

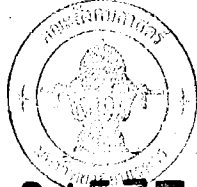
อภิธานทนาการ

14126518

เศรษฐกิจในสมัยสุโขทัย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

0457

30 SEP 2006

HC445

ค 433 ศ

2528

วิทยานิพนธ์

ของ

จิตร ต๊ะสุ

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

วันลงทะเบียน 30 SEP 2006

เลขทะเบียน 0457

เลขเรียกหนังสือ IO 4900/65

จ. 533 ศ/

2528

ศูนย์หลักฐานทางประวัติศาสตร์

เลขทะเบียนที่ 70991

รับวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

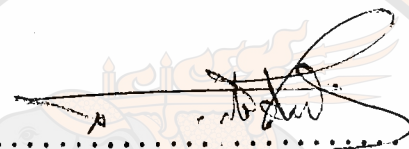
เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต

มีนาคม 2528

อาจารย์ที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

..........อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์สมคิด ทวีสิงห์)

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ก็ด้วยพระคุณของบรรดาครู-อาจารย์ทั้งหลายที่ได้อบรม สั่งสอน ให้ความรู้ความสามารถของผู้เขียน โดยเฉพาะอาจารย์สมคิด ศรีสิงห์ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาในการเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ท่านได้ให้การตรวจแก้จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้

นอกจากนี้การเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ยังได้รับกำลังใจและกำลังใจทรัพย์สินจากบิดามารดาตลอดมา พระคุณของท่านเหล่านั้นผู้เขียนจึงขอขอบพระคุณท่านมา ณ ที่นี้ด้วยความเคารพอย่างสูง

จิตร ทะสุ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทนำ	1
บทที่ 1 สภาทั่วไปของสุวรรภูมิ	2
ภูมิหลังของสุวรรภูมิ	7
สภาทั่วไปของอาณาจักรต่าง ๆ ก่อนการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย	8
การสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย	12
ลักษณะภูมิประเทศของอาณาจักรสุโขทัย	14
ขอบเขตของอาณาจักรสุโขทัย	16
บทที่ 2 การผลิตในสมัยสุโขทัย	20
ปัจจัยการผลิตที่สำคัญในสมัยสุโขทัย	21
ที่ดิน	21
แรงงาน	24
การผลิตทางการเกษตรกรรม	27
ลักษณะกิจกรรมทางการเกษตร	30
การทำนาในสมัยสุโขทัย	30
การทำไร่ ทำสวน ในสมัยสุโขทัย	31
การเกษตรที่นอกเหนือจากการเพาะปลูก	31
การเลี้ยงสัตว์	32
การประมง	34
การผลิตทางคานอุตสาหกรรม	34
ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการผลิตทางอุตสาหกรรม	34
การผลิตเครื่องสังคโลก	35
ความเชื่อเรื่องสังคโลก	36
วิธีทำเครื่องสังคโลก	37

	หน้า
ประเภทเครื่องปั้นดินเผา	38
แหล่งผลิตเครื่องสังคโลก	39
ประเภทเครื่องปั้นดินเผาในสมัยสุโขทัย	40
บทที่ 3 การพาณิชย์ในสมัยสุโขทัย	41
ปัจจัยที่ทำให้การค้าในสมัยสุโขทัยเจริญและขยายตัวขึ้น	41
ทำเลที่ตั้ง	41
นโยบายส่งเสริมการค้าของพ่อปกครอง	42
การค้ากับต่างประเทศ	43
การค้ากับต่างประเทศ	44
เส้นทางการค้า	45
อาณาจักรสุโขทัยค้าขายด้วยคือ	55
จีน	49
ญี่ปุ่น	49
มอญ	50
นครศรีธรรมราช	50
ลังกาหวิป	51
อาณาจักรลานนาไทย	54
สินค้าออกของอาณาจักรสุโขทัย	52
สินค้าเข้าของอาณาจักรสุโขทัย	52
บทที่ 4 ลักษณะการคมนาคม ระบบการเงินและการคลังของสุโขทัย	
ลักษณะการคมนาคม	52
ระบบการเงิน	53
การคลังในสมัยสุโขทัย	60
บทสรุป	65
บรรณานุกรม	68
ภาคผนวก	

สารบัญภาพและแผนที่

ภาพที่	หน้า
1. แผนที่ประวัติศาสตร์แหลมสุวรรณภูมิ.....	6
2. แผนที่เมืองเกาสู้ขทัย.....	19
3. ภาพเงินตราก่อนสมัยสุโขทัย.....	58
4. ภาพเงินตราในสมัยสุโขทัย.....	59

บทนำ

จากการศึกษาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ของชาติต่างๆ ให้แสงให้เห็น เป็นข้อยุติทางประวัติศาสตร์ ได้จากการสร้างหลักแหล่ง เพื่อเป็นชุมชนเป็นบ้าน หมู่บ้าน เป็นอาณาจักร และจักรวรรดินั้น บรรพบุรุษผู้สร้างเหล่านั้นจะต้องคำนึงถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ โดยเน้นความอุดมสมบูรณ์ เป็นสำคัญนั้นก็ตอมองเห็นความจำเป็นทางเศรษฐกิจเป็นที่ตั้ง หากได้เกิดขึ้นได้จากปัจจัยทางสังคม แต่การมีแหล่งทำมาหากินที่สามารถผลิตอาหารเลี้ยงคนเป็นจำนวนมากแล้วยังต้องอาศัยปัจจัยจากภายนอกโดยเฉพาะการค้าขายติดต่อกับสังคมอื่นที่อยู่ใกล้และไกลมากกระตุ้นให้มีการสร้างสลับซับซ้อน มีศิลปวิทยาการ ศาสนา อักษรศาสตร์ วรรณคดีและขนบธรรมเนียมประเพณีภายนอกเข้ามาปรุงแต่ง ทำให้เกิดความเจริญขึ้นที่เรียกว่า "อารยธรรม"¹

พัฒนาการของบ้านเมือง และรัฐในประเทศไทยเมื่อดูจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคมอาจจะกล่าวได้ว่ามีความสัมพันธ์กับการค้าขายเป็นอย่างมากทั้งนี้เพราะเป็นประเทศที่มีแหล่งทำมาหากินที่อุดมสมบูรณ์กว้างขวางจนถึงพร้อมที่แยกตัวไปตั้งหลักแหล่งทำมาหากินหรือแหล่งชุมชนอิสระได้ง่าย ยิ่งกว่านี้การที่เป็นดินแดนในเขตร่มชื้นซึ่งฝนตกมากเป็นประจำ ในฤดูกาลก็ยิ่งทำให้การปลูกข้าวซึ่งเป็นพืชอาหารหลักของคนไทยเป็นสิ่งที่ไม่อุปสรรคประกอบกับตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยนั้นตั้งอยู่บนแผ่นดินใหญ่คาบสมุทรเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งเป็นเส้นทางการค้าขายระหว่างตะวันตก(อินเดีย)กับตะวันออก(จีน)การค้าขายระหว่างดินแดนดังกล่าวขอมพวนและนวะจอตประเทศไทยก่อนเดินทางต่อไปยังจุดหมายปลายทาง²

ศาสตราจารย์ โอท็อบบิว วอลเตอร์ส (O.W. WOLTERS) ได้เสนอเรื่องราวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมืองในแคว้นต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้ว่า คือในราวพุทธศตวรรษที่ 16 กลุ่มแคว้นศรีวิชัยถึงที่สุดอำนาจในการควบคุมเส้นทางคมนาคมทางทะเลทั้งนี้เพราะจีนได้เปลี่ยนแปลงนโยบายการค้าขายคือได้มีเขตติดต่อส่วนแคว้นศรีวิชัยเป็นพ่อค้าคนกลาง ก็เปลี่ยนวิธีการโดยตัดกลุ่มแคว้นพ่อค้าคนกลางคือศรีวิชัยออก แล้วจีนได้ติดต่อค้าขายกับเมืองหรือแคว้นอื่นๆ ที่ต้องการค้าขายกับจีนโดยตรง การเปลี่ยนแปลงของจีนครั้งนี้เป็นเหตุ-

¹ ศรีศักร วัลลิโภคม "การค้าโบราณ" เมืองโบราณ ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 เมษายน ถึง

มิถุนายน 2527 หน้า 5

² ศรีศักร วัลลิโภคม ก.

ให้บ้านเมืองและแคว้นต่างๆที่ติดต่อกำชายกับจีนโดยตรงเกิดความมั่งคั่งขึ้นอย่างรวดเร็วจึงทำให้ชุมชนที่เคยเป็นบ้านเป็นเมืองเล็กๆก็ขยายใหญ่โตขึ้นถึขั้นต้นก็เป็นบ้านใหญ่อยู่แล้วก็พัฒนาเป็นแคว้นอิสระขึ้นมา ส่วนที่เป็ตแคว้นอยู่แล้วก็เจริญรุ่งเรืองกลายเป็นแคว้นใหญ่โตและมีบริวารมาก¹

การตั้งถิ่นฐานของอาณาจักรสุโขทัยนี้ นับว่าตั้งอยู่ในชัยภูมิที่ดี เพราะตั้งอยู่ห่างจากแม่น้ำแควมประมาณ 12 กิโลเมตร และเป็นที่ราบลาดเทลงมาทางตะวันออกโดยอาศัยแม่น้ำยมใช้เดินทางติดต่อกำชายโดยสะดวกตั้งจะให้รายละเอียดในบทต่อไป

จากการศึกษาจะเห็นว่าก่อนที่จะมีการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้นมาในพื้นที่แห่งนี้เป็นที่แหล่งที่อยู่อาศัยของชุมชนมาก่อนทั้งนี้จะเห็นได้จากหลักฐานที่มีการขุดพบทางวัดพระพายหลวง² จากการวิเคราะห์หลักฐานเหล่านี้พอจะสรุปได้ว่า ชุมชนเหล่านี้ได้มีการวางหลักฐานทางเศรษฐกิจไว้ก่อนแล้วก่อนที่จะมีการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้นมา

การเกิดของสุโขทัยนอกจากจะเหตุผลทางด้านการเมืองคือในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 สภาพของอาณาจักรต่างๆในแหลมทองกำลังเสื่อมอำนาจลงจึงเป็นการเปิดโอกาสให้สุโขทัยขึ้นมาใช้อำนาจและขยายอิทธิพลต่อไป สุโขทัยยังมีพัฒนาการมาจากความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะเป็นชุมทางคมนาคมอันก่อให้เกิดธุรกิจการเชื่อขายแลกเปลี่ยนสินค้า ดังจิลาจารึกว่า "จูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปขาย ไครจักไครค้าช่างทำ ไครจักรไครคามาทำ ไครจักไครค้า-เงินค้ำทองคำ"³ และเชื่อว่าการติดต่อกำชายโดยตรงซึ่งใช้เส้นทางคมนาคมเหล่านี้จะต้องคั่งงินมาแล้วก่อนที่จะเกิดเป็นแคว้นสุโขทัย โดยเริ่มต้นจากชุมชนหมู่บ้านเล็กๆ แล้ววิวัฒนาการมาเป็นหมู่บ้านแบบเครือข่าย⁴ แล้วกลายเป็นบ้านเป็นเมืองในที่สุด

¹สุจิตต์ วงษ์เทศ สุโขทัยไม่ใช่ราชธานีแห่งแรกของไทย หน้า 78

²บวร รุ่งรุจีและคณะ โครงการอุทยานประวัติศาสตร์ รายงานการสรุปผลงานวิจัยการ

ขุดค้นทางโบราณคดี ปีพุทธศักราช 2520-2525 หน้า 72

³หอสมุดแห่งชาติ จิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 จารึกพ่อขุนรามคำแหง หน้า 10

⁴ธิดา สารระชา โครงสร้างของชนชั้นในสังคมสุโขทัย หน้า 4

➤ ด้วยเหตุนี้การศึกษาประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจของสุโขทัยก็เท่ากับเป็นการมองพื้นฐานโครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทยในอดีต เพราะสุโขทัยเป็นราชธานีแห่งแรกของไทยที่ให้หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่น่าเชื่อถือได้มาก ดังนั้นก็เท่ากับว่าพื้นฐานโครงสร้างทางเศรษฐกิจในปัจจุบันก็พัฒนาการมาจากสมัยสุโขทัยนั่นเอง

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ผลจากการศึกษาค้นคว้าจะทำให้เข้าใจสภาพเศรษฐกิจของสุโขทัยได้ดียิ่งขึ้นโดยจะเห็นว่าเศรษฐกิจของสุโขทัยมีพัฒนาการมาก่อนเริ่มสถาปนาสุโขทัยจนกระทั่งสิ้นสุดสมัยสุโขทัย
2. ผลจากการศึกษาค้นคว้าจะทำให้มองเห็นปัจจัยที่ส่งผลทำให้เศรษฐกิจสุโขทัยมั่นคงตามแบบฉบับของไทย
3. ผลจากการศึกษาค้นคว้าจะทำให้เข้าใจและมองเห็นความสำคัญของระบบการผลิตในสมัยสุโขทัย เช่น การผลิตทางการเกษตร หัตถกรรม การคมนาคมบริการ ตลอดจนเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของระบบเศรษฐกิจนี้ด้วย
4. ผลจากการศึกษาค้นคว้าจะทำให้เข้าใจถึงกิจการค้าขายในสมัยสุโขทัย ซึ่งนอกเหนือจากการค้าขายภายในอาณาจักรสุโขทัยแล้วการค้าขายกับต่างประเทศยังมีความจำเป็นที่จะส่งผลทำให้เศรษฐกิจของสุโขทัยมั่นคง นอกจากนี้ยังมองเห็นความสำคัญของสินค้าและประเภทของสินค้าที่ค้าขายทั้งภายในอาณาจักรและภายนอกอาณาจักร
5. นอกจากนี้การศึกษาค้นคว้าจะทำให้เข้าใจถึงความสามรถทางเศรษฐกิจของไทยในสมัยสุโขทัย ว่ามีผลต่อความเจริญทางเศรษฐกิจและมีความสำคัญต่ออาณาจักรสุโขทัยอย่างไร
6. ผลจากการศึกษาค้นคว้าจะสามารถนำไปใช้อ้างอิงในการศึกษาประวัติศาสตร์ได้

จุดมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาดังปัจจัยทางเศรษฐกิจที่อิทธิพลต่อการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย ที่สุโขทัยนั้นมิได้เกิดขึ้นมาจากปัจจัยทางสังคมและการเมืองเพียงเท่านั้น แต่แท้ที่จริงปัจจัยทางเศรษฐกิจมีความจำเป็นมากในการสร้างการเมืองและสังคมสุโขทัยเกิดขึ้นมาและเจริญรุ่งเรืองจนกระทั่งสิ้นสุดสมัยสุโขทัยก็สาเหตุมาจากความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจนั่นเอง
2. ศึกษาเกี่ยวกับระบบการผลิตในสมัยสุโขทัยที่ส่งผลทำให้ระบบเศรษฐกิจของอาณาจักรสุโขทัยมั่นคงและเจริญรุ่งเรืองได้โดยศึกษาดังระบบการเกษตรกรรม การหัตถกรรม

การคมนาคม การพาณิชย์ และระบบการเงินภาคีอากรต่างๆ

3. ศึกษาถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ นโยบายการค้าของรัฐและสภาพของแรงงานว่ามีความจำเป็นในการพัฒนา เศรษฐกิจของสุโขทัยให้เจริญรุ่งเรืองขึ้น

4. ศึกษาถึงการค้าขายในสมัยสุโขทัย โดยจะกล่าวถึงการค้าขายภายในอาณาจักรและการค้าขายภายนอกอาณาจักร กับดินแดนต่างๆ ที่สุโขทัยทำการค้าขายว่ามีผลมาจากปัจจัยต่างๆ และชี้ให้เห็นถึงการพาณิชย์ในสมัยสุโขทัยว่ามีความสำคัญที่จะทำให้เศรษฐกิจของสุโขทัยมั่นคง

5. เพื่อเป็นการเสนอแนวความคิดของผู้ศึกษาที่จะนำไปสู่ช่วยติทางประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจของอาณาจักรสุโขทัย เนื่องจากมีกระแสความคิดในหลายๆด้านเกี่ยวกับเศรษฐกิจของสุโขทัย

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. จะศึกษาตั้งแต่เริ่มแรกแห่งการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยจนกระทั่งสิ้นสุดสมัยสุโขทัยว่า เศรษฐกิจของสุโขทัยโดยส่วนรวมนั้นมีสภาพเช่นไร

2. ศึกษาถึงระบบการผลิตในสมัยสุโขทัยเป็นต้นว่า การเกษตร อุตสาหกรรม มีระบบการผลิตที่มีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจของสุโขทัยให้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วซึ่งมีปัจจัยที่สำคัญอยู่มาก

3. ศึกษาเกี่ยวกับกลไกทางเศรษฐกิจของสุโขทัยเป็นต้นว่า ระบบการเงิน ภาคีอากร และการคมนาคมมีผลต่อความเจริญรุ่งเรืองของเศรษฐกิจสุโขทัยเช่นกัน

4. ศึกษาถึงการค้าขาย ลักษณะของสินค้า และการสร้างศูนย์การค้ากับต่างประเทศ

5. ศึกษาถึงความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจก่อนสิ้นยุคสมัยสุโขทัย

ข้อสมมติฐานของการศึกษาค้นคว้า

1. เริ่มต้นของสมัยสุโขทัยนั้นลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เป็นแบบง่ายๆ ไม่ซับซ้อนยุ่งยาก

2. การผลิตในสมัยสุโขทัย เป็นต้นว่า การเกษตร หัตถกรรม โดยเฉพาะเครื่องสังคโลก มีระบบการผลิตที่มีพื้นฐานมาจากปัจจัยหลายด้านซึ่งส่งผลทำให้การผลิตในสมัยสุโขทัยประสบผลสำเร็จทางเศรษฐกิจได้

3. การที่สุโขทัยทำการค้ากับต่างชาติ นั้นลักษณะการค้าขายและสินค้ามีความสัมพันธ์กับระบบการผลิตภายในประเทศที่ทำให้เศรษฐกิจมั่นคง

4.สาเหตุของความเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจในช่วงท้ายสมัยสุโขทัยและวิวัฒนาการของ
โครงสร้างทางเศรษฐกิจของสุโขทัยได้ส่งผลถึงสมัยต่อมา

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าดำเนินการตามแนววิธีการทางประวัติศาสตร์ (HISTORICAL APPROACH)

เสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (ANALYTICAL DESCRIPTION) ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา
ค้นคว้าจะใช้ข้อมูลที่เป็นเอกสารชั้นต้น (PRIMARY SOURCES) และเอกสารชั้นรอง
(SECONDARY SOURCES) ประกอบกัน

แหล่งที่ทำการศึกษาค้นคว้าที่สำคัญ

1. หอสมุด มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก
2. ห้องบรรณวิเทศน์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก

สภาพทั่วไปของสุวรรณภูมิและสุโขทัย

1. ภูมิหลังของสุวรรณภูมิ

จากหลักฐานทางโบราณคดีในขณะนี้พบว่า ภูมิภาคนอกประเทศไทยนี้มีมนุษย์อาศัยมานานแล้ว ตั้งแต่สมัยหินกระเทาะซึ่งเป็นเวลาที่มนุษย์ยังไม่ได้ตั้งหลักแหล่งชุมชนที่แน่นอนมักจะเคลื่อนย้ายไปตามฤดูกาล ที่มีอาหารบริบูรณ์ตามท้องถิ่นต่างๆ จนกระทั่งถึงยุคหินขัดซึ่งเป็นระยะที่เริ่มมีการผลิตอาหารได้เองด้วยการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ การตั้งหลักแหล่งที่อยู่อาศัยเริ่มอยู่กับที่ขึ้น¹ แต่ถ้ามองการโยกย้ายที่อยู่กันบ้างก็เนื่องที่ดินหมดคุณภาพ เพาะปลูกไม่ได้ผลซึ่งส่วนใหญ่การโยกย้ายที่อยู่มักจะเกิดขึ้นกับกลุ่มบุคคลที่อยู่ในที่สูง ส่วนพวกที่ตั้งหลักแหล่งในที่ราบนั้น มักอยู่ติดที่เป็นชุมชนที่ถาวรขึ้น พอมาถึงยุคโลหะซึ่งเป็นเวลาที่มนุษย์มีความสามารถที่จะหลอมโลหะสำริดและเหล็กขึ้นมาเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้และเครื่องประดับ ปรากฏว่าพบร่องรอยชุมชนเหล่านี้ตั้งหลักแหล่งอย่างถาวรในบริเวณที่ราบลุ่มของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา² และบริเวณอื่นๆในประเทศไทย

บนคาบสมุทรไทยนี้มีหลักฐานจากหมดยุคจีน อาหรับ คัมภีร์มหานิลเทห์ ภาษาบาลี คัมภีร์มิลินทรปัญหา ไต๋บั้งซังความีเมืองท่าและแคว้นหลายแห่งที่ตั้งอยู่บริเวณนี้ อาทิเช่น ตุนซุน (TUN-SUN) หรือเทียนซุน (TIEN-SUN) ลังกาสุกะ (LANG-KA-SU-KA) เขี้ยวไท้ พัน-พัน (PAN-PAN) ความพริ้ง (TAM-bal-ingga) ทักโกลก (Takola) และกาลาย์ (kalah)³

การบันทึกเรื่องราวเหตุการณ์ของเมืองและแคว้นต่างๆบริเวณคาบสมุทรไทยนอกเหนือ

¹ ศรีจักร วัลลิโภดม "การพักกับการเกิดรัฐในประเทศไทย" เมืองโบราณ หน้า 7

² ศรีจักร วัลลิโภดม ก.

³ เขมชาติ เทพไชย "แหลมโพธิ์ การศึกษาเครื่องถ้วยทางประเทศที่เกี่ยวข้องกับงานการค้าที่เชื่อมโยงกับภูมิภาคอื่นๆ" เมืองโบราณ หน้า 15

ไปจากเรื่องศาสนา และสภาพชุมชนแล้วยังเป็นการบันทึกเรื่องราวของการค้าขาย โดยเฉพาะ เรื่องของการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นวิถีทางหนึ่งที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้า การถ่ายทอดความเชื่อ ความคิดเห็นในการปรับปรุงพัฒนาทาง เศรษฐกิจต่อกัน กล่าวคือ อาจมีการนำเอา เทคโนโลยีมาพัฒนาการผลิตต่างๆให้มีคุณภาพ เพื่อมีให้เพียงพอต่อการขายหรือแลกเปลี่ยนสินค้าต่อกัน

2. สภาพอาณาจักรในแหลมทองก่อนการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย

ก่อนที่อาณาจักรสุโขทัยจะสถาปนาขึ้นมาในปลายในแหลมทองนี้มีอาณาจักรเกิดขึ้นก่อน อาณาจักรสุโขทัยแล้วและเป็นอาณาจักรที่ชุมชนสุโขทัยได้เคยติดต่อทำสัมพันธกันมาก่อน อาณาจักรต่างๆเหล่านี้กำลังเสื่อมอำนาจทางด้านการเมืองและ เศรษฐกิจลงเนื่องจากมีการขัดแย้งกันภายใน อาณาจักรระหว่างอาณาจักร จึงเป็นการเปิดโอกาสให้อาณาจักรสุโขทัยขึ้นมาใช้อำนาจในช่วงต่อมา อาณาจักรต่างๆที่กำลังเริ่มเสื่อมอำนาจมีดังนี้คือ

2.1 บริเวณทางด้านทิศเหนือ ซึ่งมีอาณาจักรใหญ่ๆอยู่ 3 อาณาจักรคือ

2.1.1 อาณาจักรโยนกเชียงแสน ได้เกิดขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 5 จนถึงพุทธศตวรรษที่ 16 ก็เสื่อมอำนาจลงเรื่องราวของอาณาจักรนี้ปรากฏหลักฐานในตำนานสิงหนวัติกุมาร¹ หลังจากมีการสำรวจจากหลักฐานปัจจุบันก็พบว่าบริเวณของอาณาจักรนี้ตั้งอยู่บนฝั่งขวาค้นตะวันตกของแม่น้ำโขง ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากแม่น้ำโขงประมาณ 14 กิโลเมตร² แต่อย่างไรก็ตามก็เชื่อว่าสายของคนกลุ่มนี้ได้อพยพลงมาสร้างกรุงศรีอยุธยาในระยะเวลาต่อมา

2.1.2 อาณาจักรทริภุชชัย อาณาจักรทริภุชชัยตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มเชียงใหม่ ซึ่งเป็นที่อุดมสมบูรณ์และเป็นศูนย์กลางของสังฆมณฑลธรรมและทางเศรษฐกิจก่อนสมัยสุโขทัย เรื่องราวของอาณาจักรนี้ปรากฏอยู่ใน ตำนานจามเทวีวงศ์³ และพงศาวดารโยนก⁴ จาก

¹ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ตำนานสิงหนวัติกุมารฉบับสอบค้นของนายมานิต วาลิโกคม 2516 หน้า 4-105

² นคร พันธุ์รงค์ ประวัติศาสตร์ไทยตอนต้น(2) หน้า 155

³ ศิลปากร,กรม คำแปลจามเทวีวงศ์ หน้า 6-112

⁴ ประชาภิจักรจักร, พระยา พงศาวดารโยนก หน้า 11-510

หลักฐานจะบ่งว่าอาณาจักรนพบุรีศรีนครพิงค์เกิดขึ้นประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 มาจนกระทั่งถึงสมัยพระเจ้า
 ยี่บาอาณาจักรนี้ก็หายแต่ต่อพอขุนเมงรายแห่งอาณาจักรเงินยาง เชียงแสน (แห่ง เชียงราย) เรื่อง
 ของอาณาจักรนี้จึงสิ้นสุดลงในระยะพุทธศตวรรษที่ 19

2.1.3. อาณาจักรเงินยาง เชียงแสน อาณาจักรนี้จะปรากฏขึ้นต่อเนื่องมาจาก
 อาณาจักรโยนก เชียงแสน หลังจากที่อาณาจักรโยนก เชียงแสน ประสพภัยธรรมชาติบ้านเมืองล่มจม
 ไปแล้วก็มี ลวะจิงตราช (ปู่เจ้าลาวจก) ได้สร้างเมืองเงินยาง เชียงแสนขึ้นมาเมื่ออำนาจแทน ซึ่ง
 ปรากฏหลักฐานในประชุมพงศาวดารภาคที่ 61 (พงศาวดารเมืองเวียงเชียงแสน)¹ เรื่องราว
 ของอาณาจักรนี้จะอยู่ในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 16-19 มีกษัตริย์ปกครองต่อมาถึง 25 พระองค์
 จนกระทั่งถึงสมัยพระเจ้าเม็งรายจึงได้ขยายอาณาเขตลงมาสร้างจุดศูนย์กลางการปกครองที่เมือง
 นพบุรีศรีนครพิงค์ เชียงใหม่หรือ เชียงใหม่ แล้วรวบรวมอาณาจักรต่างๆขึ้นมาเป็นอาณาจักรลานนา

2.1.4. อาณาจักรลานนา พระเจ้าเม็งรายเป็นผู้รวบรวมอาณาจักรลานนาขึ้น
 มาประมาณพุทธศตวรรษที่ 19 ซึ่งนับว่าเป็นอาณาจักรที่มีความมั่นคงทาง เศรษฐกิจและการเมืองทาง
 ตอนเหนือกับอาณาจักรพะเยาซึ่งมีขุนจำเมืองปกคตของอยู่ กล่าวกันว่า ทั้งพระเจ้าเม็งราย ขุนจำ
 เมือง และพอขุนรามคำแหง เป็นพระสหายร่วมศิษย์อาจารย์เดียวกัน แต่ที่สำคัญก็คือปกครองอา-
 ณาจักรร่วมสมัยเดียวกัน เชื่อว่าคงมีการติดต่อค้าขายสัมพันธ์ไมตรีต่อกันระหว่าง 3 อาณาจักรนี้
 จนกระทั่งถึงสิ้นสมัยสุโขทัย

อาณาจักรทางด้านทิศเหนือของสุโขทัยนี้เช่นอาณาจักรที่สำคัญที่มีอิทธิพลทางด้าน
 เมือง เศรษฐกิจ ท่อสุโขทัยอย่างมากโดยเฉพาะอยู่ติดฝั่งโขงและอยู่ร่วมสมัยเดียวกับอาณาจักร
 สุโขทัย

2.2. บริเวณทางด้านทิศตะวันตก ในบริเวณนี้จะมีอาณาจักรที่สำคัญอยู่ 2อาณาจักรคือ

2.2.1. อาณาจักรมอญ อาณาจักรมอญนี้จะตั้งอยู่ทางตอนใต้แถบบริเวณที่ราบลุ่ม

¹ ครุสภว ประชุมพงศาวดารภาคที่ 61 (พงศาวดารเมืองเงินยาง เชียงแสน) หน้า 6-204

ปากแม่น้ำระวดีเป็นอาณาจักรที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางด้านเศรษฐกิจมาก เพราะอาณาจักรนี้จะตั้งชุมชนที่สำคัญ อาทิเช่น เมืองสะเทิม เป็นเสมือนเมืองหน้าด่านที่ใช้ติดต่อค้าขายทางภาคใต้ เช่น ชาวอินเดีย ชาวอาหรับ ชาวเปอร์เซีย นอกจากนี้เมืองนี้ยังเป็นเมืองที่ได้รับการถ่ายทอดอารยธรรมต่างๆมาจากตะวันตกแล้วนำเข้ามาสู่ในแหลมทองอีกทีหนึ่ง เรื่องราวของอาณาจักรนี้จะปรากฏเรื่องราวในความสัมพันธ์ในทางศาสนาที่ลังกา อาณาจักรมอญจะสิ้นสุดลงในประมาณพุทธศตวรรษที่ 16¹ โดยถูกรวมเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรพุกามในเวลาต่อมา

2.2.2. อาณาจักรพุกาม อาณาจักรนี้มีอาณาเขตครอบคลุมคือทางเหนือถึงยะไข่ ทางใต้ติดพุกมอญ ทางด้านตะวันออกรุกเข้าไปในเขตแดนของไทยใหญ่ เรื่องราวของอาณาจักรนี้จะปรากฏเรื่องราวประมาณพุทธศตวรรษที่ 16 แล้วเสื่อมอำนาจลงจนสิ้นสุดไปในตอนกลางพุทธศตวรรษที่ 19 มีกษัตริย์ปกครองทั้งสิ้น 14 พระองค์²

* ความสำคัญของอาณาจักรที่ตั้งอยู่บริเวณทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความสำคัญต่อแหลมทองมากในช่วงระยะก่อนพุทธศตวรรษที่ 18 เพราะเป็นอาณาจักรที่รับเอาวัฒนธรรมความเจริญต่างๆเข้ามาเผยแพร่ยังดินแดนแหลมทองด้วย

2.3. บริเวณทางภาคกลางและทางทิศตะวันออก ปรากฏอาณาจักรที่สำคัญอยู่หลายอาณาจักรคือ

2.3.1. อาณาจักรทวารวดี อาณาจักรนี้เกิดขึ้นมาประมาณพุทธศตวรรษที่ 11 มีอาณาเขตปกคลุมบริเวณลุ่มแม่น้ำพระยา ตีนิษฐานว่าศูนย์กลางของอาณาจักรทวารวดีนี้อยู่ที่เมืองอู่ทอง บางท่านก็ตีนิษฐานว่าอยู่ที่นครชัยศรี แต่อย่างไรก็ตามอาณาจักรนี้เคยเจริญรุ่งเรืองมาก ซึ่งมาเสื่อมอำนาจลงเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 16

¹ ชาญวิทย์ เกษตรศิริและอานันท์ กาญจนพันธ์ ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หน้า 185

² ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และอานันท์ กาญจนพันธ์ ก.

2.3.2. อาณาจักรละโว้(ลพบุรี) จากหลักฐานพงศาวดารเหนือได้กล่าวถึงการสร้างเมืองละโว้(ลพบุรี)เอาไว้ว่า พระยาภาณุวรดิศได้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1602¹⁶ อาณาจักรละโว้ในช่วงนี้ เป็นอาณาจักรที่อยู่รวมสมัยกับอาณาจักรทวารวดี อาณาจักรละโว้(ลพบุรี) นี้ได้เจริญรุ่งเรืองและมีอำนาจเหนือเมืองอโยธยา ชัยศรีรามเทพนคร และเมืองอื่นๆอีก ในพุทธศตวรรษที่ 13 แต่อย่างไรก็ตามอาณาจักรละโว้(ลพบุรี) ก็เริ่มเสื่อมอำนาจลงมาเรื่อยๆตั้งพุทธศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา เนื่องจากอาณาจักรกัมพูชาสมัยเขมรนครหลวงหรือนครวัดขึ้นมามีอำนาจเหนือกว่า จึงทำให้คนไทยอีกกลุ่มหนึ่งอพยพไปตั้งศูนย์อำนาจขึ้นที่เมืองอโยธยา หรือไม่กี่ร้อยคนแล้วสถาปนาอาณาจักรอยุธยาขึ้นมาในปี พ.ศ. 1983 ต่อมา

2.3.3. อาณาจักรกัมพูชาสมัยเขมรนครหลวงหรือนครวัด อาณาจักรกัมพูชาสมัยเขมรนครหลวงหรือนครวัดได้เกิดขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 14 มีต้นตอปกคลุมตั้งแต่ลุ่มแม่น้ำมณฑลภาคอีสานปัจจุบันไปจนถึงประเทศเขมร สมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 ประมาณกลางศตวรรษที่ 16 อาณาจักรนี้มีอำนาจมากก่อนสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้นมา แต่พอหลังพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ระยะเวลาตอนปลายพุทธศตวรรษที่ 18 แล้วอาณาจักรกัมพูชาสมัยเขมรนครหลวงก็เริ่มเสื่อมอำนาจลงตามลำดับ

* * จะเห็นว่าอาณาจักรที่ตั้งอยู่ทางภาคกลางและทิศตะวันออกนี้ดี เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเกิดของอาณาจักรสุโขทัย เพราะอาณาจักรเหล่านี้มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการมีอำนาจเหนือกรุงสุโขทัยมาก่อนที่ที่พหุชนบางกลางหาและพหุชนผาเมืองจะปลดแอกแล้วสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้น

2.4. อาณาจักรทางทิศใต้

ทางทิศใต้ไปปรากฏว่ามีอาณาจักรที่สำคัญอยู่ที่อาณาจักรศรีวิชัย เป็นอาณาจักรที่รู้จักแท้จริงในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-18 เรื่องราวของอาณาจักรศรีวิชัยนี้ปรากฏเด่นชัดมากจากจดบันทึกของพระภิกษุจีนชื่อ อี้จิง ซึ่งเดินทางจากประเทศจีนไปยังอินเดียในปี พ.ศ. 1214 โดยได้พักอาศัยศึกษาภาษาสันสกฤตอยู่ที่อาณาจักรศรีวิชัยนี้ เรื่องราวของการเจริญรุ่งเรืองอำนาจของอา

1 คุรุสภา ประชุมพงศาวดารภาคที่ 1 หน้า 28
 2 สนั่น เมืองวงษ์ ประวัติศาสตร์ไทยยุคก่อนสมัยสุโขทัย หน้า 117

พริ อีวี 4

อาณาจักรศรีวิชัยจะปรากฏเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 จากหลักฐาน จารึกหลักที่ 23 (จารึกวัด-
เสมาเมือง)¹ ส่วนปัญหาเรื่องศูนย์กลางของอาณาจักร ศรีวิชัยยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ในหมู่นักวิชา
การ แต่ที่ยืนยันไว้ว่าอยู่ทางภาคใต้ของประเทศไทย อาณาจักรนี้มีความสำคัญในทางเศรษฐกิจ
มากเพราะเป็นอาณาจักรที่ควบคุมเส้นทางการเดินเรือระหว่างอาหรับ เปอร์เซีย อินเดียกับประเทศ
จีนในบริเวณนี้ซึ่งแคว้นละแวกอยู่ อาณาจักรนี้เสื่อมอำนาจลงประมาณพุทธศตวรรษที่ 18 ตามกล่าวกับ
จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าก่อนที่อาณาจักรสุโขทัยจะสถาปนาขึ้นมาในบริเวณแหลมทองมี
อาณาจักรต่างๆ เหล่านี้หลายอาณาจักรกำลังเสื่อมอำนาจลงในเวลาไล่ห่างไกลกันมากนัก ด้วยเหตุ
นี้เองจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ชนไทยอีกกลุ่มหนึ่งได้สถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้นมาสร้างสมวัฒนธรรม
ความเจริญด้านต่างๆ ไว้ให้ศึกษาต่อมา

3. การสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย

กล่าวได้ว่าบริเวณแหลมทองนี้ ได้มีผู้คนอาศัยอยู่มานานแล้วตั้งแต่ยุคหินกระเพาะแล้ว
วิวัฒนาการมาเป็นชุมชน อาณาจักร ดังที่กล่าวไว้แล้ว แต่หลังจากการศึกษาพอจะกล่าวได้ว่า อา
ณาจักรต่างๆ ภายในแหลมทองนี้มีชนเชื้อชาติไทย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ กระจ่ายอยู่ตามส่วนต่างๆ
ภายในอาณาจักร โดยจะทราบได้จากหลักฐานที่เงินได้จับบันทึกไว้ ทั้งนี้จะสังเกตได้จากลักษณะทาง
วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งน่าจะใกล้เคียงแบบอย่างของไทยมากกว่าชาติอื่นๆ² สำหรับ
ปัญหาที่จำต้องถามของไทยอยู่ ๓. ที่ใดในในปัจจุบันได้มีการแบ่งกลุ่มความเชื่อออกเป็น 5 กลุ่ม หรือ
5 ทฤษฎี³ ด้วยกันคือ

1. ทฤษฎีที่เชื่อกันว่า ดินเดิมของไทยอยู่บริเวณมณฑลเสฉวน ในบริเวณลุ่มแม่น้ำแยงซี-
เกียง ในตอนกลางของประเทศจีนในปัจจุบัน และค่อยๆอพยพมาทางใต้ของจีนทีละครั้งหนึ่ง จึงอพยพ
ลงมาสู่อินโดจีน

1 นคร ทัศนธรรมาภรณ์ ล.ต หน้า 221
2 สนั่น ขมิ้มวงษ์ ล.ต หน้า 60
3 กาญจนา ละอองศรี "ถิ่นกำเนิดของไทย: พรหมแดนแห่งความรู้" ธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 2
ปีที่ 10 มิถุนายน 2524 หน้า 4-6

2. ทฤษฎีที่เชื่อว่า ดินเดิมของไทยอยู่บริเวณเทือกเขาอัลไต ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจีนติดกับพรมแดนรัสเซียและค่อยๆอพยพลงมาจากทางใต้ของจีนอีกครั้งรวมทั้งหมดถึง 3 ครั้งใหญ่ด้วยกันคือ จากเทือกเขาอัลไต เข้าสู่ทะเลสาบเจี๋ย จากทะเลสาบเจี๋ยเข้าสู่ผืนน้ำ และจากผืนน้ำเข้าสู่ไทยที่สุโขทัย

3. ทฤษฎีที่เชื่อกันว่าดินเดิมของไทยอยู่กระจัดกระจายในบริเวณกว้างนับจากตอนใต้ของจีนบริเวณเขตผืนน้ำ กวางสี กวางตุ้ง ตลอดจนบริเวณทางตอนเหนือของดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งบริเวณที่รัฐอัสสัมของอินเดีย

4. ทฤษฎีที่เชื่อว่าดินเดิมของไทยอยู่บริเวณเหนือประเทศไทยในปัจจุบันมาเป็นเวลานานแล้ว

5. ทฤษฎีที่เชื่อว่าดินเดิมของไทยอยู่บริเวณทิวเขาสมุทรมลายูและหมู่เกาะต่างๆค่อยๆอพยพเข้าสู่แหลมอินโดจีนและตอนใต้ของจีน

จากทฤษฎีที่กล่าวมาทั้ง 5 ทฤษฎีนี้ประเด็นที่น่าพิจารณาคือว่าจากเรื่องราวจากหลักฐานต่างๆทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ตั้งแต่บันทึกของจีนเกี่ยวกับอาณาจักรต่างๆในดินแดนไทย เป็นต้นมาจุ่มปรากฏว่าได้มีการอพยพเคลื่อนย้ายอย่างสำคัญของชนพื้นเมืองในอาณาจักรไปสู่ดินแดนอื่นชนิดที่เป็นการอพยพโยกย้ายที่ดินไปยังดินแดนอื่นๆเลย ซึ่งก็เป็นทำนองเดียวกันกับประเด็นที่ได้พบร่องรอยการโยกย้ายที่ใหญ่หลวงจนจากถิ่นที่อื่น เข้ามาสู่ดินแดนที่เป็นประเทศไทย เช่นเดียวกัน¹

แต่อย่างไรก็ตามเมืองสุโขทัยก่อนที่จะสถาปนาขึ้นมาขึ้นมานั้น พื้นที่แห่งนี้เคยเป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนมาก่อน ชุมชนเหล่านี้รู้จักการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ทำด้วยไม้มีการล้าสัตว์เป็นอาหาร เช่น พวกแก้ง กวาง หมูป่า วัว กระต๊อง มาเผาหรือย่าง นอกจากนี้ยังหาสัตว์น้ำจากพวกเต่า หอยบึง หอยขม มาเป็นอาหาร ทั้งยังรู้จักการเลี้ยงสัตว์ พวกวัวและควายไว้ใช้งานทางด้านเกษตรกรรมอีกด้วย²

¹ สนั่น เมืองวงศ์ ล.ต หน้า 60

² บวรเทพ รุ่งรุจี และคณะ โครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย รายงานสรุปผลการวิจัยการขุดค้นทางโบราณคดี ปีพุทธศักราช 2520-2522 หน้า 72

อาณาจักรสุโขทัยนั้นสถาปนาขึ้นมาในระยะประมาณพุทธทศวรรษที่ 18 แต่ปี พ.ศ. นั้น
 ได้มีการเสนอไว้ต่างกัน สำหรับนักปราชญ์ที่ทรงอาณาจักรสุโขทัยนั้น เชื่อกันว่าราชวงศ์ศรีนาวนำ
 ถมขึ้นปกครองก่อน ในขณะที่พ่อขุนศรีนาวนำถมเนืออาณาจักรสุโขทัยคงจะไม่กว้างมากนัก ดังข้อ
 ความในศิลาจารึกหลักที่ 2 (วัดศรีชุม) กล่าวไว้ว่า "พ่อขุนศรีนาวนำถม... เบื้องในโรคดีเิงจอด
 สองหนื่น... สี่พยาม... เบื้องหัวนอน... สองแสนพยาม... เบื้องตีนนอนถึง..."² เมื่อพ่อขุนศรี
 นาวนำถมสวรรคตได้ เกิดความไม่สงบขึ้น โดยที่ขอมสมรทโศลู่ลำพง¹ เข้ายึดอำนาจ ในกรุงสุโข
 ทัย พ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองรากับพ่อขุนบางกลางหาวเจ้าเมืองบางยางจึงได้เข้าร่วมกัน
 ปราบปรามขอมสมรทโศลู่ลำพงพ่ายแพ้ไปได้สำเร็จ เมื่อพ่อขุนผาเมืองเข้าเมืองสุโขทัยได้แล้ว
 ท่านจึงยกเมืองสุโขทัยให้กับพ่อขุนบางกลางหาวพระสหายแล้วก็พระราชทานนามให้ว่า "ศรีอินทรา
 ทิตย์" เป็นกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วงครองกรุงสุโขทัยเรื่อยมาจนกระทั่งสิ้นยุคสมัยสุโขทัย

4. ลักษณะภูมิประเทศของอาณาจักรสุโขทัย

ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของอาณาจักรสุโขทัย จะตั้งอยู่บนเส้นลองจิจูดที่ 9° 42' และเส้น
 แลตจูดที่ 17° 01' เหนือ

"สุโขทัย" มาจากคำว่า สุธ/อทัย (หมายถึง "รุ่งอรุณแห่งความสุข") จากชื่อนี้แล้วมาพิจา
 รณาถึงที่ตั้งของเมืองสุโขทัยแล้วจะเหมาะสมกับชื่อที่ตั้งนี้มากกล่าวคือ พื้นที่สุโขทัยนี้มีพื้นที่สูง
 ทางด้านตะวันตกแล้วลาดเตี้ยลงไปทางที่ราบลงไปสู่ทิศตะวันออก นับว่าเป็นชัยภูมิที่ดี ในยาม

ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ได้เสนอปีที่เริ่มสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยไว้ดังนี้คือ นายคริส
 โวลด์ (Griswold) เสนอปี พ.ศ. 1763 หม่อมเจ้าจันทร์จรัญ รัชนี ได้เสนอไว้ในปี พ.ศ.
 1806 นายศรี อมาตยกุล เสนอปี พ.ศ. 1781 ศาสตราจารย์ ดร.ขจร สุขพานิช เสนอปี พ.ศ.
 1761 ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร เสนอปี พ.ศ. 1762 และนายดีจีอี. ฮอลล์ (D.G.E.
 HALL) เสนอปี พ.ศ. 1781

¹ วิเชียร อินทศิริ วิถยลนิพนธ์สถาบันพระมหากษัตริย์ ทิศภาวิเคราะห์เปรียบเทียบสมัยสุโขทัย
และอยุธยา หน้า 10

² ศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ 2 ฉบับผลการสำเนา พ.ศ. 2523 กองสมุดแห่งชาติ
 หน้า 13
 ขุนนางที่ขอมส่งมาควบคุมดูแลเมืองสุโขทัย หรืออาจเป็นเมืองเ้าเมืองหนึ่งในสมัยสุโขทัย

รุ่งอรุณก็จะได้เห็นแสงพระอาทิตย์ลอยขึ้นที่ราบทางด้านทิศตะวันออกซึ่งเป็นแหล่งประกอบอาชีพของชาวสุโขทัยหรือเป็นเหมือนอู่ข้าวอู่น้ำ ด้วยเหตุนี้คำว่า"สุโขทัย" จึงเป็นชื่อที่เหมาะสมมาก

ในการเลือกทำเลที่ตั้งเมืองในสมัยโบราณนั้นส่วนมากก็ยึดหลักธรรมชาติที่ที่กรมพระยาคำรงราชานุภาพทรงมีพระหัตถ์ลงวันที่ 6 พฤศจิกายน 2478 ไปทูลสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ว่า"...อันที่จริงตั้งเมืองเตโบราณต้องอาศัยหลัก 2 อย่างคือ ที่น้ำอย่างหนึ่ง...และต้องมีลำน้ำเป็นทางจราจรและอาศัยน้ำบริโภคอย่างหนึ่ง..."¹ เมืองสุโขทัยตั้งอยู่ในบริเวณที่ที่ราบที่เหมาะสมต่อการเพาะปลูกมีลำน้ำที่ไหลลงมาจากเขาหลวง มีลำน้ำแม่ลำพันไหลผ่าน นอกจากนี้บริเวณเมืองสุโขทัยยังตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบเชิงเขาประทักษิ์ ซึ่งเป็นที่บริเวณสามารถจะจัดระบบส่งน้ำเข้ามาใช้ในเมืองได้อย่างดี ทางด้านตะวันตกของเมืองจะมีภูเขาสูง มีป่าไม้พื้นที่ลาดเอียงไปทางทิศตะวันออกมี ต้นน้ำที่ไหลลงมาจากเขาหลวงจะไหลลงสู่เขื่อนศรีนครินทร์ และแม่น้ำลำพันจะไหลลงสู่แม่น้ำแม่ปายที่อยู่ที่ทางทิศตะวันออก ซึ่งบริเวณทางด้านตะวันออกของเมืองนี้เป็นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ เหมาะสำหรับการทำกิจกรรมตลอดจนถึงเทืองเขาเพชรบูรณ์ไปทางตะวันออกยังมีที่ราบลุ่มหุบเขามีสลำน้ำป่าสักไหลผ่าน และมีที่ราบลุ่มแม่น้ำน้อย²

ทางด้านทิศเหนือ ตั้งแต่ทางเหนือของอุตรดิตถ์ และทางเหนือของอำเภอศรีสัชชนาลัยขึ้นไป จะมีภูเขาสูง และภูมิประเทศเป็นที่สูงทอดยาวลงไปจดจังหวัดลำปางและจังหวัดแพร่ ที่เป็นเขาสลับซับซ้อน

ทางทิศใต้ อาณาเขตไปจดกับที่ราบลุ่มน้ำเจ้าพระยา พ้นแต่บริเวณนี้เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำนานกับที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่ขมและบริเวณต้นน้ำเจ้าพระยาต้นนครสวรรค์

ทางด้านทิศตะวันตกภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นป่าเขาสูงสลับซับซ้อน ข้ามเทืองเขาก็จะไปจดเมืองลพบุรี ซึ่งมีลำน้ำเมยไหลผ่านและมีที่ราบลุ่มน้ำแม่

¹ นทร พันธุ์รงค์ (บรรณาธิการ) รายงานผลก รมิมนตรีการเมืองและสภาพสังคมสุโขทัย หน้า 187

² อรุณ ศรีประเสริฐ "ภูมิศาสตร์สุโขทัย" คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิมพ์เล็ก หน้า 125-128

การตั้งถิ่นฐานของอาณาจักรสุโขทัย นับว่าเป็นที่ตั้งที่เหมาะสมชัยภูมิที่ดีมาก เพราะถ้าหากไปตั้งอยู่ที่ริมแม่น้ำแม่ยมหรือที่ราบลุ่มลุ่มน้ำแม่ยมก็จะถูกน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก แต่เนื่องจากสุโขทัยตั้งอยู่ในที่สูงหรือที่ราบสูงพอดังในฤดูแล้งอาจจะขาดน้ำแต่เนื่องจากสภาพของภูมิศาสตร์ไม่มีแหล่งน้ำเข้าไปในภายในอาณาจักรสุโขทัยอย่างเหลือเฟือดังเช่นแม่น้ำซึ่งนำมาจากเขื่อนสิริกิติ่งมาใช้ในตัวเมือง หรือมีแหล่งน้ำจากตระพังหรือบ่อน้ำ ดังปรากฏว่าสุโขทัยมีบ่อน้ำตื้นๆ ใช้น้ำมากมาซึ่งเป็นที่รื่องวัดได้ว่าระบับน้ำใต้ดินของอาณาจักรสุโขทัยนั้นอยู่ตื้นมาก

5. ขอบเขตของอาณาจักรสุโขทัย

การศึกษาดังเรื่องอาณาเขตของอาณาจักรสุโขทัยนั้นเดิมทีเราเชื่อว่าสุโขทัยพื้นที่ที่กว้างขวางมากโดยอ้างจากหลักฐานที่ชื่อศิลาจารึกหลักที่ 1 (จารึกพ่อขุนรามคำแหง) เท่านั้นแต่แท้จริง เราจะเห็นว่าอาณาจักรสุโขทัยหาไม่กว้างถึงศิลาจารึกตลอดสมัยไม่ ทั้งนี้อาณาจักรสุโขทัยจะกว้างขวางมากถึงศิลาจารึกหลักที่ 1 ก็แต่เฉพาะเมื่อสุโขทัยที่ศูนย์กลางที่ตรงพระปรีชาสามารถที่อสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเท่านั้น แต่ถ้ามองไปที่ศูนย์กลางอาณาจักรอื่นแล้วอำนาจในการปกครองอาณาเขตก็ลดลงไปตามธรรมดา จึงจะทราบจากหลักฐานหลักศิลาจารึกหลักอื่นๆ และหลักฐานประเภทอื่นๆ ว่าจากการค้นคว้าเรื่องอาณาเขตของอาณาจักรสุโขทัยของอาจารย์นคร พันธุ์ตรงที่ไรจะสามารภแบ่งระยะการศึกษาดังอาณาเขตของสุโขทัยได้ 3 ระยะด้วยกันคือ

5.1. ศึกษาในระยะที่เริ่มสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย เราจะเห็นว่าอาณาจักรสุโขทัยเมื่อเริ่มสถาปนาณันมีเพียงเท่านั้นคือ

ทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีขอบเขตเป็นระยะทางประมาณ 20,000 พยาม⁺ ทั่วไปจดเมือง

ลพด

¹ นคร พันธุ์ตรงกับ ประวัติศาสตร์ไทยตอนต้น(2) ประวัติศาสตร์สุโขทัย หน้า 32

⁺ พยาม หรือ วยาม หมายถึง วา

ทิศเหนือ น่าจะมีขอบเขตอยู่ในเขตแนวเขาฟ้าง ซึ่ง เป็นเขตลึกละที่ราบภาคเหนือและ
ที่ราบภาคกลาง

ทิศใต้ มีขอบเขตเป็นระยะทางโดยประมาณ 20,000 พยาม

ทิศตะวันออก น่าจะมีขอบเขตอยู่ในแนวไม้แก่นลุ่มแม่น้ำป่าสัก

5.2. ทิศทางอาณาเขตของสุโขทัยที่ได้ผู้ปกครองที่ทรงพระปรีชาสามารถที่ทำได้ สุโขทัยเจริญ
ถึงขีดสุดคือในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชซึ่งพระองค์ทรงมีนโยบายขยายอาณาเขตของอาณาจักร
จักรสุโขทัยด้วยดังจะเห็นว่าอาณาจักรของสุโขทัยกว้างดังต่อไปนี้คือ

ทิศเหนือ มีขอบเขตไปถึงแพะ เมืองหลวงพระบาง เมืองน่าน เมืองพลัว(บัว)เข้ามา
อยู่ในอำนาจ

ทิศใต้ มีอาณาเขตไปถึงฝั่งทะเลทางแหลมมลายู ไทยได้ชื่อเมืองต่างดังนี้คือ เมืองคนตี
เมืองพระบาง เมืองแพะ เมืองสุพรรณภูมิ เมืองเพชรบุรี และเมืองนครศรีธรรมราช

ทิศตะวันออก มีอาณาเขตเข้าไปถึงเมืองเวียงจันทน์ เมืองเวียงคำ ไทยให้เมืองต่างๆ
ที่เข้เข้ามาอยู่ในอำนาจดังนี้คือ เมืองสระหลวง เมืองสองแคว เมืองลุมพายน เมืองสะก้า

ทิศตะวันตก มีอาณาเขตไปถึงเมืองหงสาวดีถึงชายฝั่งทะเล ไทยมีเมืองถด
เมืองตากเข้ามาอยู่ในอำนาจ

5.3. ทิศทางอาณาเขตของสุโขทัยในช่วงที่มีผู้ปกครองอันเอนกทุกๆท่านถึงส่วนมากเป็น
ช่วงท้ายของอาณาจักรสุโขทัย ก่อนที่อาณาจักรจะไปขึ้นกับอาณาจักรอยุธยา จะเห็นได้ชัดแจ้ง
ว่าอาณาเขตในตอนท้ายของสุโขทัยจะถดลงดังนี้คือ

ทิศใต้ มีอาณาเขตถึงเมืองอุษยพพต ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำโขง

ทิศตะวันออก มีขอบเขตถึงเมืองนครเขย (เมืองนครไทย ในจังหวัดพิษณุโลกปัจจุบัน)

ทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีขอบเขตถึงเมืองวชชปุระ (คือเมืองเพชรบุรีบนฝั่งแม่น้ำป่าสัก)

ทิศตะวันตก มีขอบเขตถึงเมืองตากปุระ (เมืองตากเก่า)

ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีอาณาเขตถึงลุมพูปุระ (เมืองเชียงใหม่ บนแนวอนัยแม่น้ำย)

ทิศตะวันตกเฉียงใต้ มีอาณาเขตถึงเมือง เทมปุระ (คือเมืองเชียงใหม่ใกล้กับจังหวัด

ตากในปัจจุบัน)

จากที่ได้ศึกษามาจะเห็นได้ว่าอาณาเขตของสุโขทัยเริ่มแรกนั้นแถบแล้วก็ขยายกว้างขึ้นเรื่อยๆซึ่งจะขึ้นอยู่กับความสามรถของพระมหากษัตริย์เป็นปัจจัยสำคัญที่จะบริหารการปกครองจนกระทั่งเศรษฐกิจให้เรืองอำนาจ อาณาเขตของสุโขทัยก็จะขยายขึ้นเรื่อยๆดังที่ทราบว่าขอบเขตของอาณาจักรสุโขทัยกว้างขวางมาในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช แล้วพอหลังสมัยพ่อขุนรามคำแหงอำนาจของสุโขทัยเริ่มเสื่อมอำนาจลงเรื่อยๆและได้ชวกับอาณาเขตของสุโขทัยก็ตกลงเรื่อยๆ จนกระทั่งสิ้นสุดสมัยสุโขทัย

การผลิตในสมัยสุโขทัย

ในการผลิตทางเศรษฐกิจนั้นนัก เศรษฐศาสตร์ได้แบ่งปัจจัยการผลิตออกเป็น 4 ปัจจัยด้วยกันคือ ที่ดิน หุ่น แรงงาน และ ผู้ประกอบการ กล่าวคือ¹

ที่ดิน (land) หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดเป็นถึงที่สามารถให้ไว้ในแผ่นดิน เช่น น้ำ ดิน อากาศ แร่ธาตุ ป่าไม้ แหล่งปลาชุก เป็นต้น

แรงงาน (labour) หมายถึง การพยายามใช้ความสามารถของร่างกายและจิตใจอย่างเต็มที่หรือบางส่วนซึ่งก่อให้เกิดผลผลิตทั้งที่เป็นสิ่งของและบริการ เช่น ช่างนาผลิตข้าว ช่างฝีมือกำลังแกะสลัก

ทุน (capital) หมายถึง เครื่องหรืออุปกรณ์ที่ถูกผลิตขึ้นมาเพื่อนำไปใช้ในการเพิ่มผลผลิตต่อไปเช่น เครื่องจักร เครื่องมือต่างๆที่ใช้ในการผลิต

ผู้ประกอบการ (ENTREPRENEUR) หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่ตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น จะผลิตอะไร อย่างไร จะผลิตเพื่อใคร เป็นต้น

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าปัจจัยการผลิตที่สำคัญของอาณาจักรสุโขทัยก็มีเพียง 2 ปัจจัยเท่านั้นคือ ที่ดินและแรงงาน ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจของสุโขทัยขึ้นอยู่กับเกษตรกรรมเป็นสำคัญ² โดยเฉพาะการทำไร่ ทำนา ทำสวน ที่ดินจึงมีความสำคัญมากในการผลิต ประกอบกับเทคนิคการผลิตยังเป็นแบบเดิมเกือบไม่มีการใช้เครื่องทุ่นแรงใดๆด้วยเหตุนี้แรงงานจึงเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญอย่างหนึ่ง สำหรับปัจจัยการผลิตคือ ทุนและผู้ประกอบการนี้ จะเห็นว่ามี ความสำคัญน้อยมาก เพราะการผลิตในสมัยสุโขทัยนี้มีปัจจัยทั้งที่ดินอุดมสมบูรณ์และกว้างขวางและมีแรงงานอย่างพอเพียง ดังนั้นทุนกับผู้ประกอบการจึงไม่ต่อมมีความสำคัญ ดังปรากฏข้อความในศิลา

¹ พิศมัย จารจิตทิพันธ์ หลักเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประถมมิตร

² อสัมภินพงษ์ ฉัตราราม ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย หน้า 6

จารึกหลักที่ 1 ว่า "...เห็นชาวเขานับไคร่หิน เห็นลิ้นห่านบ่ไคร่เพื่อค หนได้ชี้ข้างมาควาเมือง มาสู่ ซ่อยเหลือเพื่อกู้กันบ่มีข้างบ่มีม้า บ่มีบัว บ่มีนาง บ่มีเรือน บ่มีทอง ใต้แก่น..."¹

1. ปัจจัยการผลิตที่สำคัญของอาณาจักรสุโขทัย

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าปัจจัยการผลิตที่สำคัญของอาณาจักรสุโขทัยมีอยู่ 2 ปัจจัยด้วยกันคือ ปัจจัยทางด้านที่ดิน และแรงงาน

1.1. ที่ดิน

การใช้ที่ดินในสมัยสุโขทัย สามารถที่จะจำแนกออกเป็น 6 ประเภทใหญ่ๆด้วยกันคือ การใช้ที่ดินเป็นแหล่ง ที่อยู่อาศัย แหล่งทำการเกษตรกรรม แหล่งพาณิชย์ แหล่งอุตสาหกรรม แหล่งอรัญญิก และแหล่งราชการกับบริหารการธรรมาชาติ กล่าวคือ

1.1.1. แหล่งที่อยู่อาศัย คือ บริเวณที่ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของประชากรชาวสุโขทัย ซึ่งจะมีอยู่แยกต่างหากนอกกำแพงเมืองทั้งของบ้านที่อยู่ทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันออก ดังกล่าวไว้ในพระนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง เที้ยวเมืองพระร่วงว่า "...อ่านคู่มือคำที่จารึกนั้น ก็ปรากฏอยู่ว่าทางตะวันออกนี้เป็นที่คนอยู่อาศัย มีไร่นา เรือกสวนบริบูรณ์ เชื่อได้ว่าเวลานั้น คงจะเป็นแถบที่ดกักักพอใช้..."² จากที่พิจารณาจากโบราณสถานจะเห็นว่าทางทิศเหนือก็จะมีชุมชนอาศัยอยู่มากโดยเฉพาะเป็นแหล่งที่เชื่อได้ว่าเป็นแหล่งที่มีชุมชนอาศัยมาก่อนยุค การตั้งอาณาจักรสุโขทัย เนื่องจากมีอายุของโบราณสถานที่มีอายุมากกว่าของอาณาจักรสุโขทัย สำหรับภายในตัวกำแพงเมืองศรีบูรณั้นประชากรจะเข้ามาแออัดกันในวันสำคัญเพื่อประกอบพิธีกรรมต่างๆที่สำคัญคือพิธีกรรมทางศาสนา งานเทศกาลต่างๆ หรือในงานที่กษัตริย์สุโขทัยเรียกระดมพลเป็นต้น

1.1.2. แหล่งเกษตรกรรม ในการดำรงชีพนั้นจะเห็นว่าชาวสุโขทัยยึดอาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลักๆ การทำไร่ ทำนา ทำสวน ปลูกมะม่วง มะขาม หนูน ปลูกพริก ปลูกพลู อยู่นอกกำแพงเมืองทั้งสามด้าน คือ ด้านทิศเหนือ ด้านทิศใต้ และด้านตะวันออกซึ่งมีทะเลสาบอยู่นอกจากนี้ยังปรากฏว่ามีการเลี้ยงสัตว์เอาไว้ใช้งานและเอาไว้เป็นพาหนะ ดังจารึกได้กล่าวว่า "...เพื่อนจูงวัวไปค้าขี้มาไปขาย ไครจักไครค้าข้างท่า ไครจักไครค้ามาท่า..."ซึ่งปรากฏว่า

¹ คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ประชุมพิจารณาจารึกภาคที่ 1 (หลักที่ 1) หน้า 18

² มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, เที้ยวเมืองพระร่วง หน้า 53

สัตว์ที่ใช้บริโภคเป็นอาหาร เช่น เป็ด ไก่ เข้าใจว่าคงจะมีการเลี้ยงกันภายในครัวเรือนสำหรับ
บริเวณภายนอกบริเวณกำแพงเมืองทางด้านตะวันตกซึ่งเป็นเขตอรัญญิกคงไม่มีการทำไร่ การทำนา
แต่การทำสวนก็คงจะมีการทำบ้างเพียงเล็กน้อย

1.1.3. แหล่งพานิชยกรรม แหล่งที่เป็นบริเวณที่ทำการค้าขายซึ่งเรียกว่า "ตลาด
ปสาน" นี้ขึ้นอยู่กับทิศเพื่อค่านอกกำแพงเมืองออกไป เชื่อกันว่าเป็นแหล่งศูนย์กลางการค้าขาย
นอกจากจะมีแหล่งที่ชุมนุมเอาตัวยอขนานแนบแล้ว ยังเป็นแหล่งที่ตั้งของชุมชนที่อาศัยอยู่มานานแล้ว
หลักฐานที่กล่าวถึงตลาดปสานนี้คือศิลาจารึกหลักที่ 1 คือ

"... เมืองดินนอนเมืองสุโขทัยนี้ตลาดปสาน มีพระอิฐจัน... "2

1.1.4 แหล่งอุตสาหกรรม ถึงแนวศิลาจารึกไม่ได้กล่าวถึงแหล่งอุตสาหกรรมไว้
แต่ก็สามารถที่จะบอกได้ว่าจากการศึกษาทางโบราณคดีนั้นปรากฏว่าอาณาจักรสุโขทัยมีแหล่งผลิตทาง
อุตสาหกรรมอยู่หลายแห่ง ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ทางด้านทิศเหนือของเมืองหลวง เช่น เตาทุเรียง ได้มี
การค้นพบเตาทุเรียงกันกระจายอยู่ประมาณ 40 เตา เตาที่ตำบลเกาะนอนเป็นแหล่งที่พบเตามาก
กว่า 100 เตาอยู่บริเวณศรีสังขาลย์ตามแม่น้ำยมยาว 5 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังพบเตาที่บ้าน
เฝ้าใหญ่จังหวัดพิษณุโลก และพบเตาที่บ้านแก่งอูร์ดัดก็เป็นต้น

1.1.5. แหล่งอรัญญิก จะอยู่บริเวณนอกกำแพงเมืองทางด้านทิศตะวันตกซึ่งเป็นอุทยาน
กว้างใหญ่ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นป่าเขล มีลำห้วย ธารน้ำ มีลักษณะที่คั่นที่สวงาม เป็นบริเวณ
ที่เงียบสงบเหมาะแก่การทำกิจกรรมทางศาสนาจะถือว่าวัดสะพานหินเป็นศูนย์กลาง ดังศิลาจารึก
กล่าวไว้ว่า "... เมื่อกรานกฐินมีพนมเขี้ย พนมหมากมีพนมคอกไม้ มีหมอนนั่งหมอนนอน บริหารกฐิน
โดยทานแลปีญะล้าน ไปสู่กฐินกฐินถึงวัดอรัญญิก... ในกลางอรัญญิกมีวิหารอันสูงใหญ่สูงงามแก่
กม มีพระอิฐจารศอนี่สูงสูงยืน... "3

1 นิจ กัญชัระนันต์ "สุโขทัยในทัศนะของฝั่งเมือง" รายงานผลการสัมมนาการเมืองและสภาพสังคมสมัยสุโขทัย 2520 หน้า 195

2 คณะกรรมการจัดพิมพ์และพิจารณาเอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ถ.ค. หน้า 19

3 คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ถ.ค.

1.1.6. แหล่งแร่ธาตุและทรัพยากรธรรมชาติ แร่ธาตุและทรัพยากรธรรมชาติ

นับว่ามีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจของอาณาจักรอยุธยาจักร ถ้าหากที่แร่ธาตุเองก็ไม่จำเป็นที่
ต้องหวังพึ่งจากอาณาจักรอื่น โดยเฉพาะแร่เหล็ก ซึ่งมีความจำเป็นมากโดยในสมัยโบราณจะสาม
สามารถทำเป็นยุทธภัณฑ์และเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันจากหลักฐานจารึกพ่อขุนรามคำแหงกล่าวว่า
"... ไตรจักรใครทำเงินค้ำทองคำ..."¹ และจากหลักฐานที่เป็นโบราณวัตถุพระพุทธรูปปรากฏว่า
ในสมัยสุโขทัยมีการนำเอาแร่ธาตุที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติมาใช้มากมาย ภายในอาณาจักรสุโข
ทัยมีแหล่งทรัพยากรแร่ธาตุมากมายดังเช่น

- แร่เหล็ก ของอาณาจักรสุโขทัยจะพบในเทือกเขาหลวงตรงหัวเขาแก้วในเขตอำเภอรอน
กระต่ายจังหวัดกำแพงเพชรในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีแร่เหล็กอยู่ที่บ้านน้ำที่ อำเภอรอน จ.พวัก
อุตรดิตถ์ ที่เรียกว่า บ่อพระแสง จากแหล่งแร่เหล็กทั้ง 2 แห่งนี้จะเห็นว่าพอเพียงกับการใช้บริ
โภคในอาณาจักรสุโขทัยได้และคงจะเป็นถิ่นที่ออกขายให้แก่อาณาจักรใกล้เคียง²

- แร่ทองคำ พบในเขตของอาณาจักรสุโขทัยคือ บริเวณลำห้วยแม่บ่อข ห้วยหมวดและห้วย
ผาซี ตำบลแม่ส่วย อำเภอวังอิน จังหวัดแพร่ แหล่งทองคำแห่งนี้ อยู่ห่างจากเมืองศรีสัชชนาลัย
ไป 25 กิโลเมตร³

- แร่ตะกั่วและสังกะสี มีความจำเป็นมากเท่ากันที่จะนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน ใช้ทำเป็น
เครื่องมือ เครื่องมือต่าง ๆ พระพิมพ์ในสมัยสุโขทัยหลายชนิดทำจากแร่ตะกั่วผสม แร่สังกะสี
หล่อที่บ่อห้วยถั่ว จังหวัดแพร่ ซึ่งมีรอมามากนอกจากนี้ที่เขาลองก็พบแร่ชนิดนี้เช่นกัน⁴

จะเห็นได้ว่าที่ดินทางการเกษตรของอาณาจักรสุโขทัย นั้นมีกว่า เกวngมากมายเมื่อ
เทียบกับจำนวนประชากร ดังนั้นหลักของการถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินก็คือการไ้ความสามารถพยายาม
บุกเบิกตามแรง านขีดความสามารถใครบุกเบิกมากก็ได้มากและก็สามารถที่จะเป็น เจ้าของที่ดิน

1 คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ล.ด. หน้า 18

2 สิ้นชัย กระบวนแสง ประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย หน้า 75

3 สิ้นชัย กระบวนแสง ล.ด. หน้า 76

4 สิ้นชัย กระบวนแสง ล.ด.

ถึงคำที่ลาจาร์ก็กล่าวไว้ว่า "...สร้างป่าหมากป่าพลูทั่วเมืองทุกแห่ง ป่าพร้าวก็น้อยในเมื่อนี้
ป่าด่างก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลายในเมืองนี้ หมากขามก็หลายในเมืองนี้ ไครสร้างได้
ไว้แกมัน..." นอกจากนั้นยังมีข้อความในลาจาร์ระบุต่อไปว่า แม่ตัวผู้บุกเบิกที่ดินทำกินจะเสีย
ชีวิตไปกรรมสิทธิ์ก็จะไปตกถึงทายาทต่อไปคือ "...ไครนำหน้าไปปลูกเจ้าลูกขุนผู้ใดแล ลมหาย
ตายกว่าเข้าเรือนหอเชื่อนถือน้ำมัน ช้างขอลูกเมียเสียข้าว ไครนำข้าไทย ป่าหมากป่าพลู
หอเชื่อนมันไว้แกมันกัน..."² ด้วยเหตุนี้จึงเห็นได้ว่าที่ดินในสมัยสุโขทัยมีอยู่มากมายและอุดม
สมบูรณ์ ดังนั้นความจำเป็นในการซื้อขายหรือเช่าที่ดินเพื่อการถือครองไม่มีในสมัยสุโขทัย

1.2. แรงงาน

จำนวนประชากรในสมัยสุโขทัยโบราณมีผลต่อการพัฒนาทางด้านต่างๆมากมายเนื่องจาก
ยุคสมัยโบราณยังไม่มีเครื่องจักรเครื่องมือ เทคโนโลยีต่างๆ จะเห็นได้จากอาณาจักรต่างๆใน
สมัยโบราณได้ทำสงครามเพื่อแย่งผู้คนหรือมีการกวาดต้อนผู้คนไปเพื่อใช้ในการผลิตนั่นเอง จำนวน
ประชากรในอาณาจักรสุโขทัยมีผู้เสนอไว้ในรายงานผลกาชดัมนาการเมืองและสภาพสังคม
ของสุโขทัยว่า ประชากรในอาณาจักรสุโขทัยมีประมาณ 3 แสนคน³ ภายในสังคมของคนในอา
ณาจักรสุโขทัยจะแบ่งกลุ่มชนใหญ่ๆออกได้เป็น 3 กลุ่มด้วยกัน เพื่อที่จะมองให้เห็นกลุ่มชน
ที่ใช้แรงงานอย่างแท้จริงของอาณาจักรสุโขทัย

1.2.1. กลุ่มผู้ปกครอง ได้แก่กลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง อาทิ พระมหากษัตริย์(เจ้าเมือง)
พระบรมวงศานุวงศ์(ลูกเจ้า) และพวกขุนนางข้าราชการต่างๆ จะเห็นว่าฐานะของผู้ปกครองของ
อาณาจักรสุโขทัยตอนต้นอาณาจักรสุโขทัยนั้นไม่สูงมากนักเพราะกษัตริย์สมัยนี้ยึดหลักการปกครอง
แบบขอกับลูกหรือบางครั้งก็ยึดการปกครองแบบธรรมราชา สำหรับพวกขุนนางนั้นก็ได้มีการกำหนด

¹ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ล.ก หน้า 20

² คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ล.ค หน้า 18

³ ดร.ประเสริฐ ฒ.นคร "สุโขทัยในทัศนะของสังเมือง" รายงานผลกาชดัมนาการเมืองและ
สภาพสังคม หน้า 211

* ทศการปกครองแบบธรรมราชา คือ การใช้หลักธรรมในการปกครอง ธรรมที่ใช้ในการปกครอง
คือ ทศศีทธาธรรม จักรวรรดิ และราชจรรยาวัดี

431077

25

0457
30 SEP 2006

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ตำแหน่งเอกวิจิตรปรากฏในศิลาจารึกความว่า"...ฝูงลาม คมึนลาม...(ขา)ขุนมนตรี อมาพย์
พิงหลาย อักนายเมื่อ(ง)...พินมาทักพี่ชาวไฟ(เป) ..มีชื่อแก่สองผู้หลาน..."¹

1.2.2. กลุ่มนักบวชทางศาสนา จะเป็นพวกนักบวชศาสนาในภายหลัง ฤๅและพวกตั้ง
สอนศาสนา ได้แก่ พระสงฆ์ในศาสนาพุทธ โดยมีศิลาจารึกซึ่งได้ระบุว่ามึ้นักบวชต่างๆตั้งชื่อ
"...วันเดือนคัษเจือยโอกแปดวัน วันเดือนเต็มข้างแปด วัน ฝูงบู้ครู เกร มหาเถร ชันนั่งเหนือ
ชมาหินสุทธรมเกล้าสูงทวยจำพิ..."² นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงพวกพราหมณ์และคานยอีกด้วย³

1.2.3. กลุ่มผู้อยู่ใต้อาณาจักร ได้แก่กลุ่มชนพวกที่ปรากฏชื่อในศิลาจารึกดังนี้คือ
"...เมืองสุ ขทัยนี้ดี ในนามีปลาในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจกอบในไพร่ ลูทาง เพื่อนจงวัวไป
ค้าเข้ามาไปขาย ไครไครคางงา ไครไครมาท ไครจักไครจ่าเงินค้ำทองคำ ไพร่นำหน้าใส่
ลูกเจ้าลูกขุนผู้ใดแลลมาขายตายนกว่า เข่าเรือนหอเชื้อเสื่อทามันข้างขอลูกเมียเขียขาว ไพร่นำ
ข้าไทย ป่าหมากป่าพลูพ้อมกันเชื้อไวแกมลิ้น..."⁴ จากข้อความในจารึกจะแยกพวกที่อยู่ภายใต้
การปกครองได้ดังนี้คือ พวกไพร่ พวกข้า และพวกเขลยจิก กล่าวคือ

1.2.3.1. พวกไพร่ไพร่มีในสมัยสุโขทัยเป็นพวกที่มีอิทธิพลสิทธิและเสรีภาพใน
ทรัพย์สิน มรดกการประกอบอาชีพ และสิทธิเรียกร้องความเป็นธรรมจากพระเจ้าแผ่นดิน กล่าวคือ
เป็นพวกสามัญชนธรรมดาในสังคมนั้นเอง ศิลาจารึกได้บอกถึงไพร่เอาไว้มากมายแต่ก็มี ไพร่นำ
หน้าใส่ ไพร่นำหน้าปก ไพร่นำข้าไทยและไพร่ไทยเป็นต้น

1.2.3.2. พวกข้า เป็นพวกที่ไม่มีอิทธิพลและเสรีภาพอย่างเต็มที่ เรื่องพวกข้า
และทาสเป็นเรื่องที่ถกเถียงกันมากในกลุ่มนักประวัติศาสตร์ แต่นักประวัติศาสตร์ที่สันทัดต่อกรมพระ
ยาคำรงกล่าวว่า ในสมัยสุโขทัยไม่มีทาส ทาสเริ่มมีในสมัยอยุธยาและการรับทาสไม่ใช่ประเพณี
ของคนไทยเราแต่เป็นประเพณีที่ไทยเราเอาแบบอย่างมาจากที่หนึ่ง⁵ จะเห็นได้ว่าศิลาจารึกใน

¹ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 3
(จารึกหลักที่ 45) หน้า 66
² คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1
(จารึกหลักที่ 1) หน้า 21
³ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ล.ค. หน้า 80
⁴ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ล.ค. หน้า 18
⁵ ข้าราชการบัญชา, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา ประวัติศาสตร์สุโขทัย (ภาคที่ 1)
หน้า 118

สมัยสุโขทัยก็ไม่เคยปรากฏคำว่า "ทาส" อยู่เลย เชื่อว่าพวกข้านั้นจะเป็นเพียง "ผู้รับใช้" หรือเป็น "ผู้ติดทาสเท่านั้น"

1.2.3.3. พวกเชลยศึก เป็นกลุ่มคนที่ได้รับความพ้อณาจากการทำศึกสงครามโดย เฉพาะในสมัยพ่อขุนรามคำแหง หรือองค์ไท่ท้าวส่ง ครามกับอาณาจักรต่างๆมากมาย เมื่อรบชนะ แล้วก็จะมีการกวาดต้อนเอาผู้คนเข้ามา เพื่อให้อาณาจักรของฝ่ายตรงที่ชนะอ่อนกำลังลงแล้ว ยังสามารถที่จะเอาคนเหล่านั้น (เชลยศึก) มาใช้แรงงานไป การผลิตสินค้าภายในอาณาจักรได้อีกด้วย

จากกลุ่มชนต่างๆที่กล่าวมาของสมัยสุโขทัยจะเห็นว่ามีกลุ่มผู้ใช้แรงงานในการผลิตมากที่สุดก็คือ กลุ่มที่อยู่ภายใต้การปกครอง แพ้การไ้แรงในการผลิตของอาณาจักรสุโขทัยจะแบ่งการไ้ แรงงานตามลักษณะการที่ผลิตที่แตกต่างกันคือ

การผลิตของเอกชน แรงงานที่ใช้ก็จะเป็นแรงงานภายในครอบครัวเป็นหลักๆ เช่นการ ทำนาทำไร่ สวน ก็จะใช้แรงงานของแต่ละครอบครัวช่วยกันทำและบางเวลาที่ต้องการไ้แรงงาน มาก เช่นในฤดูกาลทำนา หรือการเก็บเกี่ยว ก็จะมีประเพณีการทำงานที่เรียกว่า "ลงแขก" ซึ่งเป็น ประเพณีที่ตกทอดมาจนถึงสังคมชนบทปัจจุบันด้วย เหตุนี้การจ้างแรงงานคงไม่มีในสมัยสุโขทัย แต่ สำหรับการผลิตทางด้านอุตสาหกรรม ใหญ่ๆ เช่นการผลิตเครื่องถ้วยชาม ก็จะมีการจ้างแรงงานบ้าง

การผลิตของรัฐบาล เช่น การสร้างป้อม ท่อย กำแพงเมืองหรือ วัด บรสาพ ราชวัง แรงงานที่ใช้จะเป็นแรงงานที่เกณฑ์มาจากกลุ่มชนที่อยู่ภายใต้การปกครองอาจเป็นพวกเชลยศึกบ้าง แต่เชื่อว่าแรงงานส่วนมากจะเป็นแรงงานชายฉกรรจ์ของชาวสุโขทัย ส่วนการผลิตในการ เกณฑ์แรงงานในสมัยสุโขทัยคงจะไม่เข้ามางวดยมากนัก คงจะทราบได้จากไพร่ ในสมัยสุโขทัยไม่ต้อง ล้างกัตุมูลนาชหรือไม่มีทาสเหมือนไพร่ ในสมัยอยุธยา นอกจากนี้การไ้แรงงานนี้ยังส่งนำไปไ้

จะเป็นประเพณีที่มีการช่วยเหลือกันในการทำงานโดยเอาที่เรียกว่า "เอาแรงกัน" กล่าวคือ หาก ผู้ใดที่ว่างงานของตนไม่มีหรือมีน้อยหรือยังไม่ถึงช่วงเวลาที่ควรทำงานก็จะช่วยผู้อื่นทำงานก่อน ที่เขากำลังต้องการแรงงานอยู่ แต่พอเวลาที่ตนเองมีงานหรือต้องลาแรงงานมาก ในการทำเนิ งานตนเองก็สามารถที่จะไปวานออกผู้ที่ไ้ ทยไปช่วยเข้ามาทำงานได้หรือหากเห็นว่ายังมีบุคคลที่ยัง ไม่มีงานก็สามารถที่จะบอกให้ เขามาช่วยงานของตนได้ หลักการเอาแรงกันนี้แล้วแต่จะคิดเอาแต่ ส่วนมากมักคิดเป็นวันต่อวัน คือถ้าไปช่วยงาน เขตนึงวันเขาก็จะช่วยหนึ่งวันเช่นกัน

ในการเข้าเวรยาม ตลอดจนกระทั่งนำไปใช้ในการเกษตรกรรมของรัฐบาลด้วย เพื่อนำผลผลิตนั้นไปไว้เลี้ยงดูขุนนาง ข้าราชการต่างๆ ที่มีหน้าปกป้องบ้านเมืองดูแลความสงบสุขภายในเมืองให้เป็นการตอบแทน อย่างไรก็ตามแรงงานเหล่านี้ก็ยังคงถูกเกณฑ์มาเป็นครั้งคราวเท่าที่จำเป็นเมื่อเสร็จงานของรัฐบาลก็สามารถไปประกอบงานส่วนตัวโดยอิสระได้ต่อไป

2. การผลิตทางการเกษตรกรรม

ดังที่กล่าวไว้แล้วว่าพื้นฐานการเศรษฐกิจของอาณาจักรสุโขทัยขึ้นอยู่กับการผลิตทางการเกษตรมานานแล้ว โดยเฉพาะการทำนา ทำไร่ ทำสวน ทั้งนี้ก็มาจากปัจจัยหลายอย่างที่เป็นตัวกำหนดที่ในบริเวณนี้ เป็นแหล่งเกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์มีน้ำที่เพียงพอมาคือ

2.1. ความเหมาะสมทางด้านภูมิศาสตร์ เนื่องจากพื้นที่แควมทองนี้ตั้งอยู่ในเขตสมมรสุม ประกอบกับพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์มีที่ราบเป็นบริเวณกว้างมากมาย ภูมิอากาศร้อนชื้น มีแหล่งน้ำที่เหมาะสมและเหลือเฟือจึงเป็นเหตุให้เป็นที่เจริญเติบโตของพืชพรรณชนิดสามารถขึ้นได้ดี เขตแหล่งนี้ ยังมีหลักฐานของพ่อขุนรามคำแหงกล่าวไว้ว่า "... ป่าพร้าวที่หลายในเมืองนี้ ป่ากลางก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลายในเมืองนี้ หมากขามก็หลายในเมืองนี้..."¹

2.2. สังคมไทยนิยมรับประทานข้าวเป็นอาหารหลัก ดังนั้นการผลิตข้าวจึงเป็นอาชีพหลักของคนไทยและคนไทยในอาณาจักรต่างๆมา ประกอบกับคนไทยในบริเวณนี้ เคยขึ้นอยู่กับการผลิตข้าวมาเป็นเวลานานแต่โบราณกาลจึงกลายมาเป็นมรดกตกทอดมาเป็นปัจจัยสำคัญจนถึงปัจจุบัน

2.3. การส่งเสริมจากรัฐบาล เราจะเห็นได้ว่าผู้ปกครองของอาณาจักรสุโขทัยได้ดำเนินการส่งเสริมโครงการสนับสนุนการเกษตรกรรมด้วยกันหลายโครงการ เช่น

2.3.1. การส่งเสริมการเพาะปลูก โดยให้ประชาชนมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ซึ่งพวกที่หักล้างทางพงและปลูกพืชพรรณต่างๆ เมื่อเขาตายไปแล้วทรัพย์สินเหล่านั้นก็จะไปตกถึงลูกหลาน

¹ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ประชุมจารึกภาคที่ 1 (จารึกหลักที่ 1) หน้า 20

² นคร พันธุ์ณรงค์ ประวัติศาสตร์ไทยตอนต้น(2) หน้า 141

ทำให้ประชาชนที่กำลังใจในการประกอบอาชีพหลังปรากฏข้อความในนิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงกล่าว
ว่า"...สร้างป่าหมากป่าพลูทั้งเมืองทุกแห่ง...ใครสร้างไว้ได้แกมัน..."¹ และอีกตอนหนึ่งกล่าว
ว่า"...ใครนำหน้าใส่ลูกเจ้าลูกขุนผู้ใดเล่าหาขยกว่า...เหมาเรือนก่อเชื้อเสื่อคามข้างขอลูก
เมียเขี้ยวไรร้าข่าไหย ป่าหมากป่าพลู ห่อเขี่ยมันไว้แกลูกมันสิ้น..."² และ"...ใครนำขี้ไหยลูก
เจ้าลูกขุนผู้ใด...ได้ข่า เหาเหมา น้าวเอาเรือนเขา ห่อหาขี้ให้ไว้แกลูก พี่ตามให้ไว้แกอ้ง..."²

2.3.2. การส่งเสริมการชลประทาน อาชีพการเกษตรนั้นนับว่ามีความสำคัญ
ด้วยเหตุจำเป็นที่ต้องการชลประทานเข้าช่วยเนื่องจากลักษณะทางภูมิประเทศของสุโขทัยโดยเฉพาะ
ทางคันตะวันตกของตัวเมืองสุโขทัยเป็นที่ลุ่มเขาลงสู่ที่ลุ่มซึ่งชันชันน้อยหลายลูก เมื่อฝนตกน้ำจะ
ไหลจากเทือกเขาลงสู่ที่ราบเบื้องล่างเข้าสู่ตัวเมืองสุโขทัยแล้วไหลลงสู่แม่น้ำยมหมก ดังนั้นจึงได้
มีการสร้างการชลประทานขึ้นมาเพื่อที่ใช้น้ำนี้ไหลลงมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด ซึ่งเราจะแบ่งรูป
แบบของชลประทานในสมัยสุโขทัยออกเป็น³ 2 รูปแบบด้วยกันคือ

2.3.2.1. แบบที่เก็บน้ำไว้ใช้ในตัวเมืองและสร้างตอมกักน้ำ สำหรับ
หรับตัวเมืองสุโขทัยและบริเวณใกล้กำแพงเมืองไว้ในที่สูง เมืองสุโขทัยตั้งที่ลาดเชิงเขาประกัษ
เมื่อมีน้ำจะไหลจากเทือกเขาลงสู่ที่ราบ ด้วยเหตุนี้ภูมิประเทศได้เปรียบจึงได้มีการสร้างเขื่อนสำหรับ
กักน้ำขึ้นเรียกว่า "สรีดกวง" ซึ่งเป็นตอมบยาวตรง อยู่ในระหว่างช่องเขาพระบาทใหญ่กับเขา
แก้วายมาเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเมือง น้ำจะไหลมาจากต้นน้ำจาก
เขตกพระร่วงลงพระขรรค์ เขื่อนกักน้ำนี้เป็นคันดินกว้างประมาณ 10-14 เมตร ความกว้างบน
หลังเขื่อนกว้าง 3-4 เมตร ยาว 400 เมตร การใช้น้ำจากเขื่อนสรีดกวงนี้ก็นำจากเขื่อนนี้จะ
ไหลลงสู่คลองเส้าหอตรงมุมกำแพงคันตะวันตกเฉียงใต้ยังมีคันดินกั้นน้ำบังคับน้ำจากคลองเส้าหอ
เข้าไปใช้ในกำแพงเมืองเพื่อให้ไหลลงสู่ตะพัง การชลประทานอันนี้มีเป้าหมายเพื่อนำน้ำมาใช้ใน-

¹ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ล.ด. หน้า 18-20
² คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ประมุขนิลาจารึกภาคที่ 3 (จารึกหลักที่ 3) หน้า 70
³ ธิดา สาระยา "สภาพเศรษฐกิจของสังคมสุโขทัย" วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 7 เล่มที่ 1
กรกฎาคม-กันยายน 2520 หน้า 123

ตัวเมืองก่อน เมื่อพอเพียงแล้วก็ได้ชักนำไปยังถ้ำที่ดำดี เป็นแหล่งทำน้ำอีกต่อไป

2.3.2.2. แผนที่ต้องการทำ เขื่อนกั้นน้ำ อาศัยคูคลองส่งน้ำและเหมืองฝาย

สำหรับส่วนที่ดำ ถิ่นใต้แก่งทางตอนเหนือและทางตะวันออกของ เมืองสุโขทัยและบริเวณส่งข้างถนน พระร่วง ระบบการชลประทานที่อาศัยคลองส่งน้ำทางด้านตะวันตกของ เมืองสุโขทัย โดยการตรวจสอบจากภาพถ่ายทางอากาศเมื่อปี พ.ศ. 2512 ได้เห็นลักษณะการแบ่งนาแบบโบราณ โดยใช้คลอง กั้นนาเป็นเสมือนเขื่อนกั้นน้ำมีแนวทางที่เชื่อใจว่าเป็นคลองเก่ามา เชื่อมส่วนหนึ่งของแม่น้ำยมและ แม่น้ำน่านเข้าด้วยกัน ที่ราบลุ่มระหว่างกลุ่มเขื่อนน้ำทั้งสองนี้จึงกลายเป็นสภาพนาข้าวโดยอาศัยคลอง ส่งน้ำซึ่งมีพื้นที่กลางอยู่ที่ศรีสัชชนาลัย ภูมิประเทศของอาณาจักรสุโขทัยนี้เหมาะกับการทำเหมืองฝาย มีคูคลองและท่อส่งน้ำมากมาย ทั้งมีการสร้างลำเหมือง โดยขุดลำเหมืองแยกออกจากคลองแม่ลำพัน เข้าไปใช้บริเวณที่ทำนาแถบวัดข้างถ้ำมี 2 ถายและอีกแห่งหนึ่งคือวัดทุ่งหวาย² จะเห็นได้ว่ามีการ ใช้น้ำจากเขื่อนน้ำที่คลองเหมืองฝายเพื่อการเกษตรของสุโขทัยเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้จากจารึก หลักที่ 13 (จารึกขุนภูวนพระอิทธิ) ซึ่งกล่าวถึงการซ่อมท่อน้ำไปยังเมืองบางทอนจนเสร็จสมบูรณ์

การสร้าง "ถนนพระร่วง" ซึ่งเป็นแนวคันดินใหญ่ยาวตั้ง เมืองนครชุม (กำแพงเพชร) ถึง เมือง สุโขทัยและเลยไปถึงเมืองศรีสัชชนาลัย ก็มีประโยชน์ต่อการชลประทานอย่างมาก เพราะถนนพระ ร่วงเป็นเขื่อนกั้นน้ำสูงในที่ลุ่มและน้ำอยู่ส่งข้างถนน เขื่อนถนนพระร่วงเป็นเขื่อนที่สร้างให้ชนาน กับทางน้ำแต่ก็มีประโยชน์ต่อการชลประทานคือเก็บกักน้ำและความชุ่มชื้นจากที่พวกเขา มีคลองซอยแยก ออกไป ดังนั้นจึงทำให้ตามแนวถนนพระร่วงเป็นแหล่งปลูกข้าวและเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยที่อาศัยของ ชุมชนฉะนั้นถนนพระร่วง ไม่ใช่คันดินที่เป็นการใช้ประโยชน์ในการคมนาคมโดยตรง แต่เข้ามาย แรกที่สร้างขึ้นคงเป็นคันดินกระจายน้ำเพื่อการเกษตร ไม่นานน้ำท่วมเมืองถึงกุฎฝนและยังมีคลองซอย ส่งน้ำจากคูคลองส่งข้างถนนพระร่วงเพื่อเป็นระบายน้ำต่อไปอีกด้วย ดังนั้นการชลประทานในอา จารย์สุโขทัยจึงเป็นที่วางระเบียบระหว่างรัฐกับราษฎรเป็นอย่างดีในการควบคุมแรงงานในยามจำ เป็นเพื่อประโยชน์ของสังคม

¹ อิศรา สารธยา "สภาพเศรษฐกิจของสังคมสุโขทัย" ล.ศ. หน้า 126

² นคร พันธุ์รงค์ "ประวัติศาสตร์ไทยตอนตน(2) หน้า 143

2.3.3. การส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ ในสมัยสุโขทัยที่มีการเลี้ยงสัตว์มาก เพราะนอกจากจะเอาไว้ใช้งานแล้วคงจะคั่งเลี้ยงเอาไว้ขายด้วย รัฐบาลสุโขทัยส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์โดยการไม่เก็บภาษีการค้าขายสัตว์ในอาณาจักรสุโขทัย ดังที่ศาสตราจารย์กล่าว "...เจ้าเมืองบ่เอาจกอบในไพร่ลูทาง เพื่อนจูงวัวไปค้าขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า..." นอกจากนี้ยังเชื่อว่าสมัยสุโขทัยคงเลี้ยงสัตว์ เอาไว้เป็นอาหารเพาะสัตว์ที่ใช้ในชีวิตประจำวันจากรัก ไม่ได้กล่าวเอาไว้คงคิดว่าคงรู้จักกัน

2.3.4. การส่งเสริมให้คนในการประกอบอาชีพ ที่ข้อความในศิลาจารึกได้กล่าวถึงการช่วยเหลือและชักจูงให้คนเข้าประกอบอาชีพในเมืองสุโขทัยคือ "...คนใดขี่มาหาหาเมืองมาสู่ ช้อยเหลือมือถือ มั่นมมีช้าง มมีม้า มมีวัว มมีนาง มมีเงิน มมีทอง ให้แก่กัน ช้อยมันตวง เป็นบ้าน เป็นเมือง..."² จากศิลาจารึกนี้เราจะสามารถตีความได้ว่ารัฐบาลสุโขทัยได้ส่งเสริมชักจูงให้ประชาชนเข้ามาสวมมิกัดตั้งบวรมีพระบรมโอรสาสถานคือ เข้ามานำพาพวกตนในอาณาจักรให้มากขึ้นโดยรัฐบาลจะให้ทุนในการประกอบอาชีพแทบทุกอย่าง เมื่อมีผู้เข้ามาช่วยในการผลิตมากขึ้นก็จะส่งผลทำให้เศรษฐกิจของอาณาจักรสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับ

2.4. กิจกรรมทางการเกษตรสมัยสุโขทัย

ลักษณะการผลิตทางการเกษตรของสมัยสุโขทัยคงจะไม่มีอะไรซับซ้อนมากนัก ทั้งนี้เพื่อสะดวกในการศึกษาจะกำหนดข้อในการศึกษาของการประกอบกิจกรรมทางการเกษตรของสุโขทัยคือ

2.4.1. การทำนาในสมัยสุโขทัย จากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของอาณาจักรสุโขทัยจะเห็นว่าในบริเวณลุ่มแม่น้ำยมและแม่น้ำน่านตั้งแต่ยุคศรีอโศก ศรีมังคละถึงจนกระทั่งถึงนครสวรรค์มีลักษณะพื้นดินเป็นที่ราบดินอุดมสมบูรณ์ซึ่งมีบริเวณกว้างใหญ่ไพศาลเหมาะสมสำหรับการปลูกข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักของชาวสุโขทัย

¹ คณะกรรมการจัดทำพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี (จารึกหลักที่ 1) หน้า ๖

ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1

² คณะกรรมการจัดทำพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี

ถ.ด. หน้า 20

สำหรับการทำนาของอาณาจักรสุโขทัยก็คงจะไม่ต่างไปจากการทำนาของชาวนาในชนบทของไทยในปัจจุบันนี้ก็จะเริ่มทำนาในการดำเนินการไถหว่านตั้งแต่เดือนมิถุนายนของทุกปี ส่วนอุปกรณ์ในการทำนาก็ต้องมีหว่าน ไร่ คราด จอบ เสียม มีด เคียว ฯลฯ ซึ่งสามารถผลิตและหาได้ง่ายภายในอาณาจักรสุโขทัย แล้วการทำนาก็จะต้องไถลี้สุดเอาภายหลังจากการเก็บเกี่ยวเสร็จแล้วก็ประมาณเดือนมกราคมทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับชนิดของข้าวว่าเป็นข้าวหนักหรือข้าวเบา แต่ถึงอย่างไรเชื่อว่าอาณาจักรสุโขทัยคงทำนาปีละครั้ง (เช้า หรือ ข้าวหมายถึง ปี) ก็คงพอสำหรับการบริโภคภายในราชอาณาจักรและเหลือไว้สำรองไว้ใช้การสงครามหรือภัยพิบัติของธรรมชาติในบางปีแต่ไม่มีปรากฏว่าอาณาจักรส่งข้าวออกขายเลย

2.4.2. การทำสวน ทำไร่ในสมัยสุโขทัย หลักฐานที่ได้ระบุถึงการสำนวนทำไร่ที่ชัดเจนของอาณาจักรสุโขทัยคือ วิชาจารึกหลักที่ 1 (จารึกพ่อขุนรามคำแหง) ความว่า "...เมืองสุโขทัยนี้จึงมีสร้างป่าหมากป่าพลู ทั่วเมืองทุกแห่ง ป่าพร้าว ก็หลายในเมืองนี้ ป่าลางก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลายในเมืองนี้ หมากขามก็หลายในเมืองนี้..." จากที่วิชาจารึกนี้จะเห็นว่า การสร้างป่าหมากป่าพลู ก็หมายถึงการทำไร่ทำสวนปลูกพืชสวนผลไม้ที่ใช้เป็นอาหารซึ่งจะแบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ

2.4.2.1. พืชที่ไถกินใบ ก็คงจะเป็นพวก ผักกวางล ตักบุง ตักขี้ สารระแหง ใบกระเพราและผักอื่นๆที่เป็นผักสวนครัวคือพวกพริก มะเขือ เป็นต้น

2.4.2.2. พืชชนิดที่ไถกินผล หมายถึงพืชที่ขึ้นยืนด้วยคำว่า "หมาก" ในวิชาจารึก ซึ่งก็คือ "มะ" ในปัจจุบันนี้เอง เช่น มะม่วง มะขาม มะพร้าว มะปราง ฯลฯ

2.4.3. การเกษตรที่นอกเหนือจากการเพาะปลูก การทำการเกษตรของสุโขทัยมิได้จำกัดอยู่แต่เพียงการเพาะปลูกเท่านั้นยังมีอาชีพการเลี้ยงสัตว์ และการประมงอีกด้วยคือ

2.4.3.1. การเลี้ยงสัตว์ เชื่อได้ว่าสุนัขส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์มาก
 และมีการเลี้ยงเอาไว้ทำขายอีกด้วย ดังที่ศิลาจารึกได้กล่าวเอาไว้ว่า". . . จูงวัวไปทำ ชีมาไปขาย
 ใครจักใครตาข้างทำ ใครจักใครเกมาทำ. . ." ในสมัยสุโขทัยยังมีการทำปศุสัตว์เช่นการผสม
 พันธุ์มาและวัวไว้จำหน่ายส่วนข้างนี้ส่งออกไปทางภาคเหนือของประเทศ ถ้าต้องการข้างมาใช้
 งานก็สามารถจับมาได้โดยเสรีโดยไม่ต้องเสียภาษีอากรให้แก่รัฐ หรือจับมาขายให้ผู้อื่นได้รับรู้มิได้
 หวงห้าม การส่งข้างไปขายนั้น จะส่ง เขายเมืองไทย เรายังไม่พบหลักฐานแต่อาจจะส่งไปขายถึง
 จรดไปยังเมืองทางตอนใต้ของสุโขทัยเช่น อโยธยา เมืองสุพรรณภูมิ และเมืองทะเลทางตะวันออกซึ่ง
 เป็นเมืองที่ไม่ได้ข้างป่าอาศัยอยู่เลย สำหรับม้านั้นคงจะส่งไปจำหน่ายในตัวเมืองทางทิศ
 ใต้ของสุโขทัยเหมือนกันเพราะอาณาจักรทางเหนือคือลานนาไทยมีม้าได้มาตั้งจากจีนเพื่อเลี้ยงดู
 อยู่แล้ว แต่อาณาจักรลานนาไทยเป็นเมืองตอนจึงไม่นิยมใช้ควายสำหรับไถนาและเทียมเกวียน
 คงใช้วัวมาจนกระทั่งปัจจุบันด้วยเหตุนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของสุโขทัยอีกเช่นกัน

2.4.3.2. การประมงที่ แหล่งที่ทำประมงที่น่าสนใจในกรุงสุโขทัยมี
 อยู่หลายแห่ง มีทั้งเขื่อนน้ำลาลอง หนองบึงเตในบริเวณที่มีปลาอุกมดุมบุดที่ผูกพันจะได้แก่ในเข
 นน้ำมดดอนไกลแก่งหลวง เพราะในบริเวณนี้ปรากฏว่ามีราษฎรจากเมืองต่างๆพากันมาจับปลาทั้ง
 มากมายจนกระทั่งปัจจุบันส่วนการจับปลาทะเลนั้นคงจะจับกันแต่เพียงริมฝั่งทะเลในอำเภอไทย³ เพราะ
 ในสมัยสุโขทัยนี้อาณาเขตไปถึงแหลมมลายู แต่การจับปลาในทะเลก็ยังคงมีเพราะไม่ปรากฏพบ
 หลักฐานว่าในสมัยสุโขทัยมีเรือใหญ่สำหรับประมงคนน้ำลึก

การที่รัฐพยายามใช้แบบอย่างต่างๆ เพื่อพัฒนาทางการเกษตรกรรมในสมัยสุโขทัย พยายาม
 ดำเนินการทางด้านต่างๆ จนทำให้เศรษฐกิจเกิดความเจริญรุ่งเรืองมากโดยเฉพาะในสมัยพ่อขุน
 รามคำแหงผลผลิตทางการเกษตรในสมัยสุโขทัยนอกจากจะใช้บริโภคภายในอาณาจักรแล้วคงจะ+

¹ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ประชุมพิลาจารึกภาคที่ 1

(จารึกหลักที่ 1) หน้า 18

² วิไลเลขา สารสนเทศ พื้นฐานวัฒนธรรมไทย หน้า 435

³ วิไลเลขา สารสนเทศ ล.ค. หน้า 434

เอาออกขายในตลาดสินค้าประจำวัน และมีการใช้เงินตรากันอย่างแพร่หลายทำให้อาจอ้างถึง
 นิเวศน์ได้ว่าลักษณะการผลิตจะพัฒนาขึ้น จากผลิตเพื่อเลี้ยงตนเองกลายมาเป็นการผลิตเพื่อการ
 ค่าตอบแทนมาตอนปลายสมัยสุโขทัยการผลิตอาจจะลดลง - เนื่องจากหลักฐานของเงินในสุโขทัย
 ทยอยมาครั้งต่อครั้งจากดินแดนทางใต้คือแถบลพบุรีและยังมีเอกสารของไชยอภัยที่อินทปาลมาที่เป
 ิร์ม จากสาเหตุที่การผลิตทางตอนปลายสุโขทัยลดลงนี้คงจะมาจากความไม่สงบ ความปั่นป่วนต่างๆ
 ในตอนปลายสมัยสุโขทัยค่าในการผลิตลดลงจนกระทั่งถึงยุคสมัยสุโขทัย

3. การผลิตทางบ้านอุตสาหกรรม

การอุตสาหกรรมก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งที่ทำให้ เศรษฐกิจของอาณาจักรสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองขึ้น ชาวสุโขทัยนอกจากจะประกอบอาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลักแล้วการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมก็นับว่าเป็นอาชีพรองที่สำคัญต่อการดำรงชีพของประชาชนในอาณาจักรสุโขทัย โดยเฉพาะเครื่องปั้นดินเผาปรากฏว่าทำรายได้ให้อาณาจักรสุโขทัยมาก และกรมทอนำมาประกอบกิจกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดีเป็น บัณฑิตที่ส่งเสริมทำให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมในสมัยสุโขทัยเจริญก้าวหน้ามีอยู่ 2 บัณฑิตที่สำคัญคือ

3.1. บัณฑิตที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมสมัยสุโขทัย

3.1.1. ความต้องการของตลาดภายในอาณาจักรสุโขทัย อาทิตลาดในราชวงศ์ที่ต้องการที่จะสร้างปราสาทราชวัง และสิ่งสาธารณูปโภคที่สาธารณะทางอุตสาหกรรมที่สร้างวัดวาอาราม โบสถ์ วิหาร กุฏิ ตลอดจนกระทั่งการก่อสร้างเกี่ยวกับพระพุทธรูป พระพุทธรูปเคลือบ นอกจากนี้ยังมีตลาดของประชาชนชาวสุโขทัยที่ต้องการเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันอันได้แก่ เสื้อผ้า ถ้วยชาม มีด จอบ เข็ม ขวาน กระเบื้อง ต่างๆ เป็นต้น ถ้วยเหน็บนี้โรงงานอุตสาหกรรมก็จะผลิตขึ้นต่างเหล่านี้เพื่อสนองต่อความต้องการของประชาชน ซึ่งจะสามารถแบ่งประเภทโรงงานการผลิตออกได้ดังนี้คือ

3.1.1.1. การผลิตวัสดุการก่อสร้าง ได้แก่ ภูเขาแดง อิฐ ปูนถือ เหล็กเส้น เป็นต้น

3.1.1.2. การผลิตวัสดุประกอบการก่อสร้าง ได้แก่ ทัพพี กระเบื้อง หน้บ้านต่างๆ

3.1.1.3. การผลิตเครื่องวัสดุทางศาสนา ได้แก่ พระพุทธรูป สิริมและลต่างๆ

3.1.1.4. การผลิตเพื่อสนองความต้องการของประชาชน เช่น เสื้อผ้า ถ้วยชาม

มีด จอบ เข็ม โลหิต ขวาน เขียว ฯลฯ

จะเห็นว่าการผลิตเพื่อสนองความต้องการของประชาชนภายในอาณาจักรมีความจำเป็นที่จะต้องผลิตออกมาอย่างมากเพื่อไปใช้ในการความต้องการของประชาชนอย่างพอเพียง

3.1.2. ความต้องการของตลาดต่างประเทศ สินค้าส่งออกในราชอาณาจักรสุโขทัยมาก และเป็นสินค้าสำคัญที่ทำรายได้ให้กับอาณาจักรสุโขทัยมากที่สุดได้แก่อุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาที่เรียกว่า "สังคโลก" นับว่าเป็นสินค้าที่ต่างประเทศต้องการมาก เนื่องจากในช่วงที่จีนยัง

เคยเป็นประเทศที่ผลิตหุสสำหรับเครื่องปั้นดินเผาขนาดใหญ่ที่มีชื่อเสียงของโลกเกิดความปั่นป่วนทางการเมืองภายในประเทศเมื่อจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองจากราชวงศ์จางราชวงศ์ซ่งมาเป็นราชวงศ์หยก แล้วมาเป็นราชวงศ์หมิง จีนจึงไม่ขามารถที่จะผลิตหุสสำหรับเครื่องปั้นดินเผาได้อีกขายได้ ประกอบกับช่วงนี้เองที่ลู่เซย์ไต้เข้ามาสัมมนาในการผลิตหุสสำหรับเครื่องปั้นดินเผาโบราณของจีน และแล้วก็เป็นที่ต้องการของตลาดเครื่องปั้นดินเผาของตลาดต่างประเทศได้ต่อมา

3.2. การผลิตเครื่องสังโลก

3.2.1. ความเชื่อเรื่อง "สังโลก" คำว่า "สังโลก" นั้นนักปราชญ์ได้ให้ความหมายแตกต่างกันสองนัยคือ นัยหนึ่งมาจากคำว่า "ซ่งโลก" ที่ได้จากแผ่นดินจีนสมัยราชวงศ์ซ่งราวปี พ.ศ. 1547-1561 ตรงกับสมัยพระเจ้าเก็งเต็ง อีกนัยหนึ่งเป็นคำที่เพี้ยนมาจากคำว่า "สวรรค์โลก" ซึ่งเป็นเตาเผาสำคัญ ณ เมืองสุเซย์ เครื่องเคลือบชนิดนี้เป็นเครื่องเคลือบชนิดที่วาง จึงเรียกว่า "สังโลก" รวมความแล้ว เครื่องเคลือบสังโลกก็หมายถึง เครื่องปั้นดินเผาที่ใช้แรงสูงจนเนื้อแกร่งแล้วเคลือบด้วยน้ำยาหรือสีเคลือบหลายสี เช่น สีขาว สีน้ำตาล รวมทั้งสีเขียว ไชกา ที่ขรุขระคล้าย

หลักฐานเกี่ยวกับเครื่องสังโลกในสมัยสุโขทัยมีแนวความเชื่อที่แตกต่างกันโดยแบ่งเป็น 3 แนวความเชื่อคือ

3.2.1.1. แนวความเชื่อตามพงศาวดารเหนือที่กล่าวไว้ เมื่อปีมะแมจุลศักราช 856 (พ.ศ. 1837) สมเด็จพระรวงเจ้า (พ่อขุนรามคำแหง) ได้เสด็จไปเมืองจีนและนำช่างจีนเข้ามาทำเครื่องถ้วยชามที่สุโขทัย²

¹ ชาลวิทย์ เกษตรศิริ "เครื่องปั้นดินเผาสังโลกของสุโขทัย" วารสารคำร้อง
ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 พฤศจิกายน 2517 หน้า 33

² วิจิตรภาพพร, ชุน (อ้างจากพงศาวดารเหนือ) ประวัติการทำไทย หน้า 38-40

3.2.1.2. แนวความเชื่อที่ว่าล่อลวงรามคำแหงไม่ได้เสด็จไปเมือง
จีน¹ แต่ข้างจีนเดินทางเข้ามาในสมัยพ่อขุนรามคำแหง เนื่องจากสมัยที่มีการเจริญสัมพันธไมตรี
ทางการทูตต่อกัน ข้างจีนอาจเดินทางมากับคณะทูตยุคใดยุคหนึ่งที่มาพบกับคณะทูตจีนที่มาติดต่อเจริญ
สัมพันธไมตรีกับสุโขทัย หรือไม่ก็อาจมากับคณะทูตสุโขทัยที่ไปเจริญสัมพันธไมตรีกับจีน

3.2.1.3. แนวความเชื่อที่ว่าอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาที่มีมานาน
แล้วในระบอบท้องถิ่นก่อนที่อาณาจักรสุโขทัยจะสถาปนาขึ้นมา แล้ววิวัฒนาการมาเป็นอุตสาหกรรม
ขนาดใหญ่ในสมัยสุโขทัย² ดังเช่นเครื่องปั้นดินเผาที่เมืองกาหลง จังหวัดเชียงราย เครื่องถ้วย
จากปากาหลงนั้นชื่อว่า เภาแก้วว่า เครื่องถ้วยที่ผลิตในสมัยสุโขทัยมาก³
นอกจากนี้ยังมีผู้เสนอว่าเครื่องเคลือบของสุโขทัยน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากเครื่องเคลือบ
ลังคาวมาว่า "...การทำเครื่องเคลือบตั้งกโลกคือสุโขทัยและศรีสัชชนาลัยหรือสวรรคโลกน่าจะพัฒนา
มาจากการทำเครื่องดินเผาเพื่อ ใช้ในชีวิตประจำวันและค้าขายแลกเปลี่ยนในท้องถิ่นสุโขทัยบริเวณ
ใกล้เคียงซึ่งมีมาตั้งแต่ชุมชนก่อนตั้งอาณาจักรสุโขทัย... การทำเครื่องปั้นดินเผาโคเปนเพราะเครื่อง
เคลือบสังคโลกครั้งแรกเริ่ม น่าจะเป็นเครื่องเคลือบประเภทเคลือบสีน้ำตาลแบบเครื่องเคลือบลพ
บุรีที่แพร่หลายอยู่ในดินแดนแถบนั้นมาก่อนพุทธศตวรรษที่ 18 พบว่ามีแหล่งผลิตอยู่ที่ตำบลกรวด ในเขต
จังหวัดบุรีรัมย์และเชื่อว่าการผลิตเครื่องเคลือบและเครื่องปั้นดินเผาในเขตสุโขทัยและดินแดนใกล้
เคียงคงได้รับอิทธิพลในด้านการผลิตและเทคนิคเครื่องเคลือบสีน้ำตาล ดีสีขาว ขุ่น มาจาก
แหล่งผลิตเครื่องเคลือบตำบลกรวดดังกล่าวข้างต้น..."⁴

นอกจากนี้ในหนังสือของวิทย์ พิศกันเงิน⁵ ซึ่งอ้างถึงข้อสันนิษฐานของพระยานครพระราม
(สวัสดิ์ มหาภาณี) ได้เสนอข้อสันนิษฐานว่าไทยเรามีผู้นำข้างจีนเข้ามาแต่เรามีวิวัฒนาการคำของ

1 สุจิตต์ วงษ์เทศ "พ่อขุนรามไม่เคยไปเมืองจีน" ศิลปวัฒนธรรม ฉบับที่ 3 ปีที่ 1 2523 หน้า 11

2 อธิธา สาระยา "สภาพเศรษฐกิจของทั้งหมดสุโขทัย" วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 7 เล่มที่ 1
กรกฎาคม-กันยายน 2520 หน้า 115

3 ไกรศรี นิรมานเหมินทร์ "เครื่องถ้วยสันกำแพง" คำบรรยายสมัยนาโบราณคดีสมัยสุโขทัย 2507
หน้า 211

4 สายันต์ ไชยาลุจิษฐ์ "ความรู้เรื่องสังคโลกหลักฐานใหม่" วารสารศิลป ปีที่ 26 เล่ม 2
พฤษภาคม 2525 หน้า 54-56

5 วิทย์ พิศกันเงิน ศิลปกรรมและการช่างของไทยและโบราณคดีสถานบางแห่งของไทย หน้า 16

ของตนเองโดยเดิรเพราะทำยังได้ให้ข้อสนับสนุนให้เห็นของลักษณะการแตกห่างของเรื่องสังคโลก
สุขทัยไว้ดังนี้คือ

ก. วิธีปั้นภาชนะปากเล็กหรือค่อนข้างเล็กของจีนโดยมากทำต่อกันที่ส่วนกลางเตของไฟ
ไม่ทำแต่ปากเล็ก

ข. ภาชนะของจีนยุคถังหรือซ่งทำโดยวิธีพิมพ์แทนการปั้นด้วยมือ แต่ไทยไม่ปรากฏการใช้
พิมพ์สำเร็จรูป

ค. ลวดลายที่ขูดขีดในภาชนะของจีนแทบคงไม่มีการใช้ปากหรือฝานเส้นหรือขูดข้างหนึ่งต้นไม้
เท่ากันของไทยมีเส้นลึกลงเป็นสามเหลี่ยมหรือโค้งกลมมีเส้นเสมอกันหมด

ง. น้ำยาเคลือบของไทยเคลือบแล้วผิวใสมากกว่าจีน

จ. รอยรามีเจตพราะเจาะทำขึ้น แต่ของไทยเกิดขึ้นเพราะน้ำยาเคลือบบริเวณของใหม่
จึงไม่ค่อยราบเป็นรอย เมื่อใช้แล้วจึงจะเห็นรอยชัด

ฉ. ของจีนส่วนมากมีเครื่องหมายเตาและจักราช ซึ่งหาไม่ได้ในเครื่องเคลือบไทย

ช. ลวดลายจีนเขียนโดยการร่างก่อน ส่วนของไทยเขียนโดยไม่ต้องร่าง

ช. ภาชนะของจีนทำเป็นรูปวงแหวนติด ส่วนของไทยทำเป็นตัวปลิง

ด. ของจีนต้องมีลายขูดกลึงผิว ส่วนของไทยไม่ปรากฏ

ด. ข้างจีนเข้ามาจะเอาวิชากรรมมาด้วย จึงไม่แตกต่างกันถึงเพียงนี้

จากนั้นข้าพเจ้าได้ศึกษาใหม่ ปรากฏว่าพอขุดค้นรามคำแหงไม่ได้เสด็จไซเมืองจีนตั้งนี้ความเชื่อที่ว่าพอ
ขุดค้นรามคำแหงได้นำช่างจีนมานั้นก็ไม่น่าหนักนอยลงไซ ด้วยเหตุนี้แนวความเชื่อเหล่านี้จึงตกไซ คงมี
แต่แนวความเชื่อสองข้อหลัง แต่หากพิจารณาเรื่องสังคโลกของสุขทัยจะเห็นว่า เป็นเรื่องปั้น
ดินเผาที่มีคุณภาพมากเนื่องมาจากการปรับปรุงพัฒนางานนั่นเอง

3.2.2. วิธีทำเครื่องสังคโลก

ผลการวิเคราะห์เรื่องสังคโลกของกรมวิทยาราศาสตร์ กระทรวงอุตสาหกรรมพบว่า เนื้อของ
สังคโลกประกอบด้วย ดินขาว ดินเหนียวดำ หินที่เผา ดินควอตซ์ นำภาคผสมกันเข้ากันอย่างดี แล้ว
นำใบเขียนขึ้นรูปไป ค่อยใช้วิธีปั้นบนแท่นหมุนและปั้นด้วยมือแบบขดหรือทำเป็นเส้น เสร็จแล้วนำไป
เขียนลาย หลังจากนั้นนำไปชุบน้ำยาเคลือบซึ่งทำจากเตารักบี้ เตาไม้ก่อก่อและอื่น ๆ ผสมกันทำให้เป็น

สารละลายที่มีความเข้มข้นเท่ากันจึงผสมกัน ทำให้น้ำยาเคลือบมีคุณสมบัติเป็นทางและมีโลหะปนติด
 อยู่การเคลือบใช้วิธีจุ่ม ทำให้น้ำยาเคลือบที่เกาะผิวเครื่องมีหนาสม่ำเสมอ แล้วนำเข้าเตาทุเรียง
 ใช้ไฟเป็นเชื้อเพลิง ซึ่งเป็นการเผาแบบลดออกซิเจนใช้อุณหภูมิ 1,000-1,320° เซนติเกรด ภายใน
 ในเตาจะมีอากาศน้อยทำให้เกิดปฏิกิริยาเคมี ทำให้เกิดสีเขียว เช่น เขียวอมฟ้า เขียวเทา เขียว
 ไข่กา ตามแต่จะใช้น้ำยาเคลือบชนิดใด เตาเป็นเวลานาน 10-12 ชั่วโมง เมื่อเผาผลิตภัณฑ์ถึง
 สุดตัวของน้ำยาเคลือบแล้ว น้ำยาเคลือบจะหลอมละลายเกาะตัวกับเนื้อดินนั้นในขณะที่ปล่อยให้เครื่อง
 เคลือบเย็นลงนั้น อัตราการยืดยืดและหดตัวของเนื้อดินนั้นและน้ำยาเคลือบไม่สม่ำเสมอจนทำให้เครื่อง
 เคลือบเกิดรอยร้าวขึ้น รอยร้าวนี้แหละที่ทำให้ถ้วย เหมสังโลก เป็นสินค้าออกที่ขึ้นหน้าขึ้นตาของผู้บริโภค

3.2.3. ประเภทของเครื่องปั้นดินเผา

เครื่องปั้นดินเผานั้นเมื่อมีหลายประเภทโดยจะให้รายละเอียดดังต่อไปนี้²คือ

3.2.3.1. เครื่องกระเบื้อง (porcelain) เป็นภาชนะบางสีขาวใส ซึ่งมีส่วนประกอบ
 มีดินขาว ดินเหนียวขาว หินทรายอย่างขาว หิน ใช้อุณหภูมิความร้อนไม่ต่ำกว่า 1500° เซนติเกรด

3.2.3.2. เครื่องหิน (stone ware) เป็นภาชนะหนากว่าเครื่องกระเบื้องมีสีต่างๆใน
 ประเทศไทยทำกันกันอยู่ตั้งแต่สมัยลพบุรีแล้ว เช่น ที่จังหวัดบุรีรัมย์ พิจิตร ราชบุรี เพชรบุรี สุโขทัย
 แล้วส่งไปขายยังที่ต่างๆมีดินประกอบดังนี้คือ ดินขาว ดินเหนียวขาว ดินเหนียว หิน ใช้อุณหภูมิ
 ความร้อนไม่ต่ำกว่า 1300° เซนติเกรด

3.2.3.3. เครื่องดิน (Earthen ware) เป็นภาชนะหนา บางได้ตามต้องการ ส่วนผสม
 ของชนิดเครื่องดินนี้มีในภูมิประเทศไทยอย่างแพร่หลายซึ่งใช้ได้หลาย ไม่ต้องกล่สมอย่างอื่นอีก เช่นที่
 ราชบุรี เพชรบุรี นครศรีธรรมราช อุดรราชธานี ตลอดจนถึงเชียงใหม่ และนับว่าเป็นชนิดที่มนุษย์เริ่ม
 ใช้ทำภาชนะกันมาตั้งแต่ยุคค้ำบรรพ์ในท้องที่จังหวัดกาญจนบุรี นครสวรรค์ สุราษฎร์ธานี ก็มีเศษภาชนะ
 หม้อดินเผา ไหดินเผา จักว่าทั่ว ปะมีอายุอยู่ในราวหินกลาง มีส่วนผสมคือ ดินขาว ดินเหนียว หิน-

¹ สมคิด ศรีสิงห์ ประวัติศาสตร์ศิลปวิทยาไทย หน้า 31

² วิทย์ พิเศษเงิน ศิลปกรรมและการช่างของไทยและรามบางแห่งของไทย หน้า 177

หิน ใช้ชื่อหมู่หินความร้อนไม่เกิน 1000° เซนติเกรด (มีปริมาณหินเฉลี่ยมากกว่า)

3.2.4. แหล่งผลิตเครื่องสังคโลก

ไทยในสมัยสุโขทัยทำเครื่องดินเผาที่มีชื่อเสียงมาก ดังจะเห็นได้จากบรรดาเครื่องถ้วยชาม ที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์ของชาติต่างๆทั่วโลก ด้วยเหตุนี้จึงมีผู้พยายามค้นคว้าหาที่มาเครื่องสังคโลกในสมัยสุโขทัย ก็ปรากฏว่าได้ค้นพบเตาขนาดต่างๆมากมาย

เตาที่พบในสมัยสุโขทัยที่ใช้เผาเครื่องสังคโลกจะเรียกว่า "เตาทุเรียง" ใช้มีเตาทุเรียง ป่าบาง เตาทุเรียงเกาะน้อย ฯลฯ

แหล่งเตาเผาที่สมัยสุโขทัยมีหลายแห่งที่ตั้งอยู่ในประเทศไทยคือ

1. ที่เมืองเก่าในสุโขทัย ตั้งอยู่รอบคันคูน้ำเป็นคูเมืองในบริเวณที่เรียกว่าแม่เงิน มี 49 เตา เรียงรายเป็นกลุ่มอยู่ 3 บริเวณ ทิศเหนือ 37 เตา ทิศใต้ข้างลำแพงมี 9 เตา ทิศตะวันออกมี 3 เตา ผลิตภัณฑ์ใช้สอยเป็นส่วนใหญ่ เขียนลวดลายคำหรือหน้าตาล

2. ที่ป่าบาง ศรีสีชนาลัย อยู่กำแพงเมืองศรีสีชนาลัยทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 500 เมตร แต่จำนวนมีไม่มาก เป็นแหล่งผลิตถ้วยที่เขียนลวดลายคำหรือสีหน้าตาลพื้นสีนวล - ปราณีดีกว่าที่สุโขทัย

3. ที่ตำบลเกาะน้อย นอกเมืองศรีสีชนาลัยขึ้นตามแม่น้ำยมราว 5 กิโลเมตร เป็นแหล่งที่มีเตาเผามากกว่า 100 เตามีผู้ให้ข้อคิดว่าน่าจะเป็นแหล่งที่ผลิตมาก่อนสมัยสุโขทัย 3 แห่ง เครื่องเคลือบชนิดสีน้ำตาลอมเหลืองซึ่งปัจจุบันเราเรียกเครื่องเคลือบแบบนี้ว่า "ไหลขอม" หรือ บางทีก็เรียกว่า "กระบอกขอม"

1 วิทย์ พิมพ์เงิน ศิลปกรรมและการช่างของไทย หน้า 175

๗ เตาทุเรียง เกิดขึ้นในที่เก่าอยู่ 3 แนวทางคือ เตาทุเรียง มาจากชื่อจีนเป็นหัวหน้าตั้งเตา เพราะคำว่า "เรียง" ทรงเห็นมาจากคำว่า "เรียง" หรือ เลียง (แปลว่า ตี) เช่น "เผาแก่เลียง" แล้วกลายมาเป็นทุเรียง เตาทุเรียง มาจากคำว่า พูเลียง (Fou - LIANG) ซึ่งเป็นเมืองที่ตำเครื่องเคลือบดินเผาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง

เตาทุเรียง เขียนมาจากชื่อ เมืองระเลียง ในสมัยสุโขทัย

2 สมจิต ศรีสิงห์ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย หน้า 29
3 กรมศิลปากร เครื่องถ้วยในประเทศไทย หน้า 10

- 4.ที่บ้านอวนเหนือ บ้านอวนใต้ อำเภอสันกำแพง เชียงใหม่
- 5.ที่บ้านเป่งแดง อำเภอกาญ เชียงราย
- 6.ที่บ้านนาเรื่อ อำเภอเมือง พะเยา
- 7.อำเภอเวียงป่าเป้า เชียงราย
- 8.บริเวณใกล้วัดเจติยชัย อำเภอเมือง ลำปาง
- 9.บ้านเตาไผ่ เชียงราย
- 10.ที่บ้านเวียงสอง อำเภอสอง แพร่
- 11.บ้านเตาไผ่ พะเยา
- 12.ที่บ้านแก่ง อำเภอตรอน อุดรธานี
- 13.บ้านเตาไผ่ อำเภอตรอน อุดรธานี

จากหมายเลขที่นำมาจะเห็นว่าหมายเลข 4-10 จะเป็นเตาเครื่องปั้นดินเผาที่อยู่นอกอาณาจักรสุโขทัย แต่จะไปอยู่ในอาณาจักรลานนาไทยและอาณาจักรพะเยาในยุคเดียวกันอาณาจักรสุโขทัย

3.2.5. ประเภทเครื่องปั้นดินเผา

ประเภทของเครื่องปั้นดินเผาในสมัยสุโขทัยเป็นหาวภาชนะต่างๆที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ใช้สำหรับหุงเตาและรองรับอาหารซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นมากอย่างหนึ่งที่มีมนุษย์จะขาดไม่ได้ ประเภทของเครื่องปั้นดินเผานี้จะพบจากตัวอย่างจากการค้นพบเรือที่จมอยู่บริเวณอ่าวสัทธิษซึ่งพบประเภทเครื่องปั้นดินเผาที่ชื่อ ขามสังคโลก (เขี้ยวไขก้า) มีทั้งปากเรียบและปากหยัก ขามโศภ ถ้วย ไห กระปุก คมโศภ มอระกู่ หอบ คมเขรุมหม้อ (หม้อกรรณ) มีฝา หินบด โกรงบดชา ที่รองหม้อ คมโศภแบบมีฝา หม้อตะนน หม้อตาล อ่าง นอกจากนี้เครื่องภาชนะนี้แล้ว ในสมัยสุโขทัยยังได้ทำกระเบื้องเคลือบ มุงหลังคาและเครื่องใช้อื่นๆมีรูปสัตว์ รูปมนุษย์ เครื่องประดับบ้านเรื่องสิ่งก่อสร้าง เช่น ตุ๊กตาสังคโลก ตัวสิงห์ ยักษ์ นาค ก็ทำด้วยเนื้อดินเคลือบเช่นกัน

การหาประโยชน์ในสมัยสุโขทัย

ทั้งนี้กล่าวไว้ในตอนต้นแล้วว่า การศึกษาค้นคว้าจะต้องดำเนินการมาก่อนที่จะสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้นมาทั้งนี้เนื่องมาจากกลุ่มพวกนครศรีธรรมราชอันอาจทางทะเล และเนื่องจากจีนได้เปลี่ยนแปลงนโยบายการค้าขายกล่าวคือ เดิมเคยติดต่อผ่านกลุ่มพวกนครศรีธรรมราชที่เป็นกลุ่มตัวชนกลาง ก็เปลี่ยนวิธีการโดยตัดกลุ่มตัวชนกลางออกไปแล้วจึงดำเนินการค้าติดต่อกับแคว้นหรือบ้านเมืองอื่นๆโดยตรง จึงเป็นเหตุทำให้ชุมชนทางเจริญกว่าขนาดใหญ่โตขึ้น ในการเกิดขึ้นของอาณาจักรสุโขทัยก็เช่นเดียวกันประกอบกันเมื่อแรกสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยนั้นสุโขทัยได้เข้ามาอยู่ในท่ามกลางอาณาจักรต่างๆมากมาย และเชื่อว่าอาณาจักรเหล่านี้คงมีการติดต่อค้าขายกันมาก่อนแล้ว ดังเช่น ทางทิศตะวันตกก็มีไทยพวนพวกตั้งอยู่ที่เมืองนอช ต่อไปอีกก็มีอาณาจักรมอญ ทางตะวันออกก็มีอาณาจักรเขมรและเมืองขึ้นของอาณาจักรนี้อีกหลายเมือง ทางทิศเหนือก็มีเมืองน้อยใหญ่ในอาณาจักรโยนทหรือที่เรียกกันในภายหลังว่าอาณาจักรลานนา ส่วนทางทิศใต้ก็มีพวกไทยอีกพวกหนึ่งตั้งอยู่ที่เมือง สุพรรณภูมิ และเมืองใกล้เคียงเช่น เมืองอโยธยาราชบุรี เมืองเพชรบุรี เป็นต้น

ต่อมาในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระองค์ได้ทำสงครามขยายอาณาเขตนับว่าในสมัยนี้อาณาเขตของสุโขทัยกว้างขวางใหญ่ไพศาลครอบคลุมอาณาเขตของอาณาจักรโบราณเช่น อาณาจักรพวนราชวดี อาณาจักรศรีวิชัย ที่มีการค้าขายใหญ่มาก่อนแล้ว พ่อขุนรามคำแหงจึงยอมจะห้อมล้อมพระทัยในการค้าขายอันเคยมีเป็นปกติแต่เดิมเรื่องจะยังผลทำให้เศรษฐกิจของอาณาจักรสุโขทัยเจริญรุ่งเรือง ในขณะที่เดียวกันยังมีปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การค้าของอาณาจักรสุโขทัยเจริญและขยายตัวไปทั่วกว้างขวางคือ

1. ท่าเลที่ตั้ง จะเห็นว่าที่ตั้งสมัยต้นของอาณาจักรสุโขทัยในท่าเลที่ กือตั้งอยู่ในที่เป็นศูนย์กลางการค้าติดต่อทางคมนาคมทั้งทางบกและทางน้ำ สามารถติดต่อค้าขายกับอาณาจักรต่างๆได้ทุกทิศทาง โดยเฉพาะตั้งอยู่ในเส้นทางคมนาคมบกที่ติดต่อค้าขายระหว่างจีนกับอินเดีย ซึ่งเป็นเส้น

¹ ตรี อมาตยกุล "ประวัติศาสตร์สุโขทัย" แดงงานประวัติดอกสารโบราณคดี ปีที่ 3 ฉบับที่ ๖ กันยายน 251๓ หน้า 36

นางค้าขายถ่ายสำเนา ในสมัยนั้น นอกจากการติดต่อกับชายกับบ้านเมืองเจ้าในก็สหายารถติดต่อกัน
กว้างขวาง โดยจะให้สายละเอียดยในหัวข้อเสด็จ ทางการค้าภายนอกประเทศต่อไป

2. นโยบายส่งเสริมการค้าของผู้ปกครอง

จะเห็นว่าผู้ปกครองอาณาจักรสุโขทัยได้พยายามหามาตรการส่งเสริมทางด้านพาณิชย์ให้กว้าง
หน้าหลายอย่าง โดยเฉพาะตั้งแต่พ่อขุนรามคำแหงซึ่งนับ เป็นกษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ได้นำ
นโยบายการเมืองควบคู่ไปกับการค้าขาย พระองค์ได้มองเห็นกาลไกลที่ได้ขยายอาณาเขตที่ทำให้
อาณาจักรสุโขทัยขยายออกไป นอกจากนั้นพระองค์ยังใช้นโยบายต่างๆ เพื่อให้การค้าในสมัยสุโข
ทัยเจริญรุดหน้าไปคือ

2.1. นโยบายการค้าเสรี จะพบในข้อความจากศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า

"...เพื่อนจูงวัวไปค้าขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงือน
ค้าทองคำ..."²ข้อความนี้บ่งชี้ว่าผู้ปกครองมีเจตจำนงให้ชาวเมืองพ่อค้าละนิศค้าการค้าได้โดย
เสรี รัฐบาลไม่กำหนดชนิดของสินค้าไว้สิ่ง เช่นในสมัยอยุธยา

2.2. นโยบายส่งเสริมการค้าโดยห้ามเก็บภาษีด้านค้าภายในประเทศ ซึ่งจะพบหลัก

ฐานจากศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่า "...เจ้าเมืองบ่เอาจกอบในไพร่ลูทาง จูงวัวไปค้า ขี่ม้าไป
ขาย..."³การที่ไม่เก็บภาษีในระหว่างทางหรือเรียกว่า ภาษีผ่านด่านคำว่า "จกอบ" เป็นภาษาเขมร
หมายถึงภาษีชนิดหนึ่งที่เก็บจากผู้นำสินค้า สัตว์หรือข้าวของไปเที่ยวขายในที่ต่างๆหรือหมายความ
รวมไปถึงภาษีที่เก็บแต่สัตว์และสิ่งของซึ่งนำมาจำหน่าย

2.3. นโยบายส่งเสริมการลงทุนให้แก่ผู้มาอยู่ใหม่ ซึ่งจะปรากฏข้อความจากศิลาจา

รึกพ่อขุนรามคำแหงกล่าววว่า "...คนใดขี่ช้างมาหา พาเมืองมาสู่ ขอยมหลียเอื้อผู้ มันบ่มีช้างบ่มีม้า

1 วิจิตรมาตรา,ขุน ประวัติศาสตร์ไทย หน้า 32

2 หอสมุดแห่งชาติ ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 จารึกพ่อขุนรามคำแหง หน้า 10

3 หอสมุดแห่งชาติ ก.

บมีบมีนาง บมีเงือนบมีทอง ใ้แก่มัน ซ้อมมันตวงเป็นบ้านเป็นเมือง..."¹ หมายความว่าถึงการที่ผู้ใดที่มีอยู่ในเมืองสุโขทัย โดยมีศรีพริ้งลินที่จะตั้งหลักฐาน ผู้ปกครองก็จะประทานความช่วยเหลือให้เป็นทุนรอนในการประกอบอาชีพต่างๆภายในเมืองสุโขทัย เป็นสิ่งเสริมทำให้เศรษฐกิจของสุโขทัยเจริญก้าวหน้า ดังกรณีมะกะโท พ่อขุนรามคำแหงได้ขอยืมเงินจากรัฐรับรองความเป็นกษัตริย์แห่งเมืองมอญ

2.4. นโยบายตงด้านการต่างประเทศ ผู้ปกครองอาณาจักรสุโขทัยจะดำเนิน

นโยบายการเมืองไปพร้อมกันนโยบายการค้าขายกับนานาประเทศ กรณีการทำสงครามขยายอาณาเขตของพ่อขุนรามคำแหงซึ่งเชื่อว่าเหตุผลสำคัญอันหนึ่งก็คือพระองค์มุ่งมองเห็นความสำคัญของการค้าขายนั่นเองซึ่งการทำสงครามบางครั้งก็อาจเป็นการขยายตลาด หรือบางครั้งพระองค์ก็ใช้นโยบายติดต่อสัมพันธ์ไมตรีกับต่างประเทศเพื่อชักชวนให้เข้ามาค้าขายกันภายในอาณาจักรสุโขทัย เช่น การที่พ่อขุนรามคำแหงได้ส่งคณะทูตไปติดต่อสัมพันธ์ไมตรีกับจีนแล้วต่อมาก็มีการติดต่อค้าขายกันมา

2.5. นโยบายส่งเสริมการสร้างเส้นทางคมนาคม การที่ผู้ปกครองมีนโยบายตัด

ถนนหนทางนั้นมีไว้ว่าจะดำเนินแต่ผลประโยชน์ทางด้านเขตศาสตร์เพียงอย่างเดียว หากแต่อำนวยผลประโยชน์ในด้านการคมนาคมและการพาณิชย์อีกด้วย เช่น ถนนพระร่วงซึ่งเป็นถนนยาวถึง 250 กิโลเมตร ตั้งแต่สุโขทัยไปจนถึงกำแพงเพชรและจากสุโขทัยไปจนกระทั่งถึงสวรรค์โลกอีกเส้น และยังมีถนนเล็กแยกซอยที่สร้างเพิ่มเติมอีกในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทย ถนนพระร่วงได้รับความสนใจของชาวต่างชาติหนาแน่นมาก ซึ่งมีขนาดกว้างเท่ากับถนนสมัยใหม่ปัจจุบันกว้างประมาณ 6 เมตรได้

3. การค้าภายในประเทศ

ลักษณะการค้าขายภายในประเทศของอาณาจักรสุโขทัยจะเป็นอย่างไรไม่ทราบแน่ชัดแต่มีข้อความในนิราจารึกของสมเด็จพระเจ้าขุนรามคำแหงตอนหนึ่งว่า"...เบื้องตีนนอนเมืองสุโขทัยนี้มีตลาดปสาน มีกระองน มีปราสาท...มีถันมีฐาน มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก..."² คำว่า ปสาน เป็น

¹ หอสมุดแห่งชาติ ล.ค. หน้า 11

² หอสมุดแห่งชาติ ล.ค. หน้า 15

ภาษาเปอร์เซีย ว่า บazaar แปลว่า ตลาดที่มีห้องหรือร้านเป็นแถวติดต่อกัน ดังนี้ก็แสดงว่าในอาณาจักรสุโขทัยมีตลาดประจำวันสำหรับประชาชนซื้อขายสินค้ากัน ตลาดปสานมีถนน มีบ้านใหญ่ บ้านเล็ก นอกจากนี้ตลาดปสานอันเป็นตลาดประจำ เชื่อว่ายังมีตลาดชนิดที่เรียกว่าตลาดนัด ที่ตลาดที่มีการนัดมาประชุมซื้อขายกันเป็นแห่งๆตามกำหนดวันข้างขึ้นข้างแรม เหมือนอย่างดังที่มีการนัดมาประชุมอยู่ตามจังหวัดต่างๆทั่วประเทศไทยเวลานี้ การซื้อขายประจำวันโดยปกติทั้งทำกันที่ตลาดปสานโดยหอหาเมื่อก่อนที่มีร้านขายสินค้านำอยู่ในตลาดเวลานั้น ประชาชนต้องการสิ่งของอะไร ก็ไปร้านขายของหรือเชือกของที่ตลาดปสานไต่กันที่ ดังมีเรื่องในรามเกียรติ์ว่า "...มะกะโทเกิดแล้วจึงเอาเบี้ยไปซื้อพันธุ์กาด เจ้าของพันธุ์ผักกาดว่า เบี้ยของเจ้าเบี้ยเดียวนี้เรามีรู้จะตวงผักกาดจึงแจ้งว่า เอาเถิด มะสะโท จึงเอานิ้วเราขอทอดนิ้วเดียว เจ้าของพันธุ์ผักกาดจึงว่า เอาเถิด มะสะโท จึงเอานิ้วมือขบเขฬะแล้วก็ฝังลงในกะไหพันธุ์ผักกาดนั้น..."¹ ตามรูปเรื่องนั้น ชื่อว่ามะกะโทจะห้องชื่อเมล็ดพันธุ์ผักกาดที่ตลาด ชนิดที่เรียกว่าตลาดปสาน อันเป็นสถานที่ที่มีการค้าขายประจำ²

จะเห็นว่าการค้าขายในอาณาจักรสุโขทัย จะมีตลาดเป็นศูนย์กลางการค้าขายซึ่งจะเป็นที่รวมในการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าต่างๆ การมีตลาดนี้เป็นการกระตุ้นให้พลเมืองผลิตสินค้าเข้ามาขาย เพื่อเป็นการสนองความต้องการของผู้ซื้อและผู้ขาย อันเป็นผลทำให้ตลาดขยายตัวได้

4. การค้ากับต่างประเทศ *

การค้ากับต่างประเทศในสมัยสุโขทัย จะมีตลาดเป็นศูนย์กลางการค้าขายซึ่งเป็นแหล่งระดมสินค้าเพื่อการค้าขายออกนอกประเทศแล้ว แต่อย่างไรก็ตามเชื่อว่าการค้ากับต่างประเทศได้ทำกันมาก่อนแล้วก่อนรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมาแล้ว โดยเฉพาะท่าเรือที่ตั้งของอาณาจักรสุโขทัยที่ตั้งอยู่ในที่นี้ว่าเป็นศูนย์กลางการคมนาคมซึ่งจะสามารถติดต่อค้าขายได้อย่างกว้างขวางมาก กล่าวคือมีเส้นทางสายสำคัญที่จะสามารถติดต่อได้³ นี้คือ

¹ กรมศิลปากร ราชาธิราช หน้า 9

² วิจิตรมาตรา, ขุน ประวัติการค้าไทย หน้า 33

เส้นทางการค้าชาย

4.1. เส้นทางขนส่งคมนาคมทางบก ประกอบด้วยเส้นทางสายสำคัญคือ

4.1.1. เส้นทางคมนาคมทางบกสายเมืองสุโขทัย ผ่านเมืองตากไปยังเมืองเมษะตะมะ เส้นทางสายนี้อาจจะใช้เส้นทางที่เรียกว่า "ถนนพระร่วง" เดิมตามแม่น้ำยมตะเาะเรียบที่ราบที่เรียกว่า "กุ่มแม่สอ" ซึ่งเป็นเส้นทางที่ใช้เดินทางติดต่อระหว่างเมืองสุโขทัยกับเมืองหงสาวดีมาตั้งแต่สมัยโบราณ¹ แล้ว

4.1.2. เส้นทางบกสายเมืองสุโขทัยผ่านเมืองเพชรบุรี เมืองกุยบุรี เมืองมะริดไปถึงเมืองตะนาวศรี²

จะเห็นว่าเส้นทางคมนาคมทางบกที่กล่าวมาแล้วนี้จะเป็นเส้นทางที่สามารถจะผ่านอินทงเข้าไปได้ค้าขายยังเมืองอินเดีย เปอร์เซีย อาหรับ แอฟริกา ได้อยู่ด้วยและในขณะเดียวกันเมืองท่าที่กล่าวมาเยี่ยมจะเป็นเส้นทางที่นำพ่อค้าของสินค้าของทางตะวันตกเข้ามาค้าขายในอาณาจักรสุโขทัยได้อีกเช่นกัน

4.1.3. เส้นทางคมนาคมทางบกสายเมืองสุโขทัยผ่านเมืองตาก เมืองลำพูนขึ้นไปถึงเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรลานนาไทยและเลยไปยังดินแดนแถบกลุ่มแม่น้ำโขงคือ หลวงพระบาง เวียงจันทน์ ซึ่งเคยติดต่อค้าขายกันมาก่อน

4.1.4. เส้นทางคมนาคมขนส่งทางบกสายเมืองสุโขทัยไปยังทิเบต (สระหลวงสองแคว) ไปทางเมืองนครไทยจนถึงฝั่งแม่น้ำโขงข้ามไปเวียงจันทน์หลวงพระบางได้ ในขณะที่เดียวกันแยกจากเมืองทิเบตออกไปยังเมืองศรีเทพเข้าสู่ที่ราบสูงโคราชแล้วก็สามารถติดต่อกับอาณาจักรเขมรได้อีกทางหนึ่ง³

4.2. เส้นทางขนส่งคมนาคมทางน้ำ ประกอบไปด้วยเส้นทางที่สำคัญดังนี้คือ

¹ สายันต์ ไพรชาญจิตรู "ความรู้เรื่องหลักฐานใหม่" วารสารศิลปากร ปีที่ 26 เล่มที่ 2 พฤษภาคม 2525 หน้า 57
² นคร พันธุ์รงค์ ประวัติศาสตร์ไทยก่อนต้น(2) หน้า 149
³ สุจิตต์ วงษ์เทศ สุโขทัยไม่ไช่ราชธานีแห่งแรกของไทย หน้า 88

fr

สินค้าชนิดต่างๆจะถูกบรรจุลงในเรือขนานเล็กออกจากเมืองศรีสะเกษมายัง เมืองสุโขทัย ไปตามแม่น้ำยมลงไปถึงเมืองพระยาขาม เมืองชัยนาท และกรุงศรีอยุธยา หลังจากนั้นจะบรรจุสินค้าลงในเรือขนานใหญ่ส่งไปขายยังประเทศต่างๆประกอบด้วยเส้นทางสายสำคัญด้วยกันคือ

4.2.1. เส้นทางจากกรุงศรีอยุธยาไปยังเมืองต่างๆในหมู่เกาะริวกิว โดยเริ่มจากสันดอนปากแม่น้ำเจ้าพระยาในอ่าวไทยผ่านสมุทรปราการ เกาะสีชัง พัทธยา ลัดทิม ทรายคอกมีฟูซา จาม เวียดนาม และตัดตรงผ่านทะเลจีนใต้ไปยังหมู่เกาะริวกิว หลักฐานทางโบราณคดีที่พบซากเรือสำเภาโบราณที่ลัดทิม เรือสำเภาที่เกาะคาตและซากเรือสำเภาโบราณที่ซา ฟังทะเลจังหวัดจันทบุรี

4.2.2. เส้นทางจากกรุงศรีอยุธยาไปยังหมู่เกาะฟิลิปปินส์ โดยเริ่มจากสันดอนปากแม่น้ำเจ้าพระยาในอ่าวไทยตรงไปยังลัดทิมแล้วตัดตรงไปยังเมืองบัตวานและเมืองมะละกา ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญหลังจากนั้นมีเส้นทางต่อไปยังหมู่เกาะอินโดจีน เกาะเซเลบัสและหมู่เกาะฟิลิปปินส์ การขนส่งทางนี้ต้องใช้เรือเดินทะเลขนาดใหญ่ เพราะการเดินทางใช้เวลานาน

4.2.3. เส้นทางขนส่งทางน้ำจากกรุงศรีอยุธยาไปยังเมืองสงขลา โดยเริ่มจากสันดอนปากน้ำเจ้าพระยาในอ่าวไทย แต่น่าจะใช้เรือขนาดกลางบรรจุสินค้าไปขายแก่พ่อค้าชาวต่างประเทศตามเมืองสำคัญชายฝั่งทะเลอันดามันนอกของอ่าวไทย เช่น ที่เมืองนครศรีธรรมราช เมืองสงขลา หลักฐานโบราณคดีที่พบคือ ซากเรือโบราณที่เมืองนครศรีธรรมราชและซากเรือโบราณเป็นเรือสำเภาที่เมืองสงขลา

4.2.4. เส้นทางจากเมืองสุพรรณบุรีไปยังเมืองสงขลา โดยเริ่มจากเมืองสุพรรณบุรีไปออกทะเลที่เมืองสมุทรสาครและผ่านเมืองเพชรบุรี เมืองปราณบุรี เมืองประจวบคีรีขันธ์ - เมืองสติงพระและเมืองสงขลา

1 ศำยงค์ ไพรชาญจิตร "ความรูเรื่องสังคมโลกหลักฐานใหม่" วารสารศิลปากร ปีที่ 26 เล่มที่ 2 พฤษภาคม 2525 หน้า 60

การไปค้าขายทางทะเลที่ท่ากำปั่นระหว่างประเทศในแหลมทองกับประเทศอื่นๆในสมัยโบราณเชื่อว่างมีการใช้เรือสำเภาเป็นพาหนะในการบรรทุกสินค้า โดยเฉพาะในสมัยสุโขทัยสมเด็จพระนรนาถมหาราชทรงมีพระดำริว่าท่ากำปั่นต่างประเทศและคงสนใจเฉพาะในเรื่องราวทางเมืองจันท์มากจะเห็นได้ ภาที่มีการส่งทูตไปติดต่อสัมพันธ์ไมตรีกับระหว่างเมืองจันท์กับสุโขทัย ด้วยเหตุนี้การค้าขายทางเรือสำเภาจะต้องได้รับความเอาใจจงกพระองค์เป็นที่ เสนอในน่านน้ำของอาณาจักรสุโขทัยและการค้าเรือสำเภาในครั้งจะเป็นเรือขนาดใหญ่โตมิ่งหนึ่ง แข็งแรงถึงจะสามารถบรรทุกช้างได้อย่างสบาย ซึ่งปรากฏหลักฐานในกฎหมายผลเรือซึ่งออกในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้กำหนดขนาดสำเภาและคนประจำซึ่งแสดงไว้ในในหนังสือประวัติการค้าไทยของขุนวิจิตรมาตรา¹

นายเรือปากกว้าง	4วา	นา	400
นายเรือปากกว้าง	3วาเศษ	นา	200
จจุ นายสำเภา		นา	200
คนคน ทูทาง			
" " สำเภาใหญ่		นา	200
ลาตา บัญชีใหญ่		สำเภา	นอช นา 100
บันจู้ หมอแปลงสำเภา		นา	80
" " ไตกงชาย, ไตขวา		นา	80
" " นายพาย		นา	80
จีนเตงเตาขวา บัญชีกลาง		นา	50
จีนเตงเตาขวา บัญชีกลาง		นา	50
อานัน กระจไตงกลาง		นา	50
จงกวาง		นา	50
เต็กช้อ วาระวางบรรทุก		นา	50

¹ วิจิตรมาตรา,ขุน ประวัติการค้าไทย หน้า 47

อาทัง ช่างไม้สำเภา	นา 5๐
เอี้ยวกง บูชาพระ	นา 30
ตัวเตี้ย วาถายเลี้ยวกับเส้าท้าย	นา 30
ลำปิ่น เสาหน้า	นา 30
ซ่มชู่	นา 30
เตาเต่งวาสมอ	นา 30
ยูเตี้ยว ทอดอั้ง	นา 30
อิดเตียน	
ฮี้เซี่ยน ลดาใบ	
สามเซี่ยน	
จับกะเถา กวาดสำเภา	นา 25
เขยั่น จายกับขาว	นา 25
ฮินเต่ง 18 คน ทนายจู้, ลาด้า, บันจู้	นา 25
นายรอง 7 คน ไตระวางคนละ 16	นา 25

จากที่กล่าวมานี้จะเป็นหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่าสำเภาครั้งนั้นเป็นเรือเดินสมุทรขนาดใหญ่ทำงานค้าขายทางทะเลโดยเรือสำเภาต้องเป็นงานใหญ่และสำคัญมาแต่โบราณก่อนรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแล้ว แต่พอมาถึงสมัยของพระองค์ทรงมองเห็นความสำคัญในเรื่องการค้าเรือสำเภาจึงได้ออกกฎหมายระบุนหน้าที่ราชการให้รับผิดชอบสำหรับการค้าทางทะเลไทยเรือสำเภาขึ้นและพระปรีชิตธรรมธาได้กล่าวเสริมอีกว่า "ในประเภทเรือรบทะเล เรือสำเภานี้มีชื่อพลโยธาเสี่ยงเป็นเงินโดยมากก็เป็นเรื่องที่ยังให้เห็นว่าคนจีนนี้จะคิดเนื่องมาแต่ยาวนานแก่รุ่งกรุงสุโขทัยราชธานีสมัยนี้ (สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ) จึงได้ตำแหน่งนาคนจีนที่มีความชอบทางทะเลให้รับราชการ"¹

¹ หมายถึง กักตุนา คือเป็นการกำหนดความรับผิดชอบตามหน้าที่ของราชการ ถ้าใครที่กักตุนามากก็จะต้องมีความรับผิดชอบมาก ไม่ใช่เป็นการกำหนดใดสิทธิในหน้าที่ที่เขาใจกัน

¹ วิจิตรมาตรา, ขุน ล.ต. หน้า 47

5. อาณาจักรสำคัญที่ค้าขายกับสุโขทัย

โดยมีอาณาจักรที่ได้เคยติดต่อค้าขายกับอาณาจักรสุโขทัยอยู่หลายอาณาจักรด้วยกันคือ

5.1. จีน เป็นอาณาจักรที่กรุงสุโขทัยได้ตั้งเรือสำเภาไปค้าขายเป็นขอประจำติดต่อกันมาตั้งแต่ตั้งตัวนครมาแล้ว และเมื่อถูกล่าชานสถาปนาอาณาจักรขึ้นเป็นแห่งหนึ่งโดยเจ้าพ่อขุนรามคำแหง ได้มีการติดต่อส่งทูตมาเจริญสัมพันธไมตรีกับกรุงสุโขทัยในปี พ.ศ. 1824 กับ พ.ศ. 1836 แล้วทูตจากกรุงสุโขทัยก็ได้ส่งออกไปเจริญสัมพันธไมตรีอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 1838 การที่ระเทศอปรเทศได้ส่งทูตไปมาติดต่อกันนี้ นอกจากจะเป็นการผูกไมตรีธรรมดาลแล้วความประสงค์ของการติดต่อค้าขายขอมจะต้องการติดต่อค้ากันสำคัญมากกว่า เพราะถ้าได้เป็นไมตรีต่อกันแล้ว ต่างเมืองต่างก็ได้มีโอกาสที่จะแลกเปลี่ยนสินค้ากันมากและสะดวกขึ้น ไม่ว่าจะเป็นประเทศใดจะติดต่อค้าขายกัน ขอมจะต้องดำเนินวิเทศไมตรีผูกมิตรไมตรีกันก่อน เหตุนี้เพราะอาศัยการเจริญสัมพันธไมตรีนำทาง เช่นเดียวกับสุโขทัยก็เช่นโดยนายท่านเองเดียวกันนี้คือแต่งข้าหลวงคุมเครื่องบรรณาการไปถวายพระเจ้ากรุงจีนพร้อมถวายพระราชสาส์น จนกระทั่งพระเจ้ากรุงจีนส่งไม่เก็บภาษีแก่ไทย จึงเป็นผลดีทำให้การค้าขายระหว่างสุโขทัยกับจีนสะดวกในการไม่เก็บค่า แพงภาษีได้ขึ้น

5.2. ญี่ปุ่น เป็นอาณาจักรหนึ่งติดต่อค้าขายกับไทยโดยเรือสำเภามาแต่โบราณ เรื่องราวเกี่ยวกับการค้าสมัยโบราณของญี่ปุ่นจะปรากฏหลักฐานในหนังสือโคเกียวกโชด² กล่าวถึงญี่ปุ่นได้สนใจเรื่องประเทศไทยมานานแล้วชาวญี่ปุ่นโบราณมาติดต่อพระพุทธรักษาในอินเดียตั้ง เช่น เจ้าชายตากาคาเก้ ได้เดินทางมาอินเดียและมาถิ่นกระษัตริย์บนฝั่งเหนือช่องแคบมะละกาซึ่งถือว่าเป็นญี่ปุ่นคนแรกที่มาประเทศไทย และต่อมาก็ได้มีการติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนกับอาณาจักรสุโขทัย หนังสือเล่มนี้ระบุว่า การค้าได้ขึ้นช้งเป็นลำเป็นต้นในสมัยโยชิโน(ระหว่าง พ.ศ. 1876-1935) ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าเลอไทยโอรสของพ่อขุนรามคำแหง ระหว่างนี้สำเภาของสุโขทัยได้รับการเดินทางไปค้าขายถึงญี่ปุ่นและเกาหลีด้วย

¹ วิจิตรมาตรา, ขุน ส.ว.ท. หน้า 51

² วิจิตรมาตรา, ขุน ส.ว.ท.

5.3. มอญ ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรสุโขทัยกับอาณาจักรมอญจะปรากฏหลักฐานจากหนังสือ "ราชาธิราช" ที่ว่า ไค้กล่าวถึงมะกะโท ซึ่งถือว่าเป็นพ่อค้าหาบเร่ของ เข้ามายังชายในอาณาจักรสุโขทัย ต่อมาได้เข้ารับราชการเป็นขุนวัง ในสมัยพ่อขุนรามคำแหง มะกะโทได้พาพระราชธิดาองค์หนึ่งของพ่อขุนรามคำแหงหนีไปทางมะตะมะหลังจากที่เขาได้ตั้งตัวอยู่ที่เมืองเมาะตะมะไค้แล้วมะกะโทก็ได้ร่วมกับหัวหน้ากบฏมอญชื่อหาระพญา ชัยโลพพาออกไปจากเมืองหงสาวดี บุคคลทั้งสองได้ร่วมมือกันยึดครองดินแดนทางใต้ตลอด ต่อมาจึงส่งไค้เกิดวิวาทกัน มะกะโทสามารถฆาตกรรมหาระพญาตายและไค้ขึ้นเป็นใหญ่เหนือดินแดนมอญทั้งหมดแล้วมะกะโทก็หนีมาสาวามีภักดีต่อกรุงสุโขทัย มะกะโทได้รับการแต่งตั้งพระนามจากพ่อขุนรามคำแหง ว่า "พระเจ้าเจ้า" ราว

ในสมัยของมะกะโทหรือพระเจ้าเจ้าราว อาณาจักรมอญมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองเมาะตะมะ เป็นเมืองหลวง จากความสัมพันธ์อันดีในระยะนั้นก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้ากันและกันและนับว่าหัวเมืองมอญเป็นเมืองท่าที่สำคัญที่จะเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าของอาณาจักรสุโขทัยไปสู่ต่างประเทศตะวันตกและในขณะเดียวกันก็เป็นเมืองท่ารับสินค้าจากทางตะวันตกเข้าสู่อาณาจักรสุโขทัย

* 5.4. อาณาจักรนครศรีธรรมราช จากหลักฐานที่จารึกหลักที่ 1 (จารึกพ่อขุนราม) ถือว่าอาณาจักรนครศรีธรรมราชอยู่ภายใต้อำนาจของสุโขทัยถึงสมัยพ่อขุนรามคำแหง เป็นต้นมา การที่อาณาจักรสุโขทัยมีอำนาจเหนืออาณาจักรนครศรีธรรมราชนับว่าเป็นผลดีต่อการค้าขายของสุโขทัยมาก เนื่องจากในช่วงนี้จึงมีประสมอุปสรรคภัยพิบัติภายในเกิดสงครามกลางเมือง มีการผลัดกันเปลี่ยนราชวงศ์ของมาเป็นมองโกลแล้วมาเป็นราชวงศ์เม็ง สงครามกลางเมืองอันยาวนานนี้ทำให้จีนหันไปหัน ไม่สามารถจะทำการค้าขายหรือผลิตสินค้าจำพวกเครื่องสังคโลกออกมาได้ และในช่วงนี้เองที่สุโขทัยเข้าไปยึดตลาดการค้าของจีนอันได้แก่ตลาดการค้าทางอินโดจีน ซิลิปปินส์ อินเดียและพวกตะวันออกไกล ในการลำเลียงสินค้าไปขายยังเมืองต่างๆที่กล่าวมาข้างบนนี้เห็นว่าอาณาจักรนครศรีธรรมราชเป็นเมืองท่าที่สำคัญของอาณาจักรสุโขทัยมาก ที่จะเป็นการส่งเสริมการค้าโดยตรงกับอาณาจักรต่างๆที่กล่าวมาแต่การค้าขายนี้บางครั้งก็อาจเป็นตลาดสินค้าให้กับสุโขทัย

5.5. ลังกาทวีป จากการศึกษานี้ชื่อเมืองที่ปรากฏในสมัยสุโขทัยโดยอาณาจักรหลัก าน
 ประเภทลัทธิจารีต พงศศาสตร์ ดำเนิน ทบว่าหลักฐานดังกล่าวได้กล่าวถึงชื่อเมืองที่ตั้งอยู่ในลังกา
 ทวีปหลายเมือง อาทิ เมืองกำฬโล เมืองสิงหล เมืองนครจันทรเขต เมืองราหุประมหานคร
 เมืองลังก เป็นต้น จากหลักฐานดังกล่าวได้แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างสุโขทัยกับ
 ลังกาทวีป โดยเฉพาะการติดต่อทางด้านพุทธศาสนา เช่นการที่อาณาจักรสุโขทัยได้ส่งพระสงฆ์
 ไปศึกษาพุทธศาสนายังลังกาทวีป และไปเผยแพร่พระพุทธศาสนาแก่กษัตริย์ลังกา ดังปรากฏหลักฐานในข้อความ
 ว่า "...จึงมาหลายยังสุโขทัย (ศรี) สี่ชันนาศัทธิกระทำสมภารบารมี... พระมหาธาตุหลายยังปาง
 ระพูน ตก เชียง... รอดถึงเมืองที่โบรคข้าง นครพัน กลิงครารู ปาตลิมุตร... บุร นครใจนัถ
 ทรวงัดลราช รอดถึงลังกาทวีป... ด้วยหาพบพระมหาธาตุ..."² นอกจากนี้การสร้างรอยพระพุทธบาท
 ในสมัยสุโขทัย ได้มีการสร้างรอยพระพุทธบาทโดยเอาแบบอย่างมาจากลังกา ดังปรากฏหลักฐาน
 ในจารึกหลักที่ ๕ ความว่า "...เขาอันมีชื่อสมณภูฏบรรพต... เรียกชื่อตั้งอันไปพิมพ์เอารอย
 ตีนพระพุทธบาทโดยได้แบบอย่างมาจากลังกานั้นใหม่เหนือจอมจอมเขาสมณภูฏบรรพต... ในลัง
 กาทวีปนั้นมาประดิษฐานไว้เหนือจอมเขาอันนี้แล้วให้คนทั้งหลายได้เห็นรอยตีนอันนี้เรานี้..."³
 เมื่อลังกาทวีปกับสุโขทัยเป็นไมตรีกัน กรรติดต่อค้าขายระหว่างกรุงสุโขทัยกับลังกาก็ย่อมจะมีเป็น
 ธรรมดาโดยเฉพาะในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงซึ่งมุ่งทำนุบำรุงขยายนำไมตรีก่อนการทำชก
 เมื่อติดต่อลังกาทวีปแล้วก็อาจติดต่อไปถึงอินเดีย เปอร์เซีย อีกด้วย

5.6. อาณาจักรล้านนาไทย ความสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรล้านนาไทยกับอาณาจักรสุโข
 ทัยจะปรากฏหลักฐานในลัทธิจารีตหลักที่ 76 กล่าวถึง การสร้างเมืองเชียงใหม่ของพระเจ้าเม็ง
 ราชไถ่เชื้อพูนรวมตำแหน่งแห่งอาณาจักรสุโขทัยและยกย่องว่าเมืองแห่งเทพนพนาในฐานะพระ
 สหายสนิทร่วมปรึกษาหารือในการสร้างอาณาจักรล้านนาที่เมืองเชียงใหม่ ความสัมพันธ์ไมตรีระ
 หว่างสุโขทัยกับล้านนาไทยนับว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้มีการแลกเปลี่ยนกันมาและวัฒนธรรม
 ต่อกันจนกระทั่งสิ้นยุคสมัยสุโขทัย

¹ นคร พันธุ์รงค์ ประวัติศาสตร์ไทยตอนบน (2) หน้า ๘2
² คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ประชุมภิกษาลัทธิที่ 1 (จารึกหลักที่ 1) หน้า 137
³ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี สรรค หน้า 113
⁴ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ประชุมภิกษาลัทธิที่ 3 (จารึกหลักที่ 76) หน้า 210

จากการศึกษาทางด้านโบราณคดีจะทราบถึงประเทศที่เป็นลูกห้าสังคมโลกซึ่งเป็นสินค้าที่สำคัญของอาณาจักรสุโขทัยมีอยู่ 2 ประเทศคือ อินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ ซึ่งเป็นสถานที่ค้นพบสังคโลกมากที่สุดและงดงามสมบูรณ์มากที่สุดอีกว่าที่ค้นพบในประเทศไทยเสียอีก เพราะเป็นสินค้าที่ส่งไปขายจะต้องได้รับการคัดเลือกเป็นอย่างดี ประเทศทั่วโลกที่ก็มีพวก จาน ชาม กระบอก - เป็นชนิดสีเขียวไขกา ที่มีลายเส้นเป็นส่วนมาก

6. สินค้าออกของสุโขทัย

สินค้าที่พ่อค้าซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนกันอาณาจักรสุโขทัยและเป็นสินค้าออกของสุโขทัยด้วย ได้แก่สินค้าจากสิ่งเหล่านี้คือ

6.1. สิ่งที่ได้จากธรรมชาติหรือของพื้นเมือง มี อำพัน ไม้หอมสีทอง ไม้หอมสีเงิน เนื้อไม้ ไม้ฝาง ไม้แก่นกำ กฤษณา กานพลู ไม้หอม กระเจียน พริกไทย ทองคำก้อน ทองคำทราย - พลอย หิน ตะกั่วแข็ง งาช้าง - นอระมด - หอระดาม กับเงินทอง ดังปรากฏในศิลาจารึกคำว่า

"...ใครอยากใครค้าเงินค้าทองคำ..." เป็นต้น

6.2. ของอุตสาหกรรม ก็มีพวกเครื่องสังคโลก เครื่องถ้วยชาม เครื่องเคลือบ เครื่องดินเผา แพรทรายทอง

6.3. สัตว์ คนมีพวก ช้าง ม้า วัว ซึ่งปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง กล่าวไว้ว่า "...ใครจักใครค้าช้างค้า ใครจักใครค้าม้าค้า...เพื่อนจูงวัวไปค้า ขี่ม้าไปคขาย..."

7. สินค้าขาเข้าของสุโขทัย

สำหรับสินค้าขาเข้าที่สำคัญของอาณาจักรสุโขทัยก็มีพวก ผ้าแพรพรรณจากจีน และอินเดีย และสินค้าขาเข้าจากญี่ปุ่นก็มีพวก มีดดาบ (เป็นของมีชื่อที่เรียกว่า "มีดดาบญี่ปุ่น" มีคุณภาพที่ดีมาก) หอก เกราะ ทองแดง กำมะถัน พัก ฉากญี่ปุ่น เครื่องวิศ กระจาด เป็นต้น

ลักษณะการคมนาคม ระบบการเงิน และการคลังของสุโขทัย

1. ลักษณะการคมนาคม

การติดต่อไปมา เชื้อขายในสมัยสุโขทัยหรือตั้งแต่สมัยโบราณนั้นก็จะไม่แตกต่างไปจากสมัยสุโขทัยมากนักกล่าวคือคงจะใช้ทางบกกับทางน้ำ ในสมัยสุโขทัยก็เช่นเดียวกัน

1.1. การคมนาคมทางบก การคมนาคมในสมัยสุโขทัยก็คงจะมีการเดิน ใช้เกวียน ซึ่งเต็มด้วยโคกระบือ นอกจากนี้ยังจะมีการใช้ช้าง หรือม้าบ้าง คำได้รับภายในราชอาณาจักรยังปรากฏว่ามีการสร้างถนนที่ถนนพระร่วง ซึ่งเป็นถนนที่มีความยาวถึง 250 กิโลเมตร เริ่มตั้งแต่สุโขทัยไปจนถึงกำแพงเพชรและจากเมืองสุโขทัยไปถึงเมืองสวรรคโลกอีกเส้นหนึ่ง ลักษณะของถนนพระร่วงได้ทำขึ้นแน่นอนหนาแน่นมากเท่ากับถนนสมัยใหม่ในปัจจุบันมากนี้มาก ถนนพระร่วงไม่ได้สร้างติดต่อกันเป็นเส้นเดียวตลอด จะมีบางตอนซึ่งขาดหายไป เชื่อว่าบางตอนที่ขาดหายไปคงจะมีการสร้างสะพานข้ามไว้ สำหรับเส้นทางคมนาคมทางบกติดต่อกับต่างประเทศให้ดูรายละเอียดในบทที่ 3

1.2. การคมนาคมทางน้ำ นับว่าเป็นการที่ใช้เส้นทางคมนาคมที่สำคัญมากในสมัยโบราณที่จะทำให้มีความสะดวกและสามารถบรรทุกสิ่งของไปมาค้าขายได้เป็นจำนวนมากโดย-
เขตราชอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งแม่น้ำแม่ไหลผ่านลงไปทางใต้ลงจนถึงเมืองพิจิตรและไปถึงแม่น้ำเจ้าพระยาที่นครสวรรค์ จะเป็นเส้นทางที่ใช้เดินทางลงไปแถบใต้จนถึงอ่าวไทยแล้วต่อไปยังต่างประเทศ เช่นฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย ญี่ปุ่น เป็นต้น สำหรับเส้นทางคมนาคมทางน้ำให้ไปดูรายละเอียดในบทที่ 3 ได้จะทำให้เข้าใจดีขึ้น

2. ระบบการเงิน

จากการที่กิจกรรมการค้าในสมัยสุโขทัย เจริญรุ่งเรืองกว้างขวาง ความจำเป็นในการใช้เงินตราเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน เพื่ออำนวยความสะดวกในการค้าขายจึงมีมาก แต่อย่างไรก็ตามเพื่อให้เข้าใจลักษณะของเงินตราในสมัยสุโขทัยได้ดียิ่งขึ้น จึงขอเสนอลักษณะของเงินตราที่มีมาก่อนอาณาจักรสุโขทัย จึงจะทำให้เราทราบว่าลักษณะของเงินตราเหล่านี้พึงพึงมีอิทธิพลต่อลักษณะของเงินตราสุโขทัยบ้างดังนี้คือ

2.1. เงินตราที่ใช้ของสุโขทัยแต่

2.1.1. ลักษณะเงินเหรียญ มีอาณาจักรโบราณในประเทศไทยหลายแห่งที่ได้ผลิตเงินเหรียญขึ้นมาใช้ได้แก่

2.1.1.1. เงินเหรียญของอาณาจักรพูนิน ซึ่งอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 6-11 ลักษณะของเงินค่านหนึ่งเป็นรูปพระอาทิตย์ครึ่งวงกลมมีรัศมีแผ่โดยรอบ อีกด้านหนึ่งเป็นรูปอกพระนารายณ์ เงินเหรียญสมัยพูนินจะพบที่อำเภออุ้มผาง จังหวัดสุพรรณบุรีมากที่สุด นอกจากนี้ยังพบที่อื่นอีกคือที่เมืองออกแก้วในเวียงจันทน์ตอนใต้ ที่อำเภอศรีมหาโพธิ์ บริเวณบุรีที่อำเภอบางละมุง ชลบุรี ที่อำเภอนครปฐม ที่อำเภอโนนรัมย์ ชัยนาท ที่อำเภอสุวรรณคโลก สุโขทัย และที่อำเภอสะพานหิน พิจิตร จะเห็นเหรียญที่พบนั้นอยู่ในบริเวณที่คลังขวางซึ่งแสดงถึงขอบเขตของตลาดการค้าขาย

2.1.1.2. เงินเหรียญของอาณาจักรทวารวดี จะอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 11-16 เงินเหรียญที่พบจะตราต่าง ๆ กัน เช่น ตราสิงห์ ตราพระ ตราแม่ไก่กับลูก ตราหมอน้ำ ส่วนด้านหลังของเหรียญจะมีจารึกอักษรไว้ว่า "ศรีทวารดีศวรปุณณะ" ซึ่งแปลแล้วได้ความหมายว่า "บุรุษกุลของพระราชาทวารวดี" เงินของทวารวดีที่มีผู้ตีความคาดจะได้เป็นแม่อย่างมาจากอินเดีย ดังความว่า อาณาจักรทวารวดีมีเงินเหรียญคล้ายกับเงินเหรียญที่ใช้ออยู่ในเมืองอินเดียได้ในสมัยโบราณคือเป็นรูปตราสิงห์กับศรีศรุษกับดอกจันทร์ กวางกับศรี แปลว่า สิงห์ศรีเป็นเครื่องหมายของพระนารายณ์ และอิศวร ศรุษเป็นพาหนะของพระนารายณ์ กวางกับดอกจันทร์เป็นเครื่องหมายของพระพุทธรักษา

¹ สมคิด ศรีสิงห์ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย หน้า 40-43

กว้างขอบหมายถึง มุศตหายวันที่พระพุทธรเจ้าแสดงปฐมเทศนา ดอกจันทร์หมายถึง ธรรมจักร
ตราดอกจันทร์กับตราดวงหงส์ค้ำขึ้นใหม่ในอาณาจักรทวารวดีนี้แหล่งที่พบคือที่นครปฐม

2.1.1.3. เงินเหรียญของอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งเชื่อว่าคงอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่
13-18 ลักษณะของเงินคำถ้วยโลหะและทอง มี 2 แบบคือ มีตราดอกจันทร์มีเส้นผ่าศูนย์กลางเท่า
กับ 9-12 มิลลิเมตร เซกที่พบจะพบมากในแถบภาคใต้ของไทย นอกจากนี้ยังพบตราโน้มอีกซึ่งมี
ลักษณะคล้ายเมล็ดกาแฟ พบแถบอำเภอไชยา สุราษฎร์ธานี ที่อำเภอสิงหนครและอำเภอระโนด
สงขลาและที่เกาะสุมาตรา ส่วนเงินตราโน้มมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 3-6 เซนติเมตร พบที่แถบ
พืษณุโลกก็มี ที่เกาะชวา อีกด้านหนึ่งมีอักษรสันสกฤตโบราณ"น" อีกด้านหนึ่งเป็นร่องคล้ายเมล็ดกาแฟ

2.1.1.4. เงินเหรียญของอาณาจักรละโว้(ลพบุรี) จะอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่
16-18 ลักษณะเป็นเหรียญเงิน ด้านหนึ่งจารึกไว้ว่า"ลาว" อีกด้านหนึ่งจารึกไว้ว่า"บุระ"ซึ่งมีความ
หมายรวมกันว่า ลาวปุระ หรือ ลพบุรี นั่นเอง

2.1.2. เงินแท่ง เป็นเงินของไทยในแถบเหนือของอาณาจักรสุโขทัยขึ้นไป ซึ่งมี
ชื่อเรียกกันหลายอย่างคือ เงินอานม้า เงินมุ่น เงินปากหมู ลักษณะคล้ายกับเงินแท่งของจีนซึ่งมีใช้
อยู่ในสมัยเดียวกัน แต่ลักษณะของเงินไทยเป็นรูปยาวเป็นรีๆ เป็นรูปปลา และรูปเรือมาดกลอน แต่
ตรงกลางพองตรงท้ายแหลม เรียกว่า เงินช้าง เงินตุ้และเงินทองลาค ใช้กันในเขตล้านช้างแถบ
หลวงพระบาง เวียงจันทน์และเมืองบริเวณฝั่งแม่น้ำโขง เงินสลกสนธิ อุตราชสี อุลราชสีเป็น
ต้น เงินเหล่านี้มีลักษณะต่างกันดังนี้คือ

2.1.2.1. เงินช้าง เป็นเนื้อเงินบริสุทธิ์มีน้ำหนักต่างๆราคาโดยปกติใช้เท่ากับน้ำหนัก
หนักรูปสี่เหลี่ยมเห็นค่า หนักกลางเล็กน้อย

2.1.2.2. เงินตุ้ เนื้อเงินบริสุทธิ์คล้ายเงินช้าง แต่ราคาต่ำกว่า

2.1.2.3. เงินย้อย เป็นเงินเจือด้วยทองแดง ทองเหลือง รูปคล้ายปลาหัวท้ายเรียวยาว
เล็กน้อย ราคาต่างกันตามเนื้อของเงินมากหรือน้อยคือ ย้อยสาม หมายถึงมีเงินสามส่วนหรือ 3บาท
ย้อยหนักก็มีเงินหกส่วนหรือ 6 บาท ย้อยน้ำแปด มีเงินอยู่แปดส่วน หรือ 8 บาท

2.1.2.4. ทองลาค เป็นเงินปลีกทำด้วยทองแดงและทองเหลืองปนกันรูปลักษณะ
เหมือนเงินย้อย มีขนาดและน้ำหนักต่าง ๆ กัน

2.1.3. เงินกำไลมือ เป็นเงินที่ใช้กันมากในเขตลานนาไทย มีลักษณะเหมือนกับเงินของจีน แต่ของไทยบรรจุคั๊กไชเงินกำไลมือโบราณให้กระตือรือร้นขึ้นก็อกรับลักษณะให้เล็กลงกว่าเก่า เรียกกันว่าเงินเจียงหรือเงินฮา หรือเงินชาคริม มีหลายขนาดตั้งแต่ 1 คำถึงย่อยลงไปถึง 1 เองจเงินตราที่ใช้ในอาณาจักรลานนาไทยเท่าที่มีตัวอย่างอยู่ในปัจจุบันนอกจากเงินเจียงแล้วก็มีเงินชนิดต่างๆอีกคือ

2.1.3.1. เงินก้อนจ้อย เป็นเงินที่ตีรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส เป็นรูปคล้ายเรือสำเภาก็มี แต่ตราเป็นของจีน เพื่อกเงินแต่ มีน้ำหนัก 125 บาท ซึ่งแสดงถึงการติดต่อกับค้าขายหรือการแลกเปลี่ยนเงินตราเป็นต้น

2.1.3.2. เงินทองคำเงินครึ่งพระเจ้าเม็งราย มีลักษณะอยู่ 2 ชนิดที่ชนิดที่มีหลังโขงมาก เรียกว่า เงินหยงโขง ชนิดที่หลังแบนกว่ามี 2 ขนาด ขนาดใหญ่เรียกว่า เลม ขนาดเล็กเรียกว่า บ้าง คือครึ่งวงกลมหรือครึ่งหนึ่งของเลม เลมใหญ่หนัก 5 บาท เงินทองคำเป็นเงินครึ่งพระเจ้าเม็งราย เงินชนิดนี้ใช้ในเชียงใหม่มาจากกระทั่งถึงสมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ พ.ศ. 2414

2.1.3.3. เงินทองคำ เป็นเงินถ้วย เงินทองคำนี้เอาไปทำเงินทองคำได้

ลักษณะของเงินที่ได้อีกกล่าวมาแล้วนั้นอาณาจักรสุโขทัยจะมีเงินชนิดที่กล่าวนี้ใช้บ้างหรือไม่ยังไม่พบหลักฐาน แต่พอจะวินิจฉัยได้ว่าลักษณะของเงินเหล่านี้ใช้มีอิทธิพลต่อลักษณะเงินอาณาจักรสุโขทัย เนื่องจากมีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมทางเศรษฐกิจต่อกันอยู่ได้ในสุวรรณภูมิประเทศกับเงินเหล่านี้คือว่ามีการใช้บ้างในอาณาจักรสุโขทัย เช่น เงินเหรียญของศรีวิชัยซึ่งพบอาณาจักรสุโขทัยตลอดจนกระทั่งเงินของทางลานนาไทยของยังมีการติดต่อกันกับสุโขทัยและมีการแลกเปลี่ยนกัน

2.2. เงินตราของสุโขทัยแท้

หลักฐานเกี่ยวกับการใช้เงินตราของอาณาจักรสุโขทัย สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรสได้กล่าวอธิบายไว้ในหนังสือตำนานเงินตราไว้ว่า "ประเทศสยามนี้ใช้เงินกับเบี้ยหอยเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนในการซื้อขายมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เงินนั้นหาตัวโลหะมาแต่ทางประเทศ เอาหลอหลอมทำเงินตราในประเทศสยามนี้เอง แต่เวลานี้เบี้ยนั้นอาลัยชาวต่างชาติที่เขวเสาะหาตามชายทะเลแล้วหาหาขายในประเทศนี้รับซื้อไว้ใช้สอยเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนซื้อขาย"¹ นอกจากนี้หลักฐานเกี่ยวกับ

¹ คำรณราชานุภาพ, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส ตำนานเงินตรา หน้า 7

การใช้เงินตราในสมัยสุโขทัยซึ่งมีอยู่ในจารึกหลายหลักด้วยกันก็แสดงว่าสุโขทัยมีการใช้เงินเป็นจำนวนมากอย่างกว้างขวางคือ

จารึกหลักที่ 1 กล่าวว่ "...เมื่อกรานกฐินที่กรมเบี้ยยพนทหมก็มีพนทดอกไม้ ที่เหมือนนั่งเมอนนอน บริพัรกรฐิน โอยพวยเฉยปลาน..."¹

จารึกหลักที่ 4 กล่าวว่ "...พระองค์ทรงยังพระธรรมเทศนาทุกวันตั้งแต่ขึ้นค่ำหนึ่งถึง 15 ค่ำ คิดพระราชทานทรัพย์สินที่พระราชคือ ทองเหมือนหนึ่ง เงินเหมือนหนึ่ง เบี้ยหนึ่งกลัน..."²

จารึกหลักที่ 7 กล่าวว่ "...ทานจักให้ใหม่แลคั้นแลคั้นเหมือนนั้น ไปจูงได้ถึงวัน หอเป็นห้าหมื่นห้าพัน... วันไปเชยพนชานาคดี หอเป็นเชยวันในตั้งอันแลยังไวชาทานพันในแปดวัน สิ้นใหม่ห้าหมื่นห้าพัน..."³

2.2.1. เงินกลมหรือเงินทศกวาง เป็นเงินที่มีใช้กันมากในอาณาจักรสุโขทัยสันนิษฐานกันว่าคงคิดทำขึ้นในสมัยพ่อขุนรามคำแหงเป็นครั้งแรกเพื่อสะดวกในการคำนวณน้ำหนักตัว ลักษณะของเงินทศกวางมีลักษณะคล้ายกับตัวตุงหรือคล้ายกับเงินย่อยและทองลาดขนาดเล็ค เพียงแต่จะหัวและท้ายให้กลมกันเข้าเท่านั้นก็จะกลายเป็นเงินทศกวาง เงินทศกวางในสมัยสุโขทัยมีที่ขนาดนั้นยังไม่มีการระบุไว้แต่เท่าที่พบมี 2 แบบคือ

2.2.1.1. เงินกลม เป็นเงินบริสุทธ์มีลักษณะปลายงอเข้าหากัน มีตราประทับเป็นรูปช้าง รูปหอยสังข์ มีลักษณะคล้ายกับเงินโมของศรีวิชัยมาก

2.2.1.1. เงินขุบหรือเงินคอบ ทำด้วยเนื้อชิน (โลหะผสมระหว่างตะกั่วกับดีบุก) มีตราประทับเป็นรูปช้าง ราชสีห์ ราชวดี มีราคาตั้งแต่ 1 บาทถึง 9 บาท

จะเห็นว่าเงินตราในสมัยสุโขทัยมีตราประทับไม่เข้าใจว่าเงินนี้ต้องทำโดยใครโดยโรงงานของรัฐบาลเพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกันเพราะถ้าประชาชนทำกันไม่มีตราประทับเงินล้านช้าง

1 คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ประมุขวิชาจารึกภาคที่ 1 หน้า 19

2 คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ถ.ค. หน้า 35

3 คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ถ.ค. หน้า 54

2.2.2. เบี้ย เป็นเงินฮักที่ซื้อขายที่คู่ในบรรดาเงินหุคชนิด เนื่องจากเงิน โลกและทองในสมัยสุโขทัยมีราคาแพงมาก จึงมีการนำเอาเปลือกหอยชนิดหนึ่งที่เรียกกันว่า "เบี้ย" เป็นหอยที่มีความทนทานและเป็นเงางามเหมาะสำหรับการใช้เป็นเงินบดเล็กข่อยมาก ซึ่งจะหาได้จาก ชายฝั่งแม่น้ำโขง เรียกว่า "เบี้ยน้ำจืด" ต่อมา มีชาวต่างชาตินำเอา เบี้ยจากญี่ปุ่นและจาก เกาะมัล- ดิวส์ อันเป็นเกาะที่ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของ เกาะลังกา เข้ามาขาย เรียกหอยชนิดนี้ว่า "หอย หรือ เบี้ยน้ำเค็ม" เงินชนิดนี้ได้ใช้ตั้งแต่ยุคค้าบรรพกาลในอาณาจักรสุโขทัยก็ใช้เช่นกัน

เบี้ยที่นำมาใช้กันอยู่มี 8 ชนิดเรียกชื่อต่างกัันดังนี้คือ เบี้ยไฟลิ่ง เบี้ยแก๊ เบี้ยจัน เบี้ย นาง เบี้ยหมู เบี้ยพองลม เบี้ยบัวและเบี้ยตุ้ม เบี้ยแต่ละชนิดมีขนาดใหญ่ไม่เท่ากัน แต่มีราคาเท่า กัันหมด ส่วนอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราในสมัยสุโขทัยนั้นไม่ปรากฏรายละเอียดมากนัก แต่ก็คงจะ มีลักษณะคล้ายกับปัจจุบันที่เป็นมรดกตกทอดที่ใช้กันสืบมาคือ

1 ชั่ง	เท่ากับ	20 คำลิ่ง
1 คำลิ่ง	เท่ากับ	4 บาท
1 บาท	เท่ากับ	4 สลิ่ง
1 สลิ่ง	เท่ากับ	2 เื้อง
1 เื้อง	เท่ากับ	4 ไพ
1 ไพ	เท่ากับ	800 เบี้ย ¹

* เงินตราเหล่านี้มีใช้หมุนเวียนภายในอาณาจักรและค้าขายกับต่างประเทศเล็อยมา สำหรับ เงินเบี้ยนี้ต่อมาห่อค้าจากต่างประเทศนำเบี้ยซึ่งเป็นหอยจากทะเลเข้ามาใช้ภายในอาณาจักรสุโข ทัยมากขึ้นทำให้ราคาเบี้ยตกต่ำและคงเลิกใช้ไปในที่สุด

¹ วิจิตรมาตรา, ขุน ประวัติการค้าไทย หน้า 60

● เงินดอกฝักขี้ ของอาณาจักรล้านนาไทย มีราคาตามน้ำหนักในภาพแสดง คำนวณหน้า และคำนวณหลังเป็นเงินเกือบบริสุทธิ์

● เงินสำเภา ของจีนใช้ในภาคเหนือของประเทศไทย ราคา 50 ตำลึงจีน (อันตั้งเห็นตราหนัก 1886 กรัม อันไม่เห็นตราหนัก 1896 กรัม) รูปคล้ายพระนามข้อย ต่อประทับเป็นสำคัญ ทำด้วยเงินเกือบบริสุทธิ์

● เงินฮ้อย ของอาณาจักรล้านช้าง มีราคาตามน้ำหนักและขนาด (อันซ้ายหนัก 120 กรัม อันขวา 113 กรัม) ทำด้วยเงิน

● เหรียญทวารวดี คราแม่โคกับลูก

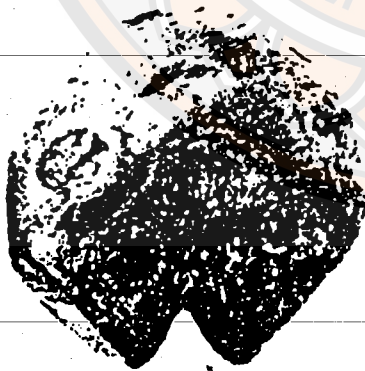
ภาพที่ 7 เงินตราสมัยสุโขทัย

เงินตราสมัย
อาณาจักรลพบุรี
พุทธศตวรรษที่
16 - 19

เงินทศดวงในสมัยกรุงสุโขทัย ทำด้วยเงินบริสุทธิ์ ประทับตรารูปช้าง

เงินรูปสมัยกรุงสุโขทัย ทำด้วยเนื้อชิน (ตะกั่วผสมดีบุก) ราคา 1-9 บาท
ประทับตราช้าง ราชสีห์ ราชวัติ

3. การคลังของสมัยสุโขทัย

การที่รัฐบาลจะบริหารราชการแผ่นดินให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ จำเป็นที่รัฐจะต้องมีรายรับและรายจ่ายเพื่อการบริหารงาน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้รัฐบาลต้องจัดทำงบประมาณแผ่นดินขึ้น งบประมาณแผ่นดินจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการงานโยธายที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า อันจะนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ประชาชนและประเทศชาติ

การคลังในสมัยสุโขทัยที่จะศึกษาจะแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆคือ

3.1. ว่าด้วยรายรับของรัฐบาล รายได้หลักของสมัยสุโขทัยก็คงจะมาจากแหล่งต่างๆหลายแห่งด้วยกันคือ

3.1.1. รายได้จากการค้ากับต่างประเทศ ดังที่ได้กล่าวรายละเอียดมาแล้วว่าอาณาจักรสุโขทัยได้ประกอบการค้ากับต่างประเทศอย่างกว้างทั้งในราชอาณาจักรด้วย สำหรับการค้ากับต่างประเทศอาณาจักรสุโขทัยได้ส่งสินค้าไปขายยังต่างประเทศมากซึ่งเป็นหลักการค้าแบบลัทธิพาณิชย์นิยม* คล้ายกับของยุโรป จากหลักฐานที่ค้นพบส่วนมากจะเป็นเครื่องสังคโลก คิดว่าเครื่องสังคโลกคงจะทำรายได้ให้กับอาณาจักรสุโขทัยเป็นอันมาก จึงทำให้อาณาจักรสุโขทัยผลิตเครื่องสังคโลกเป็นจำนวนมาก อันจะนำรายได้หรือเงินตราเข้ามาในประเทศเป็นเป็นจำนวนมากทำให้สุโขทัยได้คู่ค้าการค้ากับต่างประเทศเป็นอย่างมาก และจะทำให้ธุรกิจของสุโขทัยขยายตัวเพิ่มขึ้นรัฐก็จะมีรายได้จากการเก็บภาษีประเภทต่างๆที่นอกจากจอบดั่งที่กล่าวไว้แล้ว การที่รัฐได้รายได้มากก็ยังสามารถนำไปพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

3.1.2. รายได้จากการจัดเก็บภาษี การจัดเก็บภาษีอากรในสมัยสุโขทัยไม่พบหลักฐานชัดเจนว่ามีการจัดเก็บกันกี่ชนิด แต่มีปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 (จารึกพ่อขุนรามคำแหง) กล่าวไว้ว่า "เจ้าเมืองบ่เอาจอบ" จอบเป็นภาษีชนิดหนึ่งที่เก็บจากสัตว์และสิ่งของซึ่งนำเข้ามาเพื่อจำหน่าย

* ลัทธิพาณิชย์นิยม เป็นลัทธิที่มุ่งส่งเสริมสินค้าออกมากกว่าสินค้าเข้า อันจะทำให้ประเทศได้คู่ค้าการค้ากับต่างประเทศมาก ลัทธินี้มีอาทัม สมิต เป็นผู้นำคนขึ้นและประเทศต่างๆในยุโรปก็นำไปปฏิบัติในประมาณยุคที่มีการล่าอาณานิคมที่ประเทศต่างๆมุ่งแสวงหาตลาดการค้ากับประเทศอาณานิคม เพื่อจะเป็นแหล่งระบายสินค้า

ในอาณาจักรสุโขทัย จากการที่พ่อขุนรามคำแหงไม่เก็บจกอบนี้ อาจสันนิษฐานได้ว่า สมัยก่อนหน้าที่จะทำการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้นมาในไทยอยู่ภายใต้การปกครองของขอมอาจจะมีการเก็บภาษีที่เรียกว่าจกอบเพื่อมาในสมัยพ่อขุนรามคำแหงก็ทรงประกาศยกเลิกภาษีนี้เสีย และอีกประเด็นหนึ่งเชื่อว่าสมัยก่อนหน้านี้ไม่มีการเก็บภาษีอากรชนิดนี้เช่นกันพ่อขุนรามคำแหงจึงไม่เก็บภาษีชนิดนี้ แต่อย่างไรก็ตามการที่เก็บภาษีอากรที่เรียกว่า "จกอบ" นี้ อาจจะเป็นเพราะพระองค์ท่านมุ่งส่งเสริมการค้าให้กว้างขวางขึ้นโดยการยกเลิกภาษีชนิดนี้เสียซึ่งจะเรื้อรังดึงดูดพ่อค้าชาวต่างประเทศให้เข้ามาค้าขายในอาณาจักรสุโขทัยอันจะทำให้การค้าก็คึกคักยิ่งขึ้น เกิดการขยายตลาดการค้าภายในประเทศด้วยเหตุนี้จึงถือว่าเป็นหลักการใหม่ในการใช้นโยบายส่งเสริมการค้าในสมัยนั้นและเป็นพระกรุณาธิคุณเป็นพิเศษของพ่อขุนรามคำแหงจึงต้องจารึกไว้เป็นพระกรุณาธิคุณให้ปรากฏอยู่ต่อไป

แต่อย่างไรก็ตามคงมีการจัดเก็บภาษีชนิดอื่น ๆ อย่างแน่นอน เพราะถ้าไม่มีการเก็บภาษีอากรใด ๆ เลยก็ไม่มีพระราชกำหนดดินหรือรัฐบาลจะดำรงอยู่ได้อย่างไร เพราะนอกจากจะใช้จ่ายส่วนพระองค์แล้ว ก็จะต้องมีการใช้จ่ายในการบริหารประเทศในด้านต่าง ๆ อีกมากมาย เงินที่ได้มาใช้จ่ายนั้นส่วนหนึ่งก็จะได้มาจากการเก็บภาษีอากรจากราษฎรนั่นเอง หากพิจารณาดูที่จารึกหลักที่ 1 ที่กล่าวว่า "...เจ้าเมืองบ่เอาจกอบ..." ซึ่งหมายถึงการยกเลิกเงินภาษีแต่เพียงอย่างเดียวหรือภาษีที่เรียกว่า "จกอบ" เท่านั้นเอง แต่ภาษีอย่างอื่น ๆ คงมีการจัดเก็บอย่างแน่นอน ดังเช่นจะพบหลักฐานในศิลาจารึกหลักที่กล่าวว่า "...นายพรตกรขออากรไค้สี่ที่ หมู่วัดพายัพ 2 ที่หนึ่งกับพระเจ้าพยอมันต์หนึ่งกับพระเจ้าจรงกรมในจารึก 2 ที่อยู่หม้อสถานวัดกับพระวิหารทั้งหมดเป็นเงิน 4๐๐๐..."¹ จะเห็นว่าในสมัยสุโขทัยมีการเก็บภาษีอย่างแน่นอนแต่การเก็บภาษีอากรในสมัยสุโขทัยอาจจะเก็บเป็นจำนวนน้อยไม่ถึงกับเดือดร้อนเพราะถือหลักการปกครองของอาณาจักรยึดถือความหาสุสุขของชาวเมืองเป็นสำคัญ

¹ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ประชุมศิลาจารึกหลักที่ 1 (จารึกหลักที่ 9) หน้า 124

อากร ในสมัยสุโขทัยไม่จำเป็นต้องเป็นเงินอย่างเดี๋ยวนี้ อากรอาจจะเก็บชักส่วนลดผล
ประโยชน์ที่ราษฎรคว่ำมาหาได้ เช่น ค่าเรือสวน อนุญาตให้ขุดถนนหาแร่เก็บของป่า หาบถา และ
การขุดถนนสุรา เป็นต้น

หน่วยงานที่จัดเก็บ ไม้คบหลักฐาน แต่งตั้งมีหน่วยงานในการจัดเก็บเป็นแผนกสังกัดหรือ
การจัดเก็บภาษีอากรที่ติดต่อกันจากราชบูรณจักรวรรดิครั้งที่ 9 ตั้งได้กล่าวไว้แล้ว ถ้าจะเทียบกับ
สมัยอยุธยาหน่วยงานจัดเก็บก็ทั้งหลายกันดังนี้คือ²

3.1.2.1. ขนอน เป็นด่านที่คอยจัดเก็บผู้เดินทางไปมาค้าขายโดยทางแม่น้ำลำ
คลอง มักจะอยู่ตรงปากทางที่เข้าเมือง ขนอนนั้นนอกจากจะเก็บอากรการค้าตามแม่น้ำแล้วยังเก็บ
จากทางบกซึ่งใช้เกวียน นอกจากนี้ขนอนยังเก็บจากการค้าขายภายในตลาดในเมืองหรือจากพ่อค้า
นอกเมืองที่เข้ามาค้าขายในเมืองอีกด้วย เช่นกรณี การเรือขายกันที่ตลาดปลาน

3.1.2.2. ด่าน เป็นสถานที่สำหรับเจ้าพนักงานไปคอยตรวจตราคนเข้าเมือง
ออกเมืองและของต้องห้าม ตลอดจนสืบตราบังชาวเหตการณ์ที่จะมา มีหัวหน้าเรียกว่า "ขุนด่าน"
ซึ่งเป็นที่มาของคณะตรวจกรมศุลกากรในปัจจุบัน

3.1.2.3. นายอากร เป็นผู้ที่จัดเก็บภาษีอากรจากการผลิตจากการเกษตรของสุโข
ทัย ซึ่งจะแบ่งเป็น นายอากรสวน นายอากรนา ซึ่งทำหน้าที่รับผิดชอบในการเก็บผลประโยชน์จาก
ที่สวนและที่นา หรือนายอากรไร่ ก็มีหน้าที่รับผิดชอบในการทำไร่ เป็นต้น

3.1.3. รายได้จากค่าธรรมเนียม ค่าปรับโทษต่างๆ ค่าธรรมเนียมที่รัฐให้บริการแก่ประ
ชาชนและค่าปรับโทษ จากผู้ที่ทำผิดกฎหมาย ถือเป็นรายได้อีกส่วนหนึ่งของรัฐบาล ซึ่งจะปรากฏ
หลักฐานในศิลาจารึกหลักที่ 38 ที่ไทรกวางทองสรุปได้ว่า "ถ้าผู้ใดละเมิดโดยเอาข้า (คนรับใช้) ของ
คนอื่นไปสามวันมีโทษสามขนาดตั้งนี้คือ เอาข้าของคนอื่นไปเกินสามวัน ปรับโทษวันละหนึ่งหนึ่งพัน
(ไม่ทราบหน่วยเงิน) ดังนี้ไปจนถึงห้าวัน ถ้าเอาไปเกินตั้งแต่ห้าวันไปรับเจ็ดวันละห้าหมื่นห้าพัน-

¹ ประเสริฐสุภสมตรา, ขุน "แนวความคิดเห็นโดยขอเกี่ยวข้องกับกฎหมายสุโขทัย" คำบรรยายเสนา
โบราณคดีสมัยสุโขทัย 2507 หน้า 125

² สมคิด ศรีสิงห์ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย(2) หน้า 45

จนถึงแผ่นดิน ถ้าเงินแผ่นดินแต่เพียงวันเดียวนอกจากปรับ มันละห้าหมื่นห้าพันต้องเพิ่มเงินใหม่เท่ากับมูลค่าที่ดินหลักทรัพย์ของผู้"¹ เงินจากค่าธรรมเนียมและค่าปรับใหม่ในสมัยสุโขทัยคงจะไม่เป็นรายไต่หลัก ทั้งนี้คงจะขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของเหตุการณ์บ้านเมืองและความสงบสุขของประชาชนเป็นกฎเกณฑ์และความอุดมสมบูรณ์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง

3.1.4. รายได้จากเงินค่าตอบแทนต่างๆ ซึ่งอาจเป็นเงินหรือสิ่งของที่ได้มาจากแหล่งเหล่านี้คือ

3.1.4.1. การส่งถวายของราชทูร ถือเป็น การตอบแทนรัฐในฐานะที่จะมาให้บริการแก่รัฐบาล เช่น การที่ไม่อาจมารับราชการทหาร หรือไม่อาจมาเข้าเวร ก็เลยส่งพวกเงินหรือสิ่งของมาตอบแทนรัฐบาล

3.1.4.2. ค่าตอบแทนจากสุภบชชาอาณาเขต การทำสงครามในสมัยโบราณนั้น ผู้ที่ชนะสงครามถือเป็นผู้ที่ได้กำไรอย่างหนึ่งจากผู้แพ้สงคราม คือผู้ที่รับชนะจะกวาดเอาทรัพย์สินของประเทศที่รับชนะมาใหม่กว่าที่จะนำมาได้ซึ่งเป็นผลพลอยได้จากการลงทุนในกรณีไปรบไม่ว่าจะเป็นเงินทองและแรงงานหรือเชลยศึกก็ตาม ในสมัยสุโขทัยก็เช่นกัน ดังปรากฏหลักฐานในจารึกหลักที่ 1 ของพ่อขุนกล่าวว่า "...กูไปตีหนึ่งวังข้าง กูเอามาแกพอกู กูไปบ้านในเมืองไตข้าง ไตงวง ไตบัว ไตนาง ไตเงินไตทอง กูเอามาเวนแก่อกู..."² ผลประโยชน์เหล่านี้ก็นับว่าเป็นรายส่วนหนึ่งที่สุโขทัยได้นำมา

3.1.5. รายได้จากการส่งเครื่องราชบรรณาการจากประเทศราช เป็นรายได้ของสุโขทัยอีกอย่างหนึ่ง ที่ประเทศราชได้ส่งเครื่องราชบรรณาการเข้ามาถวายพระเจ้าแผ่นดินสุโขทัย ซึ่งถือเป็นเครื่องแสดงถึงความจงรักภักดีของประเทศราช สิ่งของที่ประเทศราชส่งมาถวายพระเจ้าแผ่นดินสุโขทัยได้แก่ ไม้ฝาง ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ช้าง ม้า และสิ่งอื่น ๆ ที่มีมากในประเทศ

¹ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ประชุมพิจารณาจารึกภาคที่ 3 หน้า 29

² คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ประชุมพิจารณาจารึกภาคที่ 1 (จารึกหลักที่ 1) หน้า 16

³ เบลิม พงษ์อาจารย์ ตำนานอารยธรรมไทย หน้า 179

3.2. ว่าด้วยรายจ่ายของรัฐบาล

การใช้จ่ายเงินของรัฐบาลสุโขทัยจะมีลักษณะการใช้จ่ายเป็น 2 ประเภทด้วยกันคือ การใช้จ่ายผ่านพระองค์ และการใช้จ่ายในการบริหารประเทศ คาดว่าการใช้จ่ายทั้ง 2 ประเภทนี้คงจะมีไม่มากนัก เนื่องจากข้าราชการในสมัยนั้นไม่รับเงินเดือน ทั้งในพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวว่า "ข้าราชการในสมัยโบราณต้องทำงานตลอดชีวิต แต่ใครปลดเมื่ออายุครบ 60 ข้าราชการไม่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากรัฐบาล แต่ได้รับอุปการะจากไพร่ที่อยู่ใต้งับข้าของตน ได้อาศัยใช้สอยพวกสมุหคฤหาสน์หน้าประตูเป็นนายและได้สิ่งของอีกด้วย โดยเพราะพวกไพร่เอาส่วยให้ด้วยความภักดี" ซึ่งค่าใช้จ่ายในการสร้างสร้างอาคารเพื่อการพักผ่อนที่เป็นของสาธารณะก็ใช้วิธีการเกณฑ์หรือการขอร้องไห้มาช่วยกันสร้างจนถึงเหลือนี้ จะเห็นว่าค่าใช้จ่ายในการบริหารประเทศของสุโขทัยมีไม่มากนัก ทั้งนี้การหาเงินเข้ารัฐบาลจึงไม่ค่อยเข้มงวดมากนัก ทั้งนี้การที่รัฐบาลไม่มีการเก็บภาษีอากรอย่างที่กล่าวมาแล้ว

จะเห็นว่ารายรับของงบประมาณสมัยสุโขทัยมีรายได้มากกว่ารายจ่าย ด้วยเหตุนี้ทำให้ในการบริหารการคลังในสมัยสุโขทัยจึงไม่ค่อยมีปัญหาเหมือนดังที่ที่ว่าเมืองสุโขทัยนี้

¹ ประเสริฐสุภมาศตรา, ชุน "ความเห็นเคยขอเกี่ยวกับกฎหมายสุโขทัย" ถำบรรายยถำนาโบราณคดีสมัยสุโขทัย 2507 หน้า 125

บทสรุป

อาณาจักรสุโขทัยถือเป็นอาณาจักรแห่งแรกของคนไทยที่ได้ตั้งหลักฐานไว้ศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์มากมายพอสมควร การศึกษาจากเอกสารชั้นต้นก็ดีหรือการศึกษาจากเอกสารชั้นรองก็ดี พอจะเห็นว่าอาณาจักรสุโขทัยเป็นอาณาจักรของไทยที่ได้สร้างสมอารยธรรมทางด้านต่างๆไว้เป็นหลักฐานมากมาย การที่ชาติไทยจะก้าวมาสร้างความเป็นจริงทางอารยธรรมได้นั้น ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจจะต้องดีมาก จึงจะทำให้อาณาจักรมีความมั่นคงทั้งทางด้านสังคม การเมือง ซึ่งพร้อมที่จะสร้างสมวัฒนธรรมของตนเอิ่งขึ้นมาได้

การที่อาณาจักรสุโขทัยได้สร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจขึ้นมาได้นั้นเกิดจากสาเหตุสำคัญอยู่ 2 ฝ่ายด้วยกันคือ ฝ่ายเอกชน และฝ่ายรัฐบาล สำหรับฝ่ายเอกชนของสุโขทัยนั้นจะเห็นว่าประชาชนมีความขยันหมั่นเพียร อดทน แข็งแรง พร้อมทั้งจะพัฒนาประเทศตั้งตำโนในจารึกโลกกล่าวไว้ว่า "...แต่ก่อนมีในเมืองสุโขทัยด้วยรูด้วยหลวก ด้วยแก้วด้วยหยาญ ด้วยแกละด้วยรง หากคนจักเสมอมิได้..."

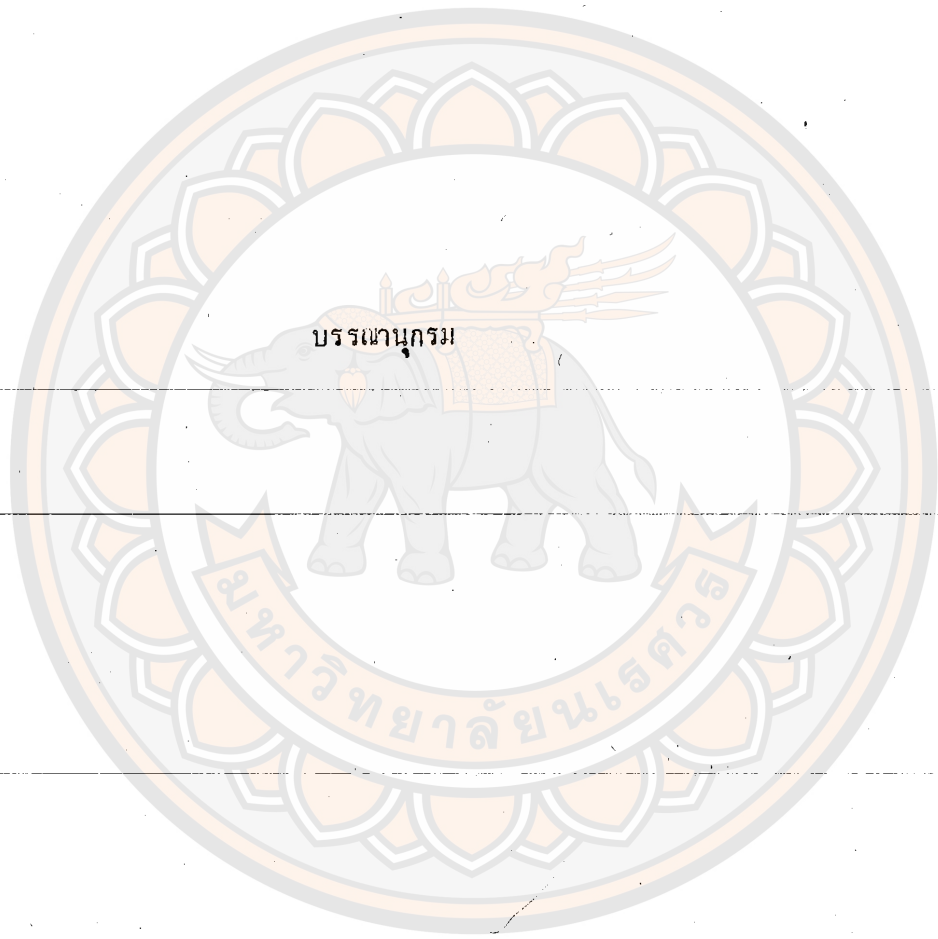
ฝ่ายรัฐบาลนั้นก็มุ่งเสริมความมั่งคั่งทางด้านเศรษฐกิจของประเทศโดยการออกนโยบายการสนับสนุนในด้านต่างๆกล่าวคือ การสนับสนุนส่งเสริมทางการเกษตรโดยการชักชวนชาวเมืองให้สร้างทางที่เดินเพื่อทำการเกษตรและรัฐให้ความช่วยเหลือทางด้านทรัพย์สินด้วยตลอดไปมีการสืบทอดกรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นมรดกจากบิดาไปสู่บุตร นอกจากนี้ยังได้มีการส่งเสริมการสร้างชลประทาน - เขื่อนฝาย คู คลองระบายน้ำไปใช้ในทางการเกษตร ในขณะที่เดียวกันก็มีนโยบายส่งเสริมทางด้านอุตสาหกรรมภายในประเทศด้วย ซึ่งมีหารผลิตเพื่อระบายสินค้าไป หรือแม้กระทั่งกรให้ทุนไปดำเนินการประกอบธุรกิจด้านต่างๆก็กล่าวกันว่า "...คนใดซึ่งมาหาหาเมืองมาสู่ ช้อยเตลือเพื่อดู มั่นมีช้าง มั่นมีม้า มั่นมีบัว มั่นมีนาง มั่นมีเงื่อน มั่นมีทองให้แค้นใจ ช้อยเห็นตวงเป็นบ้านเป็นเมือง..." นอกจากนี้ทางรัฐบาลยังได้มุ่งส่งเสริมการค้าขายอย่างกว้างขวาง รัฐได้เปิดอิสระเสรีในการประกอบอาชีพและการค้าอย่างไม่มี การผูกขาด อันได้แก่ การที่อาณาจักรสุโขทัยไม่เก็บภาษีผ่านทาง เมื่อไม่มีการเก็บภาษีผ่านทางก็เป็นเรื่องจูงใจให้พ่อค้าต่างแดนเข้ามาค้าด้วย ในขณะที่เดียวกันรัฐยังได้สร้างถนนหนทางเชื่อมเมืองต่างๆโดยมีสถานีหลักที่เรียกว่า "ถนนพระร่วง" เป็นถนนที่มุ่งใช้ประโยชน์ในการคมนาคมแล้วยังมีประโยชน์ในทางเกษตรกรรมในการเก็บน้ำอีกด้วย

เมื่อทั้งฝ่ายประชาชนและฝ่ายรัฐบาลมีความพร้อมที่จะพัฒนาประเทศด้วยกันนี้ จึงทำให้ การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศบรรลุผลได้โดยง่ายและรวดเร็ว หลังจากที่เศรษฐกิจของอาณาจักร สุโขทัยนั้นคงดีแล้วการสร้างสมสร้างสรรอารยธรรมก็เกิดขึ้นตามมา ไม่ว่าจะเป็นการสร้างทางด้าน ศิลปกรรม วรรณกรรม หรือการบำเพ็ญตนต่อทั้งหมและพุทธศาสนาที่ตามล้วนแต่เป็นเครื่องวัดความมั่ง มั่งทาง เศรษฐกิจของประเทศทั้งสิ้น ดังเช่น การสร้างศิลปกรรมและวรรณกรรมมีหลักฐานจากโบราณ วัตถุและโบราณสถานตลอดจนจารึกภาพวิจิตรศิลป์ต่างที่เป็นมรดกของชาติในปัจจุบัน สิ่งเหล่านี้ยังเป็น เครื่องยืนยันให้เราได้ว่าได้เห็นถึงความมั่งคั่งทาง เศรษฐกิจอาณาจักรสุโขทัย การสร้างวัดที่ใหญ่โต- หรือการสร้างพระพุทธรูปด้วยทองคำและการสร้างลิโพางที่เป็นของมีค่าอยู่ทั้งในปัจจุบันนี้ทำให้ได้ ส่วนการเสด็จออกทางสังคมและการบำเพ็ญประโยชน์ต่อพุทธศาสนาจารึกโลกลาวถึงว่ามี การรื่นเริง แก้วเราะ มีการทำบุญสุนทาน เป็นต้นว่าถึงเหล่านี้ถ้าหากไม่มีความอุดมสมบูรณ์ทาง เศรษฐกิจแล้ว การรื่น เริงคงเป็นไปไม่ได้และการทำบุญสุนทานนั้นก็หมายถึงการที่ประชาชนมีความพอ เพียงในทางอุปโภคบริโภคแล้ว อีกส่วนหนึ่งจึงเป็นการจึงเป็นการให้ประโยชน์ต่อในทางพุทธศาสนา หากประชาชนยังขาดแคลนแล้วแน่นอนการทำบุญสุนทานก็จะเป็นการยากเพราะตัวของมนุษย์เองย่อม จะคำนึงถึงถึงตนเองก่อนแล้วจึงจะหึงพาลสิ่งต่างๆนั้นก็คือการมองเห็นความเป็นอยู่ดีของตนเอง เป็น สำคัญก่อนที่จะไปทำผลประโยชน์ให้กับผู้อื่น

เพื่ออย่างไรก็ตามเมื่ออาณาจักรสุโขทัยมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างเต็มที่แล้วต่อมาเมื่อสุโข ทัยเริ่มปรากฏความอ่อนแอขึ้นและมีเสื่อมลงเรื่อยๆ โดยเฉพาะในสมัยหลังพยุขรามคำแหงมหาราช ฝั่งนี้ก็น่าจะเนื่องมาจากเหตุผลหลายอย่างอาทิเช่น ผู้นำรุ่นหลังๆตั้งแต่สมัยพยุขรามคำแหงลงมาส่วน มากจะไร้ความสามารถในด้านการเป็นผู้นำที่ดี ทำให้เสื่อมทางด้านกษัตริย์ การบริหารประเทศ กษัตริย์ฝักใฝ่ทาง คำนวณมากเกินไปประกอบกับในช่วงหลังกษัตริย์ได้รับเอาลัทธิเทวสิทธิ์เข้ามา จึงทำให้เกิดความห่างเหินระหว่างผู้ปกครองและผู้ช้ใ้การปกครองนอกจากนี้ยัง เกิดการแย่งชิง- อำนาจระหว่างผู้ปกครอง สาเหตุต่างๆตั้งแต่นี้จึงทำให้สุโขทัยประสบกับความอ่อนแอลงทำให้ประ ชาติเขย่งขวางก็แทบเข้าเพราะประสิทธิภาพในการปกครองอ่อนแอลง ทำให้ประเทศต่างประ- ภาศตนเป็นอิสระแข็งเมืองไม่ขึ้นต่อกรุงสุโขทัย เบียดขับให้เส้นทางเดินการค้าขายที่เคยเป็นเส้น ทางเศรษฐกิจสำคัญของสุโขทัยก็หมดไป เช่นในกรณีที่ยุทธยวชนเข้ามาอำนาจจึงเป็นการปิดกั้นการ

ออกทางทะเลของสุโขทัยซึ่งนับว่าเป็นการตัดการกำซาบทางทะเลของสุโขทัยอย่างสิ้นเชิง ด้วยเหตุนี้เอง จึงเป็นผลทำให้ภาพเศรษฐกิจที่เจริญรุ่งเรืองของสุโขทัยเสื่อมลงตามลำดับ การที่เศรษฐกิจเสื่อมลงยังมีปัจจัยอีกหลายอย่างกล่าวที่อื่นเนื่องมาจากการผลิตภายในประเทศในระยะหลังไม่ได้ผลดังนี้อาจเป็นเพราะที่ดินที่เพาะอุมสมบูรณ์ก็เริ่มหมดความอุดมสมบูรณ์ไป เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติฝนแล้ง บงครั่งก็เกิดน้ำท่วมทำให้ผลในการผลิตเสียหายได้ สันนิษฐานการกำเด็รื่องสังกโลกที่เหยพำรายให้ให้กับอาณาจักรสุโขทัยก็ประสบปัญหาทางด้านผลผลิตตกในขณะเดียวกันจีนซึ่งเดิมซึ่งเคยมีเชื่อเสียงในการผลิตเครื่องสังกโลกก็เริ่มผลิตอีกครั้งหนึ่งหลังจากเกิดความสับสนภายในประเทศ การผลิตเครื่องสังกโลกของจีนนับว่าเป็นการแยงตลาดสังกโลกของสุโขทัยโดยตรง เมืองเศรษฐกิจของสุโขทัยเสื่อมลงก็เกิดการขาดแคลนภายในประเทศ ประชาชนอดอยาก โจรผู้ขายชุกชุม เกิดภัยพิบัติต่างๆ เมื่อปลายสมัยสุโขทัยยังปรากฏว่าสุโขทัยได้ส่งเชื้อขำจากอาณาจักรละโว้(ลพบุรี)ด้วย ได้มีผู้นอพยพหนีออกจากกรุงสุโขทัยไปทำมาหากินในแหล่งอื่น เมื่อเกิดปัญหาภายในประเทศเช่นนี้การที่สุโขทัยจะระดมพลในการป้องกันอาณาจักรก็เป็นไปได้อย่างทำให้เกิดการแทรกแตรงจากภายนอกประเทศในตอนปลายสุโขทัยก็เป็นการยากที่สุโขทัยจะป้องกันประเทศเอาไว้ได้

จะเห็นว่า การที่อาณาจักรสุโขทัยถึงสู่คลงนี้ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจก็เป็นสาเหตุสำคัญกว่าสาเหตุทางด้านอื่นๆ กล่าวคือสุโขทัยหรืออาณาจักรลพบุรีก็มีความสำคัญขงเศรษฐกิจจึงสำคัญกว่าด้านอื่นๆ เป็นอย่างมาก เช่นเดียวกับอาณาจักรสุโขทัย เมื่อกรุงศรีอยุธยาขึ้นมามีอำนาจแทนสุโขทัยได้ก็เพราะกรุงศรีอยุธยาได้เปรียบทางด้านเศรษฐกิจและตั้งอยู่ในทำเลที่ดีกว่ากรุงสุโขทัยมากจึงเกิดเป็นอาณาจักรที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจขึ้นมากมไทยที่สุโขทัย

บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยนครพนม

บรรณานุกรม

1.ประเภทเอกสาร

- กาญจณี สมเกียรติคุณและยุพา ชุมจันทร์ (แปล) การปกครองและการบริหารของไทยในสมัย
โบราณ เจริญวิทย์การพิมพ์ 2519, 434 หน้า
- คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ประชุมพิลาจารึกภาคที่ 1
 สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี 2512, 178 หน้า
- ประชุมพิลาจารึกภาคที่ 3 สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2508, 253 หน้า
- ประชุมพิลาจารึกภาคที่ 4 สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2513, 280 หน้า
- ประชุมพิลาจารึกภาคที่ 5 สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2515, 129 หน้า
- คุรุสภา ประชุมพงศาวดาร เล่มที่ 1 โรงพิมพ์คุรุสภา 2507, 307 หน้า
- ประชุมพงศาวดาร เล่มที่ 34 โรงพิมพ์คุรุสภา 2512, 289 หน้า
- จิตร บัวบุศย์ ประวัติย่อพระพิมพ์ในประเทศไทย อวิถิลกทรพิมพ์ 2514, 203 หน้า
- ฉัตรทิพย์ นาดสุภาและคณะ เศรษฐกิจกับประวัติศาสตร์ไทย ทวีกิจการพิมพ์ 2524, 323
 หน้า
- คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ตำนานสิงหนวัติกุมารลับ
สอบค้นของนายมานิต วาลิโกดม สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี 2516, 105 หน้า
- ชาตวิทย์ เกษตรศิริและชานันท์ กาญจนันต์ ประวัติภาพพระเอเซียตะวันออกเฉียงใต้(2)
 ไทยวัฒนาพานิช 2520, 1281 หน้า
- คำรงราชานุภาพ, กรมพระยาและหลวงบริบาลสุภะ เรื่องโบราณคดี รุ่งเรืองรัตน์ 2503
 495 หน้า
- ✓ ถนอม อาณาวัฒน์ ประวัติศาสตร์ไทย แสงรุ่งการพิมพ์ 2522, 340 หน้า
- ✓ นคร พันธุ์รงค์ ประวัติศาสตร์ตอนต้น พิมพ์ 2521, 217 หน้า
- ประวัติศาสตร์ไทยตอนต้น(2) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิมพ์โลก 2516,
 267 หน้า
- เอกสารประกอบคำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิมพ์โลก
 2518, 219 หน้า

นทร พันธุ์รงค์ (บรรณาธิการ) รายงานผลการสัมมนาการเมืองและสภาพสังคมสุโขทัย

พิมพ์ 2521 , 546 หน้า

นิคม มุสิกาทงมะ แผ่นดินไทยในอดีต รุ่งเรืองรัตน์ 2515 , 705 หน้า

บวร รุ่งรุจีและคณะ โครงการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย: รายงานสรุปผลวิจัยการขุดค้นทาง

โบราณคดี ปีพุทธศักราช 2520-2522 โรเนียว 80 หน้า

ประชาภิกขุจักร, พระยา พงศาวดารโยนก บริษัทการพิมพ์ 2516 , 560 หน้า

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เที่ยวเมืองพระร่วง (ฉบับพิมพ์ในงานพระราชทาน

เพลิงศพ ม.ช. ช่าง สนิทวงศ์) ไทยเซมม 2520 , 255 หน้า

พิศมัย จารจิตพิพันธ์ หลักเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2525 ,

350 หน้า

~~ไพฑูริย์ มีกุล~~ ประวัติศาสตร์ไทย บริษัทการพิมพ์ 2521 , 290 หน้า

~~วิจิตรมาตรา, ชน~~ ประวัติการค้าไทย มติการพิมพ์ 2516 , 404 หน้า

~~วิลเลซ~~ การวรรณสาร พัฒนาวัฒนธรรมไทย อยู่ในเค็ดโคดซ์ชั้น 2520 , 625 หน้า

วิทย์ พิณพันเงิน ศิลปกรรมและการช่างของไทยและโบราณคดีบางแห่งของไทย รุ่งเรืองรัตน์

2512 , 403 หน้า

ศิลปากร, กรม ศิลปจารึกไทย หลักที่ 2 (จารึกวัดเรีชม) ฉบับผลสัมมนา พ.ศ. 2523

กองหอสมุดแห่งชาติ 2523 , 92 หน้า

คำบรรยายโบราณคดีในสมัยสุโขทัย พิมพ์เนื่องในงานเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติกรมศิลปากร

2507 , 303 หน้า

กำแพงเมืองสุโขทัย พิมพ์ 2515 , 112 หน้า

ศิลปจารึกหลักที่ 1 จารึกชุมชนรวมคำเมืองสุโขทัย สำนักพิมพ์การเวก 2520 , 55 หน้า

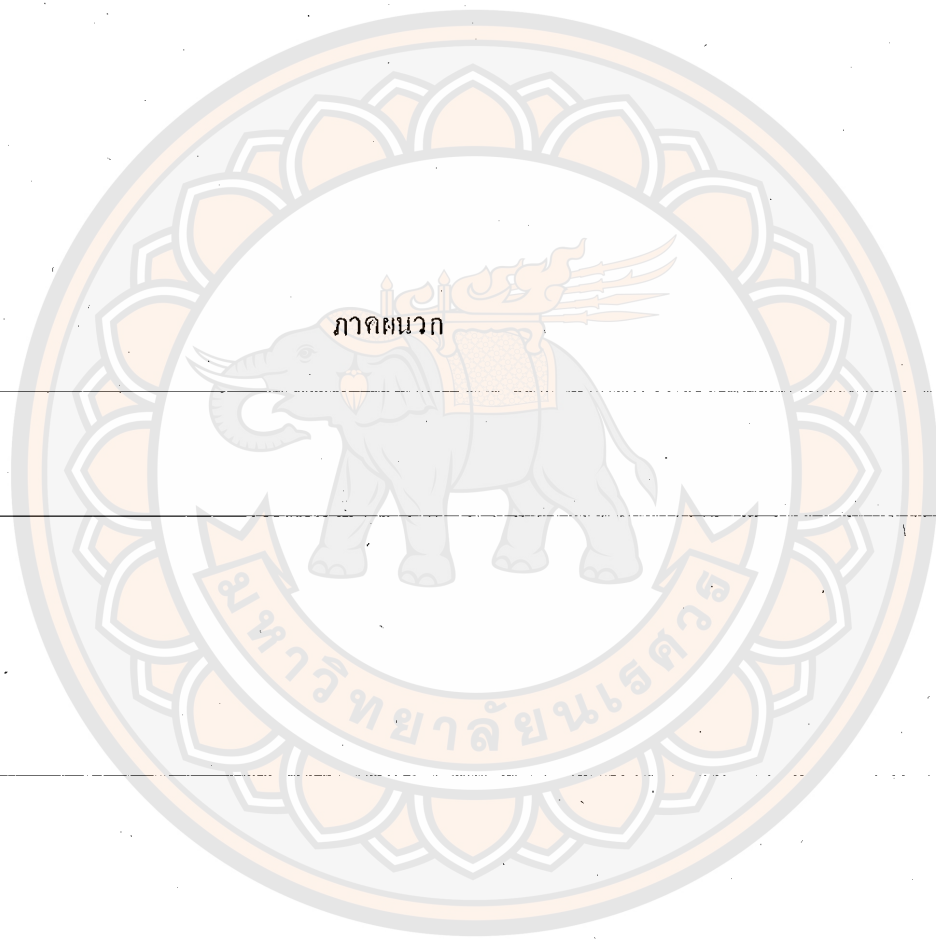
เรื่องถ้วยในประเพณีไทย กรมศิลปากร 2513 , 68 หน้า

ราชาธิราช อมรการพิมพ์ 2513 , 744 หน้า

ศูนย์สุโขทัยศึกษา สารคดีมรดกไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิมพ์โลก 2524 , 374 หน้า

- * ลินชัย กระบวนแสง ประวัติศาสตร์สุโขทัย พิมพ์ 2516 , 153 หน้า
- สมคิด ศรีสิงห์ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของไทย เล่ม 1 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิมพ์โลก 2525 , 266 หน้า
- สมคิด ศรีสิงห์ (ปริทัศน์พนธ์)การบริหารภาคีองค์กรในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เสนอต่อวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร 2517 , 210 หน้า
- สุจิตต์ วงษ์เทศ สุโขทัยไม่ใช่ราชธานีแห่งแรกของไทย เรือนแก้วการพิมพ์ 2526 , 232 หน้า
- ทวน หินธุพันธ์ สุโขทัยเมืองเก่าของเรา โอเดียนสโตร์ 2520 , 181 หน้า
- อัมภินพษ์ ลัทธราคม ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของไทย มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2525 135 หน้า
- เฉลิม พงษ์อาจารย์ พัฒนาอารยธรรมไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิมพ์โลก 2523 , 435 หน้า
2. เอกสารประเภทบทความ
- กาญจนา ละอองศรี "ถิ่นกำเนิดของไทย:พรมแดนแห่งความรู้" ธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 2 ปีที่ 10 มิถุนายน 2524 หน้า 4-26
- ขุนประเสริฐสุภะเสถียร "แนวความเห็นโดยย่อเกี่ยวกับกฎหมายสุโขทัย" คำบรรยายแก่นาโบราณคดีสมัยสุโขทัย พ.ศ. 2507 หน้า 125
- กติตา เลขะกุล "เมืองสุโขทัยยิ่งดี" อ.ส.ท. ฉบับที่ 3 ปีที่ 18 ตุลาคม 2520 , หน้า 16
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ "เดี๋ยวนั้นดินเผาสังคโลก:อุตสาหกรรมของรัฐ" วารสารสาร ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 พฤศจิกายน 2517 หน้า 32-36
- ชูศิริ จามรภาพ "ถนนพระร่วง" อ.ส.ท. ฉบับที่ 3 ปีที่ 18 ตุลาคม 2520 หน้า 30-33
- ธีเกษารุ ทานาเม "การชลประทานเพื่อการเกษตรในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย" ธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 2 ปีที่ 5 ตุลาคม 2518 หน้า 70-74
- ศรี อมาตยกุล "ประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย" แถลงงานประวัติศาสตร์เอกสารโบราณคดี เล่มที่ 3 ปีที่ 3 กันยายน 2512 หน้า 27-42

- ธิดา ศำระชา "สภาพเศรษฐกิจของสังคมสุโขทัย" ธรรมศาสตร์ เล่มที่ 1 ปีที่ 7
กรกฎาคม-กันยายน 2520 หน้า 111-130 หน้า
- ไพศาล เขาวงกต "สุโขทัยหรือสุโขทัย" ศิลปวัฒนธรรม ฉบับที่ 15 ปีที่ 2 2524
หน้า 67-75
- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก "โครงการศูนย์สุโขทัยศึกษา" มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ พิษณุโลก ฉบับที่ 1 ปีที่ 3 เมษายน 2520
- ไมเคิลไรท์ "ข้อคิดใหม่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์สุโขทัยในศิลาจารึกหลักที่ 2" ศิลปวัฒนธรรม
ฉบับที่ 2 ปีที่ 3 ธันวาคม 2524 หน้า 80-85
- ศรีศักร วัลลิโภดม "การค้าโบราณ" เมืองโบราณ ฉบับที่ 2 ปีที่ 10 เมษายน-มิถุนายน
2527 หน้า 5
- _____ "เครื่องสังคโลก" เมืองโบราณ ฉบับที่ 4 ปีที่ 1 กรกฎาคม-กันยายน 2518
หน้า 34-38
- _____ "เมืองโบราณในสมัยสุโขทัย" ศิลปวัฒนธรรม ฉบับที่ 13 ปีที่ 2 กรกฎาคม 2523
หน้า 10-19
- สายันต์ ไพรชาญจิตร "ความรู้เรื่องสังคโลกหลักฐานใหม่" ศิลปากร เล่มที่ 2 ปีที่ 26
พฤษภาคม 2525 หน้า 54-56
- สุจิตต์ วงษ์เทพ "พอยุ่รามาเจ้าแดงไม่เคยไปเมืองจีน" ศิลปวัฒนธรรม ฉบับที่ 3 ปีที่ 26
2523 หน้า 11-18
- สงวน รอดบุญ "ขุมทองของสุโขทัย" อ.ส.พ. ฉบับที่ 3 ปีที่ 18 ตุลาคม 2520 หน้า 38-79
- อรุณ ศรีประเสริฐ "ภูมิศาสตร์สุโขทัย" คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พิษณุโลก ฉบับที่ 3 2522 หน้า
- อรุณี บุญวัฒน์ "สารคดีท่องเที่ยวเมืองเก่าสุโขทัย" ประวัติศาสตร์(ฉบับพิเศษ)วันสถาปนามหา
วิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก 2516 หน้า 7-22

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยนครพนม

ภาพผนวก ก.

ศิลาจารึกหลักที่ 17 (จารึกพ่อขุนรามคำแหง)¹

1. พ่อขุนอินทราทิตย์ แม่ขุนนางเสือง พี่ขุนบานเมือง
2. คูพี่น้องทองเตียวพาดน ขุนสามคน ขุนสิงโต พี่เตี-
3. อ ขุนายตายจากเตือเตียมแต่ยังเล็ก เมื่อขุนขึ้นใหญ่ได้
4. ลิบเกาเข้า ขุนสามคนเจ้าเมืองลอคมาทเมืองตาก พ่อขุนไปรบ
5. ขุนสามคนหัวข้าย ขุนสามเจ เข็บมาหัวขวา ขุนสาม
6. คนเคลื่อนเข้าไพร่หน้าใส พ่อขุนนี้ขุนายพวยจเจ
7. (น กู) บหนี กูชี้ข้างแบกพล กูขยับเข้าก่อนที่ลกู กูต่อ
8. (ข้าง) ้วยขุนสามคน คนกูฟ่งข้างขุนสามคนตัวชื่อ
9. มาศเมืองเพ ขุนสามคนพวยหนี พ่อขุนจึงขึ้นชื่อ
10. ชื่อพระรามคำแหง เพื่อกูฟ่งข้างขุนสามคน เม-
11. อชั่วพ่อกู กูบ่าเรอแกพ่อกู กูบ่าเรอแกแม่กู กูได้ตัว
12. เนื้อตัวปลา กูเอามาแกพ่อกู กูได้หมากส้มหมากหวาน
13. น อันใดกินคือรอยกินดี กูเอามาแกพ่อกู กูได้
14. หนึ่งวังข้างใต้ กูเอาแกพ่อกู กูไป ยานต์เม-
15. อง ไค่ข้างโต้งจง ไค่บัวไดนา ไค่เงิน ไค่ทอง กูเอา
16. มาเวนแกพ่อกู พ่อขุนายยังพี่กู กูพรม่าเรอแกพี่
17. กู ดังบ่าเรอแกพ่อกู พี่กูตาย จึงได้เมืองแกกูหัว
18. กลม เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง เมื่อ สุขุทัยนี้ดี ในน้ำ
19. มีปลาในน้ำมีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจกอบในไพร่กูทาง พี่-
20. อน จูงวัวไค่เท้า ขี่ม้าโบชาย ไท่จักไท่ไรค่า ถ้า ไท่
21. จักไค่ไรค่า ถ้า ไท่จักไท่ไรค่าเป็นค่าของถ้า ไท่พาน้ำใส
23. ลูกเจ้าลูกขุนกูไค่แลลมหาศกยกว่า เขยาเรือนหอเขือ

23. เลื้อยค้ำมัน ข้างขอลูกเมียเสียด้าว ไพรฟ้าชาไทย ป่า
24. หมากป่าหลู่อเชื่อนันไว้ถกลูกมันสิ้น ไพรฟ้า
25. ลูกเจ้าลูกขุน ฝึกฝึกคนแก่เสกจางัน ส่วนดู
26. แลแล จึงแสงความมาชลาวยื่อ บ่เขาคู้ถักมิก
27. ผู้ช่อน เห็นช้าวทามบ่ใครหิน เห็นถิ่นทามบ่ใครเคื่อ-
28. ด คนช้างมาหาเมืองทาส ขอยเคื่อเคื่อ-
29. อู้ กั้นบ่ช้างบ่มีท่า บ่มีบัวบ่มีนาง บ่มีเงื่อ
30. น บ่มีของให้แก่นัน ขอยมันหวงเป็นบ้านเป็นเมื่อ-
31. ง ไทช่าเคื่อ ช่าเคื่อ หัวหงหัวหวรรบศักดิ์บ่ทาบตี ใน
32. ปากประตูมีกระดิ่งอันตั้งแขวนไว้หนั ไพรฟ้าหนา
33. ปก กลางขานกลางเมือง มีล้อยมีกรรม เจ็บทอ้ง
34. ของใจ มีจักกลาวถึงเจ้าชูปะไร ไปล้นกระ
35. หิง อันทามแขวงไว้ พอชุนรามคำแหงเจ้าเมืองไต

คำานที่ 2

1. ยินดีเรียกเมื่อตามส่วนความแก่นันทวยชื่อ ไพรโน
2. เมืองสุโขทัยนี้จึงชม สร้างป่าหมากป่าหลูหัวเมื่อ-
3. งนี้ทุกแห่ง ย่างร้างที่หลานใน เมืองนี้ ป่าลาง
4. ก็หลานในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลานในเมืองนี้
5. หมากขามก็หลานในเมืองนี้ ใครสร้างได้ไว้นกมัน
6. กลางเมืองสุโขทัยนี้ มีน้ไ้กระหังโพยสีเสกนึ
7. ...ตั้งกินน้ำโขงเมื่อแห่ง รอยเมืองสุโขทัยนี้ตรี
8. บุรได้สามพันที่ร่อยว่า คนในเมืองสุโขทัยนี้
9. มีกทรงทาน มีกทรงทิล มีกโอยทาน พอชุนรามคำแหง
10. เจ้าเมืองสุโขทัยนี้ หังชวาชอ่าวเจ้า หวยบัวทวยนา-
11. ง ลูกชุนลูกเจ้า หังฮันหังทลาย หังชู้ช่ายชู้ยุง

12. ฟุ้งทวยมีศรีธธา ในพระพุทธรักษา ทรงมีเมือพรน
13. ชาทุกคน เมื่อโอดพรนชากรานกฐินเดือนถึงจ้-
14. งแล้ว เมื่อกฐินกฐินที่พนมเบ็ญพรมหมาก มี
15. พนมนอกไม้ มีหมอนน้ำหมอนโชน บริหารกฐินโอ-
16. ยทานแล้แล้ญบลัน ไปสู่ตฤติกฐินเดือนจ-
17. รัฎฐิฐุน ื่อจักเข้ามา เวียงเวียงกันแห่งรัฐ
18. ฎิฐุนเข้าหัวถัน ตมบงทมหลอง ค่ายเตียงพาทย์เสี่ยเพ-
19. น เสี่ยงเลื่อน เสี่ยงขับ ไครจักมักเล่น เล่น ไครจัก
20. กมักหัว หัว ไครจักมักเลื่อน เลื่อน เมืองสุ-
21. ไซทัยนี้มีปากพระคู่สี่ประศูหลวง เทียรข้อมคนเสี่ยกัน
22. เข้ามาคูลานเขาเทียนเล่นไฟ เมืองสุไซทัยนี้
23. มีคังจักแตก กลางเมืองสุไซทัยนี้มีพิหาร มีพระ
24. พุทธรูปทอง มีพระอัฐารศ
25. มีพระพุทธรูปอันใหญ่ มีพิหารอันราม มีญ
26. ครุณิสสัยมุต มีเกร มีมหาเถร เบื้องตะวันตก
27. เมืองสุไซทัยนี้มี อรัฎฐิก พอขุนรามคำแหงกระคว่ำ
28. โยยทานเกมหาเถรสัสมราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตร
29. หลักกว่าบุครุในเมืองนี้ ทุกคนลุดแต่เมืองศรีธ-
30. รรมราชมา ในกลางอรัฎฐิกมีพิหารอันญมณ
31. ใหญ่สูงงามแก้ม มีพระอัฐารศอันหนึ่งลุดช้-
32. น เบื้องตะวันตกเมืองสุไซทัยนี้มีพิหาร มีญครุ
33. มีทะเลหลวง มีป่าหมากป่าพร้าวป่าพลู มีไร่นา มีดินดาน
34. มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก มีป่าม่วง มีป่าขาม ภูเขาสูงแก้ง

ก้านที่ 3

1. (งแต่)ง เบื้องดินถนนเมืองสุไซทัยนี้ศาลาตป

2. (สำ)น มีพระอนนะมีปราสาท มีน้ำตกพร้าวก่ำพมก
3. ลาง มีไร่ มีนา มีถิ่นถาน มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก เบ้-
4. องพันสนเมืองสุโขทัยนี้ กุฎิวิหารปูศรี
5. ชยู่ มีศรีภคณี มีน้ำพร้าวก่ำลาง มีป่าม่วงน้ำขาม
6. มีน้ำไหล มีพระพุทธรูปเทวดาในเข้านั้น
7. เป็นใหญ่กว่าทุกสี่ในเมืองนี้ ชนผู้ใดคือเมือง
8. สุโขทัยนี้แต่ ไหว้ดีหลักเมืองนี้เพียง เมือง
9. นี้ดี สิวับดีหลักถูก สิวในเข้านับขุบ
10. เกรงเมืองนี้หาย 1214 ตก ปีมะโรงพอขุนรามคำ-
11. แหงเจ้าเมืองศรีสังขนาลัยสุโขทัยนี้ลูกไม้คา-
12. ลันไต่ลิบสี่ขาว จึงให้ช่างปั้นชานดินคั้งหวาง
13. กลางไม้คาลนี้ วันเดือนบางเขกวัน ผุงปูศรีเกร มตาเด-
14. ร ชันนี้ เหนือชานดินลุดจ ธรรมแกอุบาตักผู้-
15. ง ทวยจำคิด ก็ใช้วันสุกธรรม พอขุนรามคำแหง
16. เจ้าเมืองศรีสังขนาลัยสุโขทัยนี้แห่งเหนือชาน-
17. นหิน ไ้ผุงทวยลูกเจ้าลูกขุนผุงทวยถอบ้านถ้อ
18. เมืองคั่นวันเดือนดับเดือนเต็ม ทานแต่งช่างเ็-
19. งอกระพักลยาง เพ็ชรยอมทองงา (ชาย) ขวาชื่อรุจาหรี
20. พอขุนรามคำแหงชชี โนนบพระ... อรัญญิกแล-
21. วเข้ามา จาริกอันตั้งมีในเมืองเขลียงสลาบแก้ว
22. ควยพระสิริรัตนธาตุ จาริกอันตั้งมีในถ้ำชื่อถ้ำ
23. พระราม อยู่ฝั่งน้ำสำพาย จาริกอันตั้งมีในถ้ำ
24. รัตนธาร อยู่ในกลางป่าตาลนี้มีศาลาของอัน อันตั้งชื่อ
25. เวลาพระมาส อันตั้งชื่อพุทธกาลา ขาดหินนี้ชื่อม-
26. นังสลามาตร สลาบแก้วนี้จี้ ทั้งหลายเห็น

ตำนานที่ 4

1. พ่อขุนรามคำแหง ลูกพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เป็-
2. นขุนในเมือง ศรีหังษณาลัยสุโขทัย ตั้งมากาวลาว
3. แลไทยเมืองไท่ล้ากัฏ...ไทยชาวอุ้งาวของมารอ
4. ก 1207 ตกปีกุนให้ขุเอาพระธาตุดอกหังหลาย
5. เห็นกระทำบูชาม่าเรอแก่พระธาตุดักเดือนหกวันเจ้-
6. งเอาล พังในกลางเมืองศรีหังษณาลัยสุโขทัย กอพระเจ-
7. ดีย์เห็นเอทกข่าวจังแล้ว หังเวียงนาล้อม พระม-
8. หาธาตุดำมข่าวจังแล้ว เมื่อกอนตายถือไทยนี้
9. มีปี 1205 ตกปีมะแม พ่อขุนรามคำแหงหาไตรใจ
10. ไนใจแลได้ลายลือไทยนี้จังให้-
11. อขุนผู้นี้ไล่ไว้ พ่อขุนพระรามคำแหงนั้น หา
12. เป็นท้าวเป็นพระยาแก่ไทยหังหลาย หาเป็น
13. ครูอาจารย์สั่งสอนไทยหังหลายให้รู้
14. บัญรูธรรมแต่ แต่อนันนีในเมืองไทยควย
15. รุควยหลวัก ควยแกลวควยหามู ควยแคะ
16. คชย แรงหาทนกักเสมอมิได้ อาจปราบเบื่องฟูจชา
17. เลิกข่าจือมีเมืองกว้างข่างหลาย ปราบเบื่องพะวันอ-
18. อกรอดสระหลวง ส่องแคว ลุมบาจาย สักก เท้าฟั้งขอ-
19. งเดินเวียงจันทรเวียงกำเป็นที่แล้ว เบื่องหัว-
20. นอน รอดทนต์ พระบาง แพรก สุพรรณภู-
21. มิ รามบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ฟังทะเล
22. สมุทเช่นที่แล้ว เบื่องพะวันคกรอดเมือ-
23. งลอค เมือง...น หงสาวที สมุทมหาเป็-
24. นแดน เบื่องคินนอนรอกเมืองนพร เว็-

25. อองซาน เมืองน... เมืองหลัว ฝั่งของ
26. เมืองชาวเป็นที่แล้ว บุกเลี้ยงฝูงลูกบ้าน
27. ลูกเมืองนั้น ชอบควยธรรมทุกคนๆ

ภาคผนวก ข.

ชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในสมัยสุโขทัย

ความเจริญในปัจจุบันน่าจะเป็นผลของการสะสมของมนุษย์ในอดีต ถ้าหากเราตั้งสมมุติฐานเช่นนี้แล้ว การพิจารณาถึงสภาพของสังคมเมืองสุโขทัยในปัจจุบันอาจจะทำให้เรายึดเป็นข้อมูลตีความไปในอดีตได้บ้าง จากการสัมภาษณ์บุคคลหลายกลุ่มในมหาวิทยาลัยเรณูจิตร-วิโรฒ พิทยะอุบลก ที่เคยอาศัยอยู่ในจังหวัดสุโขทัย ก็อาจจะสรุปความเป็นอยู่ของคนไทยในจังหวัดสุโขทัยดังนี้

"ลักษณะของบ้าน เครื่องใช้ภายในบ้าน เครื่องแต่งกาย เครื่องบันเทิงใจ อาหาร การกิน การนับถือศาสนา สัตว์เลี้ยงจะมีลักษณะคล้ายๆความเป็นอยู่ของคนไทยในปัจจุบันโดยทั่วไป"

กล่าวได้ว่าสังคมของชาวสุโขทัยในปัจจุบันโดยทั่วไปได้รับอิทธิพลจากสังคมภายนอกจึงได้เปลี่ยนแปลงไปจากสังคมเดิมมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในเมืองและบริเวณที่เส้นทางคมนาคมสะดวก ส่วนในชนบทที่ห่างไกลสภาพสังคมยังเป็นสังคมชนบทอยู่ สิ่งที่สังเกตเห็นความ เป็นอยู่ที่ตกทอดมาจากอดีตที่ เห็นได้ชัดได้แก่อาชีพคือ การทำนา การประมง ซึ่งถือเป็นอาชีพที่สำคัญของชาวสุโขทัย อาชีพดังกล่าวเป็นเรื่องยืนยันข้อความในศิลาจารึกว่า "เมืองสุโขทัยนี้ ดีในน้ำมีปลา ในนามีข้าว" ได้เป็นอย่างดี

การที่สังคมไทยสุโขทัยเป็นสังคมที่อยู่ภายใต้อิทธิพลทางพุทธศาสนา ประเพณีต่างๆของชาวสุโขทัย จึงเกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธเป็นสำคัญในปัจจุบันได้แก่ งานนมัสการพระพุทธรูปรางค์ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ งานลอยกระทงวัดพระพิฆเนศ งานเทโว งานไหว้พระบาทวิถีไชยชุมพล งานไหว้หลวงพ่อบึง หนองวัดหนองไฉ้ อำเภอสวรรคโลก และที่สำคัญได้แก่งานทอดกฐินในยุคสุโขทัยคนไทยมีความศรัทธาในพระพุทธรูปเป็นอันมาก มีประเพณีที่สำคัญทาง พุทธศาสนา ได้แก่ การทำบุญอุทิศบาตร งานทอดกฐิน วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ดังปรากฏในข้อความในศิลาจารึกหลักที่ ๑ (จารึกพ่อขุนรามคำแหง)ว่า

"...คนในเมืองสุโขทัยนี้มักทานมักทาวัด พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ทั้งชาวแม่เจ้าวิเจ้า ท่วยบัว ท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้หญิงผู้ชาย ผู้ช่วยผู้มีศรัทธาใน

พระพุทธรูปปางนาคปรก วัดเมืองพญาสุทนต์ เมื่อออกพรรษาคราวนั้น ก็เอ๋ยหนึ่งจึงแล้ว เมื่อคราวนั้น
 ล้วนมีขนมเบ๊ยะ ขนมหมาก มีขนมดอกไม้ มีหนอนนึ่ง หนอนนอบบริหารกฐินโยชานเลื้อยปล้น ไปสาว
 ผู้ติดกฐินถึงกลางอธิษฐาน เมืองจ๊กเข้ามาเวียงเวียงกัน แด่รัชชูปถุณ หัวล้าน ค่องคักลอย ด้วย
 เลียงพิท เลียงเลื่อนเลียงชัย ไคร่มักเล่น เล่น ไคร่มักหัว หัว ไคร่มักมกเลื่อง เลื่อง เมืองสุโขทัย
 ทัยที่มีปากประตูหลวงเพียรยอมกันเสียดสีกันเข้ามา ทานเผาเทียน ทานเล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้
 ตั้งจ๊กแตก..."

เมื่อเทศกาลออกพรรษามีการเล่นต่างๆ เช่น เล่นดอกไม้ ทกตะเวน ไหล่ค่อมวง
 รำแพน เล่นดนตรีขับร้อง เต้นระบำรำฟ้อนต่างๆ เครื่องดนตรีในสมัยสุโขทัยก็มี หลวง กลองต่างๆ
 กลองมะพร้าวที่ทกแด่ ลังขี้ ระลัง กังสาล กิ่ง ฉาบ บัณเฑาะว์ พิณและซอ เป็นต้น ถ้าหากจะพิง
 จาตาศภาพจิตใจของคนไทยยุคสุโขทัยแล้ว จะเห็นว่าคนไทยมีสุขภาพจิตที่ดี เพราะเป็นคนที่"มัก
 ทรงทาน มักทรงคิด มักโอยทวย"บุคคลที่สามารถทำได้เช่นนี้จะต้องเป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตที่ดี เพราะ
 จะต้องเป็นผู้ลุ่มบรูถักนุสสุแล้วเท่านั้น นอกจากนี้พวยพุ่งขึ้นเป็นนักปกครองที่ดี เพราะสามารถให้ความ
 ยุติธรรม ความโอบอ้อมอารีย์แก่ประชาชนทั่วไป ถึงข้อความในศิลาจารึกความว่า "โพธิ
 ลุกเจ้าลูกขุน เห็นชาวทานบเรศดินแดนสืบตามบไคร้เกิด ดิเลแสงกว้างสวนกันดูก่อนแต่จึงแดงค
 ความแก่ชราด้วยชื่อ บรูถักนุสสุชอน ทนไล่ช้างมาพาพาเมืองมาสู่ช่วยเหลือแก่กูมันมีช้างบมีม้า บ
 มีบัว บมีนาง บมีเงิน บมีทอง ไกลแถมัน ช่วยกันครองเป็นบ้านเป็นเมือง ไช้ชาเลื้อยเข้าเฝ้า หัวฟุง
 หัวรบก็ดี บัว บดี..." เมื่อเป็นเช่นนี้คนไทยชาวสุโขทัยคงอยู่ด้วยความสงบ การปกครองที่ดีคือ
 การปกครองแบบทอถักนุสสุ

หากท่านได้ไปเห็นเมืองเก่าสุโขทัยแล้วอาจจะกล่าวได้ว่า พุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย
 เจริญมาก ชุมชนแต่ละแห่งจะมีวัดเป็นศูนย์กลาง จากการที่เมืองสุโขทัยมีระบบการชลประทานที่ดี บำ
 ส่วนต่อธรรม เรือนสวยงามดังแล่ง

วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนไทยยุคสุโขทัย โดยมีจารึกจากถึงของเครื่องใช้และตีความ
 จากศิลาจารึกหอสรูปความได้ดังนี้คือ

บ้านเรือนชอบปลูกสร้างกันอยู่ตามริมน้ำและปลูกเป็นเรือนใต้ถุนสูง หลังคามุงทวยจาก
 หรือแฝกหรือกระเบื้องตามฐานะ มีลือทำด้วยหวายพื้นปูนบ้าง

การนอนนิยมนั้นก็จะไปทางทิศใต้ ดังนั้นจึงนิยมเรียกทิศใต้ว่า "เบื้องหัวนอน" และเรียกทิศเหนือว่า "เบื้องตีนนอน"

เครื่องใช้ มีทั้งภาชนะที่เป็นสัมฤทธิ์และสังคโลก เช่น กระโถน ถรอก ชันน้ำ ตะเกียง กระบวย กระจก ถ้วยชามสังคโลก เคารีค เป็นต้น

อาชีพ ได้แก่ การทำนา ทำไร่ ทำขาย เลี้ยงสัตว์ ทำการประมง

อาวุธ ประกอบด้วย มีด อาบ ขวาน

สัตว์เลี้ยงที่ปรากฏชื่อในศิลาจารึกไว้แก่ ช้าง ม้า วัว ควาย และ หมู หมา เป็ด ไก่ ห่าน ปลก นก เป็นต้น

เมื่อยามพักผ่อน ก็จะมีการสูบบุหรี่ ขยาแดง กินหมาก และเล่นหมากรูก

กล่าวได้ว่าสังคมของคนไทยในยุคสุโขทัยในระยะแรกนั้น เป็นสังคมขนาดเล็กต่อมาเมื่อขยายอำนาจโดยเมหราชอย่างซึ่งในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชอาณาจักรสุโขทัยกว้างขวางขึ้น ความเจริญต่างๆเพิ่มมากขึ้น แต่เนื่องจากอิทธิพลของพุทธศาสนาจึงทำให้ชีวิตของคนไทยสุโขทัยอยู่ด้วยความสงบสุข วัตถุประสงค์ว่าเป็นศูนย์กลางของสังคม เราจะหาชีวิตที่สงบมีความสุขสบายและความปลอดภัย เหมือนกับชีวิตของคนไทยในยุคสุโขทัยในปัจจุบันไม่มีอีกแล้ว

เศรษฐกึจในสมัยสุโขทัย

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต

มกราคม 2528

การศึกษาเรื่อง เศรษฐกิจในสมัยสุโขทัยนี้ จะศึกษาเรื่องราวต่างๆจำแนกออกเป็น 3 ข้อใหญ่คือ

1. ศึกษาถึงการผลิตในสมัยสุโขทัย
2. ศึกษาถึงการพาณิชย์ในสมัยสุโขทัย
3. ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ เศรษฐกิจในสมัยสุโขทัย

การศึกษาเรื่อง เศรษฐกิจนี้จะศึกษาถึง เศรษฐกิจส่วนรวมอย่างกว้างๆโดยจะศึกษาตั้งแต่การสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยจนกระทั่งถึงสิ้นสุดอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งจะทำให้การศึกษาแตกต่างจากหลักฐานขั้นต้นและหลักฐานชั้นรองที่ได้รับการตีพิมพ์ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่าการศึกษาวิเคราะห์และตีความทางประวัติศาสตร์

การผลิตในสมัยสุโขทัยนี้ได้ศึกษาถึงการผลิตทางด้านการเกษตรกับการผลิตทางด้านอุตสาหกรรม การผลิตทางด้านการเกษตรนั้นจะศึกษาถึงปัจจัยการผลิตที่สำคัญอยู่ 2 ปัจจัยด้วยกันคือ ที่ดิน และแรงงาน ที่ส่งผลทำให้การผลิตเครื่องสังคโลกและการเกษตรเจริญรุ่งเรือง โดยเฉพาะการผลิตเครื่องสังคโลกนับว่าได้ทำรายได้ให้กับสุโขทัยอย่างมาก การศึกษาถึงแหล่งผลิตเครื่องสังคโลกในปัจจุบันพบว่า เตาผลิตเครื่องสังคโลกมีมากซึ่งเป็นเรื่องชี้ให้เห็นถึงการเจริญทางด้านอุตสาหกรรมในสมัยสุโขทัย

ส่วนการศึกษาเรื่อง การพาณิชย์นี้จะศึกษาถึงการพาณิชย์ภายในอาณาจักรสุโขทัยกับการพาณิชย์ภายนอกอาณาจักรสุโขทัยกล่าวคือ การพาณิชย์ภายในอาณาจักรก็จะมีลักษณะการค้าขายคล้ายกับปัจจุบันนี้มากที่มีการค้าขายกันในตลาด แต่การค้ากับต่างประเทศก็จะมีการค้าขายกับต่างประเทศมากมาย เช่น จีน ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย ลังกา เป็นต้น

และการศึกษาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา เศรษฐกิจสมัยสุโขทัย อันได้แก่ ลักษณะการคมนาคม ระบบเงินตรา และการคลังในสมัยสุโขทัยที่ชี้ให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของ เศรษฐกิจสุโขทัย กล่าวคือ การคมนาคมในสมัยสุโขทัยที่สำคัญก็มี 2 ทางหนึ่งด้วยกันคือ การคมนาคมทางบก กับ การคมนาคมทางน้ำ ส่วนระบบเงินตราก็จะศึกษาถึงลักษณะเงินตราก่อนสมัยสุโขทัยแล้วดูวิวัฒนาการของเงินตราที่มีต่ออาณาจักรสุโขทัย และการคลังก็จะศึกษาถึงรายรับและรายจ่ายของรัฐบาลของอาณาจักรสุโขทัย